

Οι αλλοδαποί στην Ελλάδα
Χωρική ανάλυση των δημογραφικών τους
χαρακτηριστικών και της συμβολής τους στις
πληθυσμιακές μεταβολές (1991-2001)

Βύρων Κοτζαμάνης, Μ. Αγοραστάκης, Α. Πηλείδης,
Δ. Σταθάκης

Βόλος, 2006, n° 6

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

Οι αλλοδαποί στην Ελλάδα
Χωρική ανάλυση των δημογραφικών τους
χαρακτηριστικών και της συμβολής τους στις
πληθυσμιακές μεταβολές (1991-2001)

Βύρων Κοτζαμάνης*, Μ. Αγοραστάκης, Α. Πηλείδης***,
Δ. Σταθάκης******

Βόλος, 2006, n° 6

*Καθηγητής, Διευθυντής του Εργαστηρίου Δημογραφικών και κοινωνικών Αναλύσεων (ΕΔΚΑ), Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (ΤΜΧΠΠΑ)

** Υπογύφιος Διδάκτωρ (ΕΔΚΑ/ΤΜΧΠΠΑ)

*** Χωροτάκτης - Περιφερειολόγος Μηχανικός, M.Sc. στην Πολεοδομία, Χωροταξία και Περιφερειακή Ανάπτυξη και στη Χαρτογραφική Παραγωγή και Γεωγραφική Ανάλυση του Χώρου (ΕΔΚΑ/ΤΜΧΠΠΑ)

**** Μεταδιδακτορικός ερευνητής (ΕΔΚΑ/ΤΜΧΠΠΑ)

Οι αλλοδαποί στην Ελλάδα. Χωρική ανάλυση των δημογραφικών τους χαρακτηριστικών και της συμβολής τους στις πληθυσμιακές μεταβολές (1991-2001).

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Ελλάδα μεταβάλλεται από χώρα εξόδου σε χώρα εισόδου, και τα δεδομένα της τελευταίας απογραφής το επιβεβαιώνουν (οι αλλοδαποί αποτελούν πλέον το 7% του απογραφέντος πληθυσμού το 2001). Πλήθος άρθρων, μελετών, ερευνών και εκθέσεων στην ελληνική βιβλιογραφία έχουν πραγματευθεί από πολλαπλές οπτικές γωνίες τα της μετάβασης της χώρας μας από παραδοσιακή χώρα εξαγωγής μεταναστών σε χώρα υποδοχής, ως και τις μορφές και τις ποσοτικές διαστάσεις του νέου μεταναστευτικού ρεύματος (αν και η διερεύνηση των διαστάσεων αυτών σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο συγκαλύπτει συχνότατα κάτω από τους μέσους εθνικούς ή περιφερειακούς όρους σημαντικά διαφοροποιημένες καταστάσεις). Από τις προαναφερθείσες προσεγγίσεις συνήθως απουσιάζουν εκείνες που αναδεικνύουν σε «χαμηλά» διοικητικά επίπεδα τα σαφώς διαφοροποιημένα προφίλ των αλλοδαπών που συντείνουν στην δημιουργία ενός σύνθετου πάζλ που οφείλει να ληφθεί υπόψη στην λήψη μέτρων πολιτικής, τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο (ποσό μάλλον όταν ισόποσα «μεγέθη» έχουν -η αποκτούν- διαφορετικό ειδικό βάρος και συχνότατα διαφοροποιούνται «ποιοτικά»). Στο κείμενο αυτό, με βάση τα στοιχεία της τελευταίας απογραφής (2001) και λαμβάνοντας ως βάση την διοικητική διαίρεση της χώρας μας σε δήμους και κοινότητες θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε μερικώς το προαναφερθέν «πάζλ», διαχωρίζοντας τους αλλοδαπούς, αναλόγως της υπηκοότητάς τους, σε 4 μεγάλες γεωπολιτικές ενότητες (τις ανεπτυγμένες χώρες, τις βαλκανικές, τις πρώην σοσιαλιστικές και τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες).

Foreigners in Greece, a spatial analysis of their demographic characteristics (2001) and of their contribution to the population changes in the period 1991-2001.

ABSTRACT

According to the evidence of the latest population census, Greece is transforming from an emigration country to an immigration one (In 2001, foreign population forms 7% of the total population). A variety of articles, papers, and research reports in the Greek literature deals with the features and the consequences of the transition of Greece from a traditional emigration country into an immigration one, as well as with the qualitative and the quantitative dimensions of the new immigration flow. However, the spatial dimension of this phenomenon is absent from all these analyses, their reference scale being the country as a whole or, in the best case, the rather larger administrative units of the country. In this paper, using a part of the data collected by the National Statistical Service of Greece in the latest population census (2001), at the lower geographical level (municipality) and classifying the foreigners in four major geopolitical groups of origin (Developed countries, Balkan countries, East European countries and less developed countries), we provide patterns for their geographical placement according to this classification and assess their contribution to the population changes in the period 1991-2001 at lower geographical levels.

Λέξεις κλειδιά: Απογράφη 2001, Αλλοδαποί ανά ομάδες χωρών προέλευσης, χωρική προσέγγιση, δημογραφικό προφίλ, συστήματα γεωγραφικών πληροφοριών, ανθρωπογεωγραφία.

Key words: Census 2001, Foreigners, spatial approach, demographic aspects, GIS, Human Geography.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή	1
1. Τα μεταναστευτικά ρεύματα από και προς την Ελλάδα, σύντομη ιστορική αναδρομή	1
2. Τα νέα μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελλάδα, μια πρώτη προσέγγιση σε εθνικό επίπεδο	6
2.1 Τα δεδομένα	6
2.2 Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των αλλοδαπών και οι διαφοροποιημένες ανά ομάδες χωρών προέλευσης δημογραφικές τους δομές	9
2.3. Η συμβολή των αλλοδαπών στις πρόσφατες πληθυσμιακές μεταβολές σε εθνικό επίπεδο ...	14
2.4. Η συμβολή των αλλοδαπών στην γονιμότητα του πληθυσμού της Ελλάδας.....	14
3. Οι αλλοδαποί στον ελλαδικό χώρο, μια πρώτη προσέγγιση	17
3.1 Η ανάλυση σε επίπεδο νομού	17
3.1.1 Οι χωρικές συγκεντρώσεις τους	17
3.1.2 Η συμβολή τους στις μεταβολές του μόνιμου πληθυσμού των νομών (1991 -2001)	25
3.1.3 Η συμβολή τους στις μεταβολές της αναλογίας φύλων του πληθυσμού των νομών (2001)29	
3.1.4 Η συμβολή τους στην γεννητικότητα και την γονιμότητα των νομών της Ελλάδας.....	32
3.2. Η ανάλυση σε επίπεδο καποδιστριακού δήμου.....	35
3.2.1 Οι χωρικές συγκεντρώσεις τους	35
3.2.2 Η συμβολή τους στις μεταβολές του μόνιμου πληθυσμού των ΚΔ (1991-2001)	47
3.2.3 Η συμβολή τους στις μεταβολές της αναλογίας φύλων και στην γήρανση του πληθυσμού των Κ.Δ.....	50
3.2.4 Οι αλλοδαποί στον ελλαδικό χώρο, πρώτα συμπεράσματα	58
4. Η ανθρωπογεωγραφία των αλλοδαπών στην Ελλάδα, μια πρώτη προσέγγιση.....	59

Εισαγωγή

Η Ελλάδα κλείνει στο γύρισμα του αιώνα μια από τις σελίδες της δημογραφικής της ιστορίας. Έχοντας πλέον ολοκληρώσει τη δημογραφική της μετάβαση, οι πληθυσμιακές της δομές και η πορεία των βασικών δημογραφικών συνιστωσών ελάχιστα διαφέρουν από αυτές των πλέον αναπτυγμένων χωρών του πλανήτη μας. Παράλληλα έχει εξελιχθεί σε χώρα υποδοχής μεταναστών, ο μέσος όρος ζωής μας είναι από τους υψηλότερους στην Ευρώπη και η γονιμότητά μας βρίσκεται στα ίδια επίπεδα με τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, επίπεδα που δεν επιτρέπουν την αναπλήρωση των γενεών (και κατ' επέκταση, στη περίπτωση που δεν επανέλθει σε επίπεδα που να το επιτρέπουν, η όποια μελλοντική αύξηση του πληθυσμού θα είναι απόρροια θετικών μεταναστευτικών ισοζυγίων). Η χώρα μας χαρακτηρίζεται ταυτόχρονα από την ιδιαίτερα άνιση γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού της (στον νομό Αττικής π.χ. που καταλαμβάνει μόλις το 3% της επιφάνειας της χώρας, συγκεντρώνονται το 2001, τα 3,8 από τα 11 εκατομ. των κατοίκων της χώρας μας, ήτοι το 35% έναντι του 16% το 1940). Τέλος, η Ελλάδα, όπως και οι άλλες ανεπτυγμένες χώρες του πλανήτη μας «γηράσκει» και η δημογραφική αυτή γήρανση είναι μη αναστρέψιμη, στο βαθμό που όλο και περισσότερο θα οφείλεται στην αύξηση του μέσου όρου ζωής μας. Η χώρα μας επομένως αντιμετωπίζει τρεις μείζονες δημογραφικές προκλήσεις: την πληθυσμιακή συρρίκνωση ολόκληρων περιοχών, την «διαχείριση» της δημογραφικής γήρανσης (τους τρόπους που θα βρει αφενός μεν για να επιβραδύνει τους ρυθμούς της, αφετέρου δε για να αξιοποιήσει το τεράστιο απόθεμα των ανθρώπινων πόρων που αντιπροσωπεύουν τα ηλικιωμένα άτομα) και τέλος την «διαχείριση» των μεταναστευτικών ρευμάτων, με την υιοθέτηση μεταναστευτικών πολιτικών που θα λαμβάνουν υπόψη το διεθνές και βαλκανικό περιβάλλον και θα επιτρέπουν παράλληλα την εκπλήρωση τόσο των δημογραφικών όσο και των κοινωνικο-οικονομικών της αναπτυξιακών στόχων.

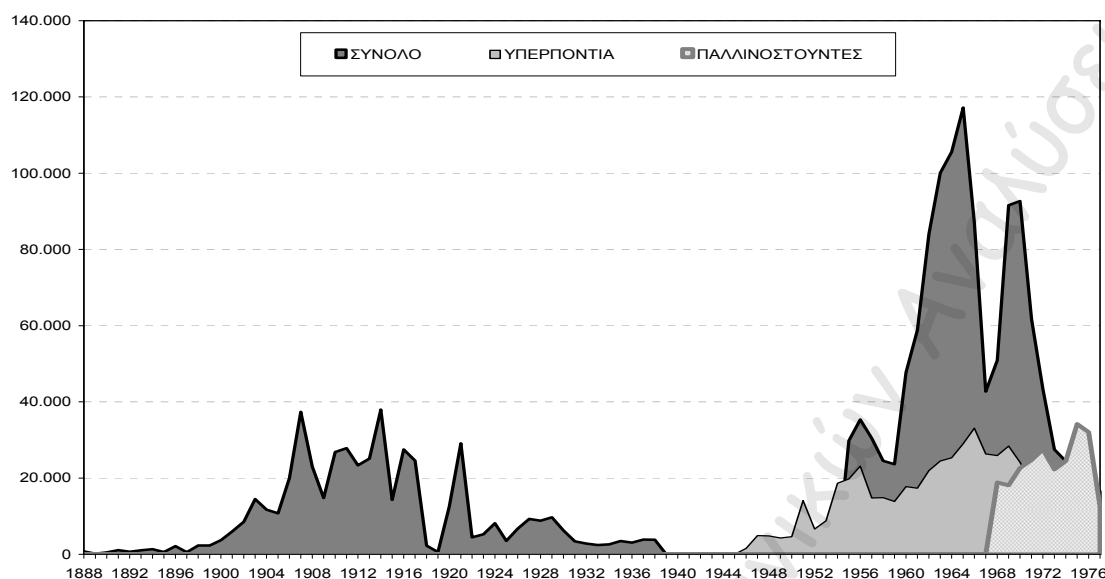
1. Τα μεταναστευτικά ρεύματα από και προς την Ελλάδα, σύντομη ιστορική αναδρομή

Κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων αιώνων η αποδημία των Ελλήνων εμφάνισε σημαντικές διακυμάνσεις (**Διάγραμμα 1**). Ο ελλαδικός χώρος μέχρι και τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα τροφοδότησε επιλεκτικά τα αστικά κέντρα των βαλκανικών περιοχών της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, την Πόλη, τα παράλια της Μ. Ασίας και την Αίγυπτο¹. Η άνοδος των εθνικιστικών κινημάτων στα Βαλκάνια ανέκοψε τα ρεύματα αυτά, η έξοδος όμως προς το ασιατικό τμήμα του «μεγάλου ασθενούς» θα συνεχισθεί, αν και με μειωμένη ένταση, μέχρι τις παραμονές των βαλκανικών πολέμων. Η έλξη της παραπαίουσας Οθωμανικής αυτοκρατορίας περιορίζεται προοδευτικά στη συνέχεια και ένα νέο μαζικό κύμα φυγής αναπτύσσεται στα τέλη του 19ου αιώνα από την παλαιά Ελλάδα, οδηγώντας σε ομαδική έξοδο νεαρά άτομα προερχόμενα κυρίως από τις αγροτικές περιοχές της κεντρικής και δυτικής Πελοποννήσου (περιοχές προσανατολισμένες στη καλλιέργεια της σταφίδας ή έμμεσα εξαρτώμενες από αυτή) προς τις ΗΠΑ, χώρα-χοάνη που θα απορροφήσει τον 19ο αιώνα δεκάδες εκατομμύρια ατόμων από τις ευρωπαϊκές και ασιατικές χώρες².

¹ Στην απογραφή των προξενικών αρχών του 1889 καταγράφονται 135,5 χιλ. Έλληνες υπήκοοι στο εξωτερικό, εκ των οποίων το 37% στο ευρωπαϊκό τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, το 32% στο ασιατικό, το 15,5% στην Αφρική (Αίγυπτο) και το 12,5% στην ανατολική Ευρώπη.

² Η μετανάστευση από την χώρα μας προς τις ΗΠΑ, ύστερη χρονικά, δεν συγκρίνεται φυσικά με αυτή της Ιρλανδίας, Ιταλίας και Πορτογαλίας. Η ένταση της εξόδου από τις χώρες αυτές είναι πολλαπλάσια της ελληνικής στο βαθμό που τα μέσα ετήσια ποσοστά εξόδου κυμαίνονται ανάμεσα στο 20 και 110% (μέγιστο 15 % για τη χώρα μας το 1907).

Διάγραμμα 1: Ελλάδα, μια εκατονταετία έντονων μεταναστεύσεων (1888-1977)

Πηγή: B. Kotzamanis (1987)

Η αφαίμαξη για την χώρα μας, επιλεκτική³, δημογραφικά και γεωγραφικά (**Χάρτης 1**) ήταν σημαντική στο βαθμό που ανάμεσα στο 1888 και το 1919 η Ελλάδα των 2,5 εκατομμυρίων χάνει, στο πλέον αισιόδοξο σενάριο, το 15-20% περίπου του πληθυσμού της⁴. Η μαζική αυτή φυγή ανακόπτεται με την υιοθέτηση περιοριστικών μεταναστευτικών νόμων στις ΗΠΑ ενώ τα πληθυσμιακά κενά που δημιουργεί θα υπερκαλυφθούν στη συνέχεια από τους πρόσφυγες της Μικρασιατικής Καταστροφής. Τις δύο μεσοπολεμικές δεκαετίες, μικρή παρένθεση στην μακρά μεταναστευτική πορεία της χώρας μας⁵, θα ακολουθήσει μια δεύτερη περίοδος μαζικής φυγής (1945-1977) με 1,3 εκατομμύρια περίπου μεταναστευτικές εξόδους («μόνιμοι μετανάστες»), ενώ εκτιμάται ότι η καθαρή μετανάστευση αφορά 650.000 άτομα. Οι μεταπολεμικοί μετανάστες (**Διάγραμμα 2**) κατευθύνονται αρχικά στις ΗΠΑ και τις άλλες υπερωκεάνιες χώρες (Καναδά και Αυστραλία), εν συνεχεία δε στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης (ιδιαίτερα στη Δυτική Γερμανία που απορροφά το 85% περίπου της ενδο-ευρωπαϊκής μετανάστευσης). Οι έξοδοι αυτοί (27.000 ετησίως κατά μέσο όρο, με δύο αιχμές, το 1962-65 και το 1969-70) αφαιρούν το 1/3 περίπου του μέσου ετησίου φυσικού ισοζυγίου (+80.000 ετησίως), ενώ η εισροή ομογενών από την Αίγυπτο, την Τουρκία και τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης στη διάρκεια της ίδιας περιόδου θα μετριάσει απλώς τις αρνητικές επιδράσεις της νέας μαζικής φυγής. Η επιλεκτικότητα του φαινομένου είναι πολλαπλή⁶: οι άνδρες αποτελούν το 65% του συνόλου και οι άγαμοι το 60%, η ομάδα 15-44 ετών το 80% (μέση ηλικία γύρω στα 27 έτη), οι μη ενεργοί το 45%, οι προερχόμενοι από αγροτικές και ημιαστικές περιοχές το 80%.

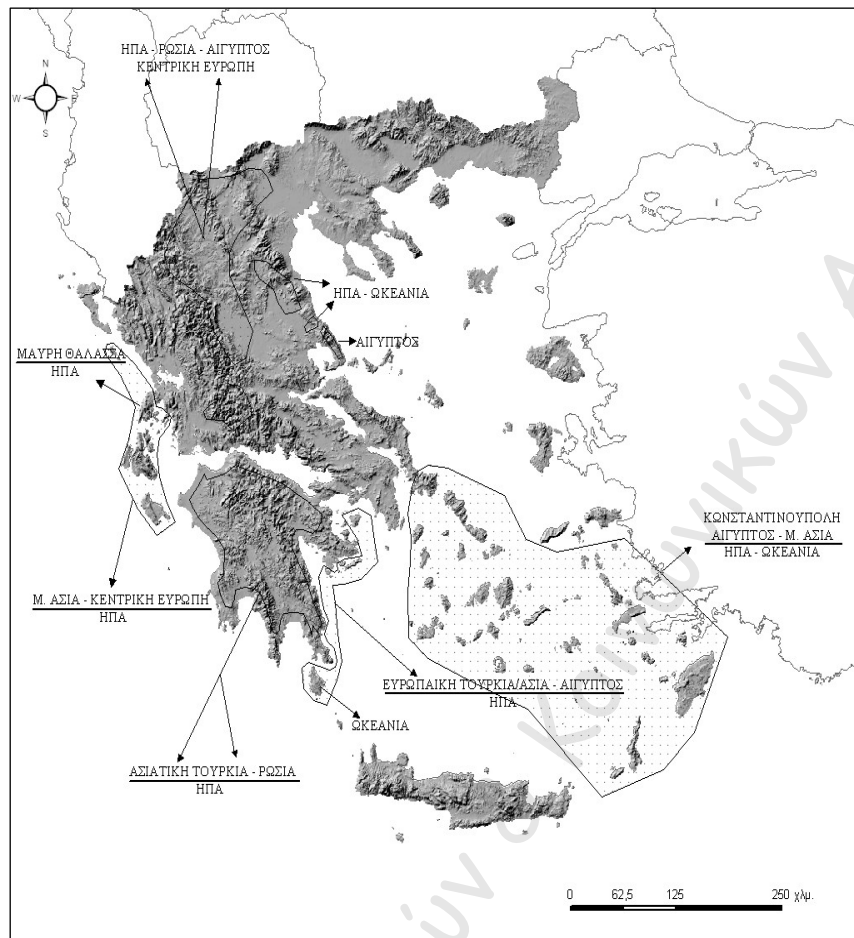
³ Για μια αναλυτική παρουσίαση της μεταπολεμικής μετανάστευσης από την Ελλάδα βλ. B. Kotzamanis (1987) *Le mouvement migratoire dans la Grèce de l'après-guerre: Antécédents migratoires, mécanismes "libérateurs" et conditions permissives au départ durant les années cinquante - soixante dix*. Thèse es Lettres et Sciences Humaines, Université Paris X.

⁴ Την περίοδο 1888-1919 καταγράφονται 374,5 χιλ. έξοδοι (εκ των οποίων το 96%) κατευθύνεται στις ΗΠΑ. Εννέα στους δέκα μετανάστες της περιόδου αυτής είναι άνδρες και το 90% ηλικίας 15-44 ετών. Η Πελοπόννησος, οι Κυκλάδες και περιορισμένος αριθμός νησιών (Ζάκυνθος, Κύθηρα, Κάρπαθος, Χάλκη, Σύμη, Κάλυμνος, Καστελόριζο κ.α.) αποτελούν τον βασικό τροφοδότη του πρώτου αυτού μεταναστευτικού ρεύματος, στο οποίο οι πεδινές περιοχές της Στερεάς Ελλάδας και της Θεσσαλίας ελάχιστα συμμετέχουν.

⁵ Ανάμεσα στο 1920 και το 1938 καταγράφονται 130.000 περίπου έξοδοι προς τις υπερπόντιες χώρες (ΗΠΑ, Καναδάς, Αυστραλία, Βραζιλία, Κούβα και Νοτιο-αφρικανική Ένωση μέχρι το 1924, οι προαναφερθείσες χώρες και όλες οι χώρες προορισμού εκτός των ευρωπαϊκών και των μεσογειακών μετά το 1925). Την επταετία 1932-1938 για την οποία διαθέτουμε πληρέστερα στατιστικά δεδομένα που αναφέρονται τόσο στις εισόδους όσο και στις εξόδους και δεν εμπεριέχουν τους τουρίστες, καταγράφονται 219,6 χιλιάδες έξοδοι (εκ των οποίων μόνων 22,2 προς τις υπερατλαντικές χώρες) και 146,7 χιλ. εισοδοί. Το συνολικό μεταναστευτικό ισοζύγιο της περιόδου αυτής, αρνητικό κατά 72,9 χιλιάδες οφείλεται κυρίως στη καθαρή μετανάστευση προς τις μεσογειακές χώρες (Αίγυπτο) και δευτερευόντως προς τις υπερωκεάνιες χώρες (το ισοζύγιο προς τις ευρωπαϊκές χώρες είναι θετικό, στο βαθμό που οι εισοδοί από αυτές υπερκαλύπτουν τις εξόδους).

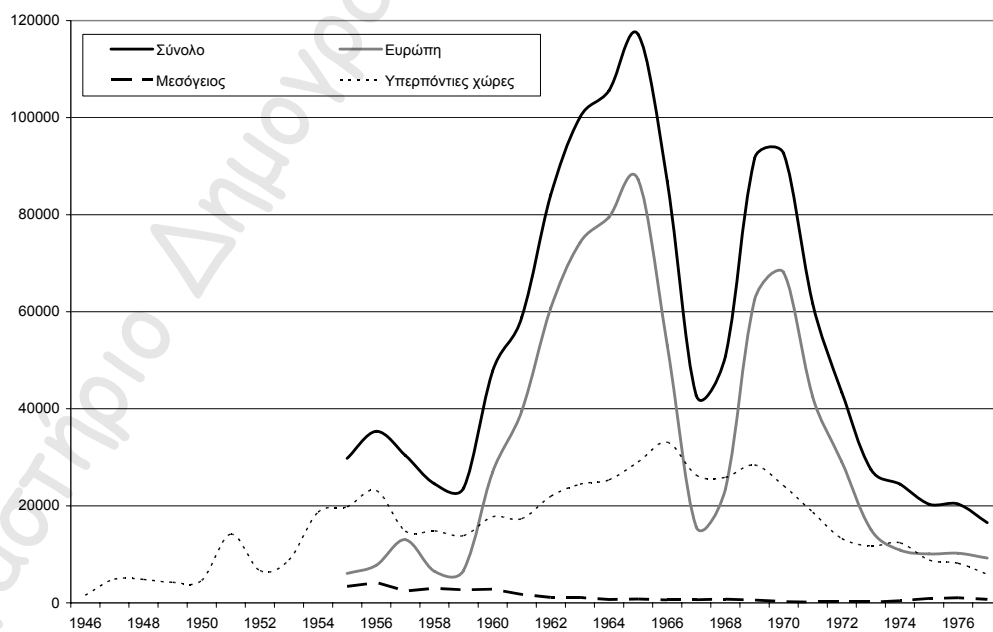
⁶ Βλ. B. Kotzamanis, op. cit.

Χάρτης 1: Μεταναστεύσεις στα τέλη του XIX- αρχές του XXου αιώνα

Πηγή: B. Kotzamanis, op. cit.

Διάγραμμα 2: Η μεταπολεμική μετανάστευση και οι βασικές συνιστώσες της (μεταναστευτικοί έξοδοι, 1947-1977)

Πηγή: B. Kotzamanis, , op. cit.

Η γεωγραφική κατανομή της προέλευσης των μεταπολεμικών μεταναστών διαφέρει επίσης σημαντικά αυτής της προπολεμικής περιόδου, ενώ η συμμετοχή των νομών της χώρας είναι σημαντικά διαφοροποιημένη. Αμέσως μετά τον πόλεμο, οι παραδοσιακές περιοχές της προπολεμικής μετανάστευσης προς τις υπερπόντιες χώρες (Πελοπόννησος, Ήπειρος, ορισμένα νησιά) θα αποτελέσουν τον βασικό τροφodότη, ενώ στη συνέχεια, με το άνοιγμα των συνόρων των ευρωπαϊκών χωρών η κατανομή αλλάζει ριζικά (**Χάρτες 2α, 2β, 2γ**): Μακεδονία και σε μικρότερο βαθμό Θεσσαλία, Ήπειρος, νησιά του Αιγαίου και Θράκη θα αποτελέσουν τις κύριες περιοχές προέλευσης των μεταναστών που θα μετακινηθούν συνήθως χωρίς ενδιάμεσο σταθμό από τις αγροτικές και ημιαστικές περιοχές της Κεντρικής και Βορείου Ελλάδας στην Δυτική Γερμανία.

Η έξοδος ανακόπτεται προσωρινά στις αρχές του 1970, για να συνεχισθεί με ηπιότερους ρυθμούς μέχρι τα μέσα της επόμενης δεκαετίας⁷. Ταυτόχρονα, αρχίζει και η μαζική παλιννόστηση των μεταναστών της προηγούμενης περιόδου: 630.000⁸ άτομα εκτιμάται ότι επέστρεψαν στην χώρα μας ανάμεσα στο 1971 και το 1985 επιλέγοντας στην πλειοψηφία τους (70%) ως τόπο εγκατάστασης τα αστικά κέντρα (και δη -50%- τα δύο μεγαλύτερα εξ αυτών, το Π.Σ. Πρωτευούσης και Θεσσαλονίκης) και 160.000 ακόμη την περίοδο 1985-1991.

Η δεκαετία 1980-1990 είναι μια μεταβατική περίοδος στο βαθμό που η περιορισμένη πλέον μετανάστευση από την χώρα μας (κυρίως από την Θράκη) συνυπάρχει αφενός μεν, με την παλιννόστηση τόσο των μεταναστών των προηγούμενων δεκαετιών, όσο και των ομογενών και των πολιτικών προσφύγων από την Σοβιετική Ένωση και τις άλλες χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού»⁹, αφετέρου δε με την είσοδο ξένων εργαζομένων προερχομένων αρχικά από ασιατικές και αφρικανικές χώρες και στη συνέχεια από ανατολικο-ευρωπαϊκές χώρες.

Τα πρότερα έντονα ρεύματα παλιννόστησης θα ατονήσουν την τελευταία δεκαετία, ενώ αντιθέτως τα ρεύματα εισόδου θα εντατικοποιηθούν με την κατάρρευση των καθεστώτων στην Αν. Ευρώπη και ειδικότερα με τις διαδοχικές κρίσεις στην Αλβανία, οδηγώντας στην χώρα μας τόσο οικονομικούς μετανάστες όσο και «ομογενείς» από την γειτονική μας χώρα και την πρώην ΕΣΣΔ.

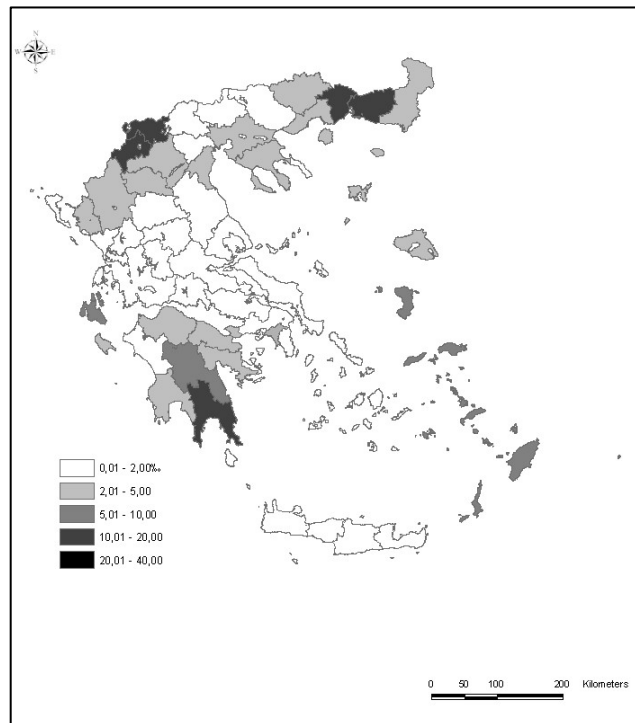
⁷ Τη δεκαετία αυτή έχουμε και την εμφάνιση δύο νέων φαινομένων. Αφενός μεν, με την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων ελληνικών κατασκευαστικών εταιρειών στις πετρέλαιο-παραγωγικές χώρες (Σαουδική Αραβία, Λιβύη, Αλγερία, Κουβέιτ, Μπαχρέιν) την ανάδειξη ενός νέου μεταναστατευτικού ρεύματος, αφετέρου δε την εμφάνιση των πρώτων μη ευρωπαϊών μεταναστών στην χώρα μας (ασιατών και αφρικανών, άμεση συνέπεια της κρίσης στην εμπορική ναυτιλία και του παροπλισμού σημαντικού αριθμού πλοίων ελληνικής ιδιοκτησίας) και την ταυτόχρονη ανάδυση των πρώτων ελλείψεων σε θέσεις εργασίας-βασικά στον τομέα των μεταλλείων-ορυχείων που συνοδεύονται και από τις πρώτες πιέσεις για την είσοδο ξένων ανειδίκευτων εργατών.

⁸ Αποτελέσματα δειγματοληπτικής έρευνας που διεξήχθη το 1985-86. Από τους 630.000 παλιννοστούντες το 48% αποτελείται από γυναίκες και το 52% από άνδρες και οι 83 στους 100 έχουν ηλικία 15-64 ετών (οι κάτω των 15 αποτελούν το 13%, οι δε άνω των 65 ετών μόλις το 4,5%).

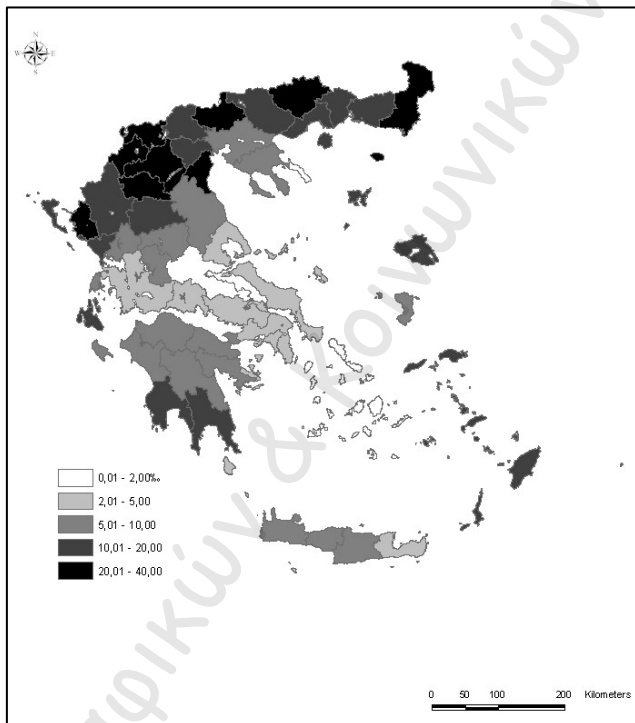
⁹ Στην απογραφή του 1991 καταγράφονται 162.000 άτομα που διέμεναν στο εξωτερικό μια πενταετία πριν (τον Δεκέμβριο του 1985). Εξ αυτών το 67% προέρχεται από τις ευρωπαϊκές χώρες (20% από την πρώην ΟΔΓ και 15% από τη πρώην Σοβιετική Ένωση), το 15% από την Βόρειο Αμερική, το 8% από την Ασία (το σύνολό τους σχεδόν από την Τουρκία), 5% από την Αφρική και 5% από την Ωκεανία. Η σύγκριση με τα δεδομένα της προηγούμενης απογραφής είναι ενδεικτική των επελευθύνσεων αλλαγών. Το 1981 καταγράφονται 233.000 άτομα που διέμεναν στο εξωτερικό μια πενταετία πριν (τον Δεκέμβριο του 1975). Η κατανομή τους ανά περιοχή προέλευσης διαφέρει σημαντικά: το 65% προέρχεται από τις ευρωπαϊκές χώρες (43% από την πρώην ΟΔΓ και 4% από τη πρώην Σοβιετική Ένωση), το 17% από την Βόρειο Αμερική, το 6 % από την Ασία (εκ των οποίων 4 στους 10 από την Τουρκία), 5% από την Αφρική και 7% από την Ωκεανία.

Χάρτες 2α, 2β, 2γ: Ποσοστά μετανάστευσης (%), (1951-1976)

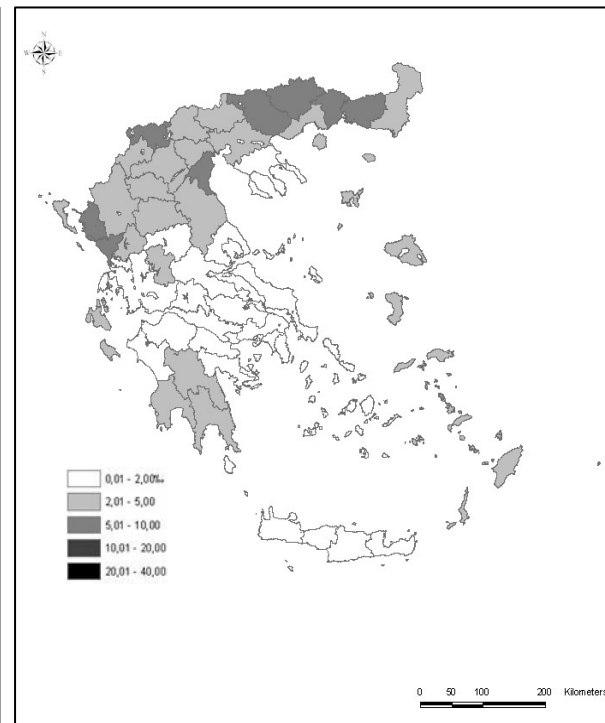
α) 1951-1960

β) 1961-1970

γ) 1971-1976

Πηγή: Β. Kotzamanis, op. cit.

2. Τα νέα μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελλάδα, μια πρώτη προσέγγιση σε εθνικό επίπεδο

2.1 Τα δεδομένα

Η Ελλάδα μεταβάλλεται από χώρα εξόδου σε χώρα εισόδου, και τα δεδομένα των τελευταίων απογραφών το επιβεβαιώνουν: Οι απογραφέντες ξένοι (άτομα με ξένη υπηκοότητα) ανέρχονται στην απογραφή του 1981 σε 180.000 άτομα (εκ των οποίων 65% από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες ¹⁰ (Πίνακας 1), αποτελώντας λιγότερο από το 2% του συνολικού πληθυσμού. Μια δεκαετία αργότερα, στην απογραφή του 1991, ο πληθυσμός τους δεν μεταβάλλεται σημαντικά, αν και οι προερχόμενοι από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες αποτελούν λιγότερο από το 50% του συνόλου. Στην τελευταία απογραφή όμως ο αριθμός τους υπερτετραπλασιάζεται, καθώς το 2001 απογράφονται πλέον 762.000 άτομα μη έχοντα την ελληνική υπηκοότητα (7% του πληθυσμού της χώρας μας που εγγίζει πλέον τα 11 εκ.)¹¹. Η κατανομή τους ανά χώρα προέλευσης διαφέρει ριζικά αυτής του 1981, στο βαθμό που το 73% προέρχεται από πρώην σοσιαλιστικές χώρες (των βαλκανικών συμπεριλαμβανομένων) και το 13% από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες. Ένας στους δύο εργάζεται (54%) και το 59% εξ αυτών δηλώνει διάρκεια παραμονής στη χώρα μας μικρότερη των 5 ετών (Πίνακες 2 και 3). Είναι προφανές ότι τα μεταναστευτικά ρεύματα προς την χώρα μας έχουν εντατικοποιηθεί στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, στη δε αύξηση του αριθμού των αλλοδαπών αποδίδεται σχεδόν αποκλειστικά και η αύξηση του πληθυσμού της χώρας μας ανάμεσα στο 1991 και 2001.

Έτσι, στις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας, η χώρα μας ελάχιστα διαφοροποιείται πλέον των άλλων νοτιο-ευρωπαϊκών χωρών, όπως της Ιταλίας και της Ισπανίας, που από παραδοσιακές χώρες εξαγωγής μεταναστών μετατρέπονται την τελευταία εικοσαετία σε χώρες υποδοχής μεταναστών. Οι εισροές προς τις χώρες αυτές εντάθηκαν με ταχείς ρυθμούς, προκαλούμενες αφενός μεν, από παράγοντες που οφείλονται περισσότερο στην οικονομική και πολιτική κρίση στις χώρες προέλευσης, συντηρούμενες δε, από τη ζήτηση σε εργατικό δυναμικό ενός άδηλου τομέα της οικονομίας που αναπαράγεται διευρυμένα. Οι μεταναστεύσεις αυτές, εν μέρει αόρατες λόγω της ανεπάρκειας του συστήματος στατιστικής παρατήρησης, καθίστανται εφικτές εξαιτίας (εκτός των άλλων) της απουσίας ενός σαφούς νομικού πλαισίου που να προσδιορίζει τους όρους εισόδου. Έτσι, ενώ στις χώρες της εκβιομηχανισμένης Ευρώπης, σε μια συγκυρία έντονης έλλειψης εργατικών χεριών, χρειάστηκαν μερικές δεκαετίες για να ανέλθει το ποσοστό των αλλοδαπών στο 6-10% του πληθυσμού τους, στη Νότια Ευρώπη, οι αλλοδαποί, «ανύπαρκτοι» σχεδόν στις αρχές του '80 αυξήθηκαν ταχύτατα την επόμενη εικοσαετία τόσο σε απόλυτες όσο και σε σχετικές τιμές με αποτέλεσμα, τα ποσοστά τους στις χώρες αυτές να μη διαφέρουν πλέον σημαντικά από αυτά των χωρών της Ευρώπης με μακρά μεταναστευτική παράδοση.

Η πρόσφατη αυτή εισροή αλλοδαπών στις νοτιο-ευρωπαϊκές χώρες, σε μια πρώτη φάση, ελλείψει κατάλληλων κανονισμών αντιμετώπισης ως πρόβλημα δημόσιας τάξης, για να ληφθούν στη συνέχεια, μέτρα ρύθμισης των εισόδων και της παραμονής, να συζητηθεί και να αποφασιστεί κατά πόσο ενδείκνυται η νομιμοποίηση των παράνομων ξένων εργατών, να ορισθεί ενδεχομένως μια πολιτική ενσωμάτωσης και να τεθεί το πρόβλημα των σχέσεων με τις χώρες προέλευσης των μεταναστών. Τα κύρια στάδια αυτού του νομικού οικοδομήματος σηματοδοτήθηκαν στην Ισπανία από το νόμο του 1985¹² και στην Ιταλία τον Δεκέμβριο 1989 – Φεβρουάριο 1990¹³, ενώ στην Ελλάδα η συνειδητοποίηση και η θέσπιση ενός νομικού πλαισίου είναι πιο όψιμες¹⁴.

¹⁰ Και ειδικότερα 34% από τις χώρες της ΕΟΚ, 11% από την Κυπριακή Δημοκρατία, 13,5% από τις ΗΠΑ και 6,5% από την Αυστραλία και τον Καναδά.

¹¹ Είναι προφανές ότι στην τελευταία απογραφή (όπως και στις προηγούμενες) δεν κατεγράφη το σύνολο των αλλοδαπών στην χώρα μας, τα δε ποσοστά «διαφυγής» διαφοροποιούνται ανά χώρα προέλευσης. Οι μετανάστες από τις ασιατικές και αφρικανικές χώρες είναι σαφώς υπο-εκτιμημένοι, και το αυτό ισχύει πιθανότατα -αν και σε μικρότερο βαθμό- για τους μετανάστες από ορισμένες πρώην ανατολικές χώρες, όπως η Πολωνία.

¹² –Ley de extranjería– . Ο νόμος αυτός θέτει τους όρους εισόδου και προβλέπει μια διαδικασία νομιμοποίησης των παράνομα εισερχομένων (που διεξήχθη το 1986-1987 και πιο πρόσφατα, το 1991) με βάση ένα πλέγμα μέτρων που αποφασίσθηκαν από τα Cortes

Η αλλαγή του μεταναστευτικού σκηνικού στη χώρα μας οδήγησε και στην ανάδυση του ενδιαφέροντος για την μελέτη της νέας αυτής μετανάστευσης. Πλήθος άρθρων, μελετών, ερευνών και εκθέσεων στην ελληνική βιβλιογραφία έχουν πραγματευθεί από πολλαπλές οπτικές γωνίες, τα της μετάβασης της χώρας μας από παραδοσιακή χώρα εξαγωγής μεταναστών σε χώρα υποδοχής, καθώς και τις μορφές και τις ποσοτικές διαστάσεις του νέου μεταναστευτικού ρεύματος¹⁵. Από τις προσεγγίσεις αυτές, συχνότατα, απουσιάζουν η δημογραφική και η χωρική διάσταση¹⁶ (με συνήθη κλίμακα αναφοράς τον εθνικό χώρο ή στην καλύτερη των περιπτώσεων τις μεγάλες διοικητικές ενότητες), ενώ ταυτόχρονα οι αλλοδαποί εξετάζονται ως ένα ενιαίο σύνολο, παρ'όλες τις σημαντικές διαφορές που τους χαρακτηρίζουν αναλόγως της χώρας προέλευσής τους.

Στην παρούσα δημοσίευση, αναλύοντας κυρίως τα στοιχεία των δύο τελευταίων απογραφών, προτιθέμεθα να αναδείξουμε, αφενός μεν, τις δύο προαναφερθείσες διαστάσεις, δίδοντας ιδιαίτερη έμφαση στο ειδικό βάρος των αλλοδαπών και στην συμβολή τους στις πληθυσμιακές μεταβολές κατά την περίοδο 1991-2001¹⁷, αφετέρου δε, τα σαφώς διαφοροποιημένα προφίλ τους, διαχωρίζοντάς τους σε 4 μεγάλες ομάδες: τους προερχόμενους¹⁸ από τις ανεπτυγμένες χώρες - Ομάδα Χωρών 1 (Ο.Χ. 1), τα Βαλκάνια - Ομάδα Χωρών 2 (Ο.Χ. 2), τις πρώην «σοσιαλιστικές» χώρες (των βαλκανικών εξαιρουμένων)- Ομάδα Χωρών 3 (Ο.Χ. 3) και τις λοιπές χώρες- Ομάδα Χωρών 4 (Ο.Χ. 4).

και που καλύπτουν όλες τις πλευρές της μεταναστευτικής πολιτικής (από την είσοδο ως την ενσωμάτωση, συμπεριλαμβανομένης και μιας νέας επιχείρησης νομιμοποίησης το 1991-1992).

¹³ Κείμενο υιοθετηθέν μετά την επιχείρηση νομιμοποίησης του 1987-1988 που αποτελεί εφεξής το θετικό δίκαιο στον τομέα της μετανάστευσης.

¹⁴ Ο νόμος του 1991 που ορίζει το καθεστώς της μετανάστευσης, εκφράζει πριν απ' όλα μελήματα δημόσιας τάξης. Το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα συμπληρώνεται με δύο Π.Δ που εκδίδονται τον Νοέμβριο του 1997 προκειμένου να ρυθμισθούν ζητήματα που αφορούν την καταγραφή και την διαδικασία νομιμοποίησης των παράνομων μεταναστών. Τα διατάγματα αυτά βασίζόμενα σε σχετικές διατάξεις του Νόμου 1975/91 καθορίζουν: α) την μέθοδο και τα μέσα για την καταγραφή των αλλοδαπών που είναι εγκατεστημένοι στην χώρα, β) τις συνθήκες, την διαδικασία και άλλες λεπτομέρειες που αφορούν αρχικά την χορήγηση της Λευκής Κάρτας και στην συνέχεια της Πράσινης Κάρτας, γ) τα μέτρα για όσους αλλοδαπούς δεν θα νομιμοποιηθούν, δ) την χρονική διάρκεια κάθε κάρτας και τις προϋποθέσεις ανανέωσής της, ε) την λειτουργία του φορέα που έχει την ευθύνη υλοποίησης της διαδικασίας χορήγησης των αδειών παραμονής. Με τον νέο νόμο 2910 του 2001, δίνεται έμφαση στη ρύθμιση της παραμονής των μεταναστών με βάση τις συγκεκριμένες ανάγκες για εισαγωγή εργατικού δυναμικού, την αναμενόμενη "συμβολή τους στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας" αλλά και την υπηκοότητά τους. Η διαδικασία νομιμοποίησης συνεχίζεται με βάση το πρότερο καθεστώς της λευκής/πράσινης κάρτας, επιχειρείται δε μια διάκριση ανάμεσα σε εποχικούς και μακροχρόνιους μετανάστες ενθαρρύνοντας ωστόσο την αέναη κινητικότητα τους.

¹⁵ Βλ. τη βάση βιβλιογραφικών δεδομένων Antigone (www.antigone.gr/bibliography) καθώς και Petronoti & Triandafyllidou (2003).

¹⁶ Ανάμεσα στις ελάχιστες διαθέσιμες εργασίες με χωρική και δημογραφική διάσταση βλ. Kotzamanis, Agorastakis & Alvanides (2005) Kotzamanis & Pilidis (2006), Kaklamani & Androulaki (2006), Κακλαμάνη και Ανδρουλάκη (2006).

¹⁷ Η ανάλυσή μας στηρίχθηκε στην επεξεργασία, από τους συγγραφείς, των δεδομένων (για τον μόνιμο πληθυσμό) της απογραφής που διεξήγαγε η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία το 2001 (και δευτερευόντως το 1991). Κατ' επέκταση, η πηγή όλων των γραφημάτων και πινάκων που παραθέτουμε είναι κοινή («ΕΣΥΕ, ίδια επεξεργασία των δεδομένων της απογραφής του 2001»).

¹⁸ Στο κείμενο θα χρησιμοποιήσουμε συχνά τον όρο «προερχόμενοι»: με τον όρο αυτό θα δηλώσουμε αυτούς που στην απογραφή του 2001 δήλωσαν ως έχοντες την υπηκοότητα κάποιας από τις χώρες που εντάσσονται στις 4 ομάδες. Για τις χώρες που εντάσσονται σε κάθε ομάδα, βλέπε αναλυτικά Πίνακα 1, Παράρτημα

Πίνακας 1: Ελλάδα, συνολικός πληθυσμός, πληθυσμός ατόμων με ελληνική υπηκοότητα και αλλοδαπών (επιλεγμένες χώρες) στις απογραφές 1981, 1991 και 2001

	1981	1981	1991	1991	2001	2001
Υπηκοότητα	Σύνολο	(%)	Σύνολο	(%)	Σύνολο	(%)
Σύνολο	9.739.589	100,00	10.259.900	100	10.934.097	100
Ελληνική*	9.558.994	98,15**	10.092.624	98,37**	10.171.906	93,03**
Άλλη	180.595	1,85**	167.276	1,63**	762.191	6,97**
Ξένη	176.119	1,81**	166.031	1,62**	761.813	6,97**
Αδιευκρίνιστη/Χωρίς υπηκοότητα	4.476	0,05**	1.245	0,01**	378	0,00**
Πλέον ανεπτυγμένες χώρες	115.431	65,54***	76.275	45,94***	99.646	13,08***
Σύνολο χωρών μελών της ΕΕ (15)	59.488	51,54	35.304	46,29	46.869	47,04
Κύπρος	19.337	16,75	14.651	19,21	17.426	17,49
Αυστραλία	7.041	6,10	6.313	8,28	8.767	8,80
Αμερικανική (ΗΠΑ)	23.659	20,50	13.927	18,26	18.140	18,20
Καναδική	4.136	3,58	4.717	6,18	6.049	6,07
Λοιπές Ανεπτυγμένες χώρες	1.770	1,53	1.363	1,79	2.395	2,40
Βαλκάνια	5.821	3,31***	26.226	15,18***	500.226	65,66***
Αλβανική	3.563	61,21	20.556	78,38	438.036	87,57
Βουλγαρική	807	13,86	2.413	9,20	35.104	7,02
Ρουμανική	606	10,41	1.923	7,33	21.994	4,40
Γιουγκοσλαβική (Σερβία και Μαυροβούνιο το 2001)	845	14,52	1.334	5,09	3.832	0,77
ΠΓΔΜ	-	-	-	-	747	0,15
Κροατία	-	-	-	-	219	0,04
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	-	-	-	-	294	0,06
Πρώην ανατολικές χώρες εκτός Βαλκανίων	3.630	2,06***	25.022	15,07***	51.649	6,78***
Πολωνική	522	14,38	9.624	38,46	12.831	24,84
Ουγγρική	237	6,53	291	1,16	538	1,04
Τσεχοσλοβακική (Τσεχία και Σλοβακία στο 2001)	247	6,80	738	2,95	1.009	1,95
Ρωσική (Ε.Σ.Σ.Δ. και Ρωσική Ομοσπονδία το 2001)	1.515	41,74	12.918	51,63	17.535	33,95
Άλλες Ευρωπαϊκές πρώην σοσιαλιστικές χώρες	1.109	30,55	1.451	5,80	19.736	38,21
Λοιπές (λιγότερο ανεπτυγμένες) χώρες	51.237	29,09***	39.753***	23,94	110.292	14,48***
Ασία	41.954	81,88	28.812	72,48	91.127	82,62
Αφρική	6.671	13,02	8.726	21,95	15.700	14,23
Αμερική	2.195	4,28	2.022	5,09	3.167	2,87
Ωκεανία	417	0,81	193	0,49	298	0,27

*Οι έχοντες διπλή υπηκοότητα (ελληνική και υπηκοότητα άλλης χώρας) συμπεριλαμβάνονται στην κατηγορία «ελληνική».

**Ποσοστό στο συνολικό πληθυσμό της Ελλάδας

***Ποσοστό στον πληθυσμό των εχόντων δηλώσει υπηκοότητα αλλοδαπών

Με πλάγια γραμματοσειρά ποσοστό των εχόντων την υπηκοότητα Α στο σύνολο των αλλοδαπών της ομάδας αναφοράς.

Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφές πληθυσμού (1981, 1991 2001) και Στατιστικές Επετηρίδες (ίδια επεξεργασία των δεδομένων)

Πίνακας 2: Αλλοδαποί κατά υπηκοότητα (επιλεγμένες χώρες) και λόγο εγκατάστασης (2001)

Υπηκοότητα -Χώρα προέλευσης	Σύνολο	%	Λόγοι εγκατάστασης						
			Εργασία	Επαναπατριsmός Παλιννόστηση	Οικογ. επανάνοση	Σπουδές	Αναζήτηση ασύλου	Πρόσφυγες	Άλλος λόγος
	762.191	100,00	413.214	51.694	99.968	20.787	9.980	2.368	164.180
Ηνωμένο Βασίλειο	13.196	1,74	5.339 (40,5%)	936	1.541	154	0	0	5.226
Γερμανία	11.806	1,55	3.848 (32,6%)	1.581	1.618	231	13	2	4.513
Κύπρος	17.426	2,29	4.975 (28,5%)	648	1.046	6.833	0	0	3.924
Ηνωμ. Πολιτείες	18.140	2,38	3.735 (20,6%)	8.072	2.349	186	0	0	3.798
Αυστραλία	8.767	1,15	1.210 (13,8%)	5.195	853	40	0	0	1.469
Σύνολο Α	69.335	9,11	19.107 (27,6%)	16.432	7.407	7.444	13	2	18.930
Αλβανία	438.036	57,47	240.656 (54,9%)	11.869	69.949	8.263	927	35	106.337
Βουλγαρία	35.104	4,61	27.504 (78,4%)	397	2.624	441	158	43	3.937
Ρουμανία	21.994	2,88	17.337 (78,8%)	447	1.425	229	1.340	219	997
Πολωνία	12.831	1,68	7.937 (61,9%)	251	1.304	125	1.776	129	1.309
Ρωσική Ομοσπ.	17.535	2,30	7.810 (44,5%)	4.394	2.085	204	85	19	2.938
Ουκρανία	13.616	1,79	10.121 (74,3%)	526	1.148	199	6	0	1.616
Γεωργία	22.875	3,00	11.072 (48,4%)	5.154	2.656	283	0	0	3.710
Αρμενία	7.742	1,02	3.551 (45,9%)	1.126	1.179	196	2	0	1.688
Σύνολο Β	569.733	74,75	325.988 (57,2%)	24.164	82.370	9.940	4.294	445	122.532
Τουρκία	7.881	1,03	1.520 (19,3%)	2.559	763	217	1.518	1.067	237
Αίγυπτος	7.448	0,98	4.958 (66,6%)	244	600	129	14	1	1.502
Πακιστάν	11.130	1,46	10.317(92,7%)	26	211	38	386	1	151
Ινδία	7.216	0,95	6.620 (91,7%)	10	150	18	154	3	261
Ιράκ	6.936	0,91	3.380 (48,7%)	31	505	66	1.977	407	570
Φιλιππίνες	6.478	0,85	5.275 (81,4%)	34	227	39	6	5	892
Σύνολο Γ	47.089	6,18	32.070 (68,1,%)	2.904	2.456	507	4.055	1.484	3.613
Άλλες Χώρες	76.034	9,98	36.049 (47,4%)	8.194	7.735	2.896	1.618	437	19.105

Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 2001(ιδία επεξεργασία των δεδομένων)

Πίνακας 3: Αλλοδαποί εργαζόμενοι αναλόγως της διάρκειας εγκατάστασής τους (2001)

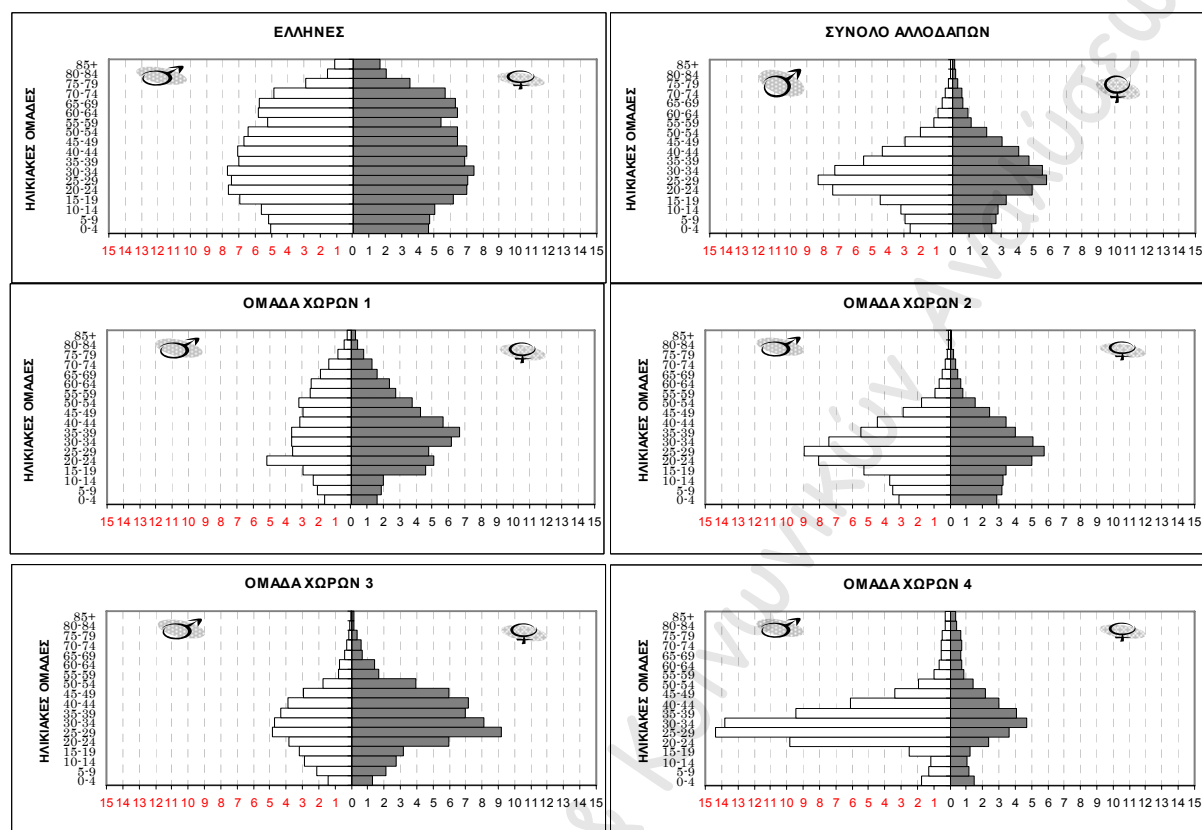
Διάρκεια Παραμονής	ΣΥΝΟΛΟ	Άνδρες	%	Γυναίκες	%
Σύνολο	413.241	244.643	59,2%	168.598	40,8%
< έτους	50.595 (12,2%)	29.174 (11,9%)	57,7%	21.421 (12,7%)	42,3%
1 - 5 έτη	193.341 (46,8%)	111.798 (45,7%)	57,8%	81.543 (48,4%)	42,2%
5 και άνω έτη	169.305 (41,0%)	103.671 (42,4%)	61,2%	65.634 (38,9%)	38,8%

Πηγή: idem

2.2 Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των αλλοδαπών και οι διαφοροποιημένες ανά ομάδες χωρών προέλευσης δημογραφικές τους δομές

Οι διαφορές των δημογραφικών χαρακτηριστικών των αλλοδαπών που απεγράφησαν το 2001 και αποτυπώνονται τόσο στις πληθυσμιακές δομές όσο και στην αναλογία φύλων, είναι εντονότερες. Συγκρίνοντας καταρχάς, (Γράφημα 1) την πληθυσμιακή πυραμίδα των Ελλήνων με τις πληθυσμιακές πυραμίδες του συνόλου των αλλοδαπών ως και των 4 βασικών συνιστωσών τους διαπιστώνουμε ότι σε αντίθεση με την πυραμίδα των πρώτων (ώριμος με σαφείς τάσεις γήρανσης πληθυσμός, συρρίκνωση της βάσης και ισορροπημένη σχέση ανάμεσα στα δύο φύλα μέχρι τα 65 έτη), οι πυραμίδες των αλλοδαπών (με εξαίρεση αυτή των προερχομένων από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες) είναι εξαιρετικά νεανικές, και αυτό αποτυπώνεται τόσο στην μέση ηλικία τους σε εθνικό επίπεδο όσο και στα εξαιρετικά περιορισμένα ποσοστά των άνω των 65 ετών - εξ' ου και οι χαμηλές τιμές του δείκτη γήρανσης- (Πίνακας 4).

Γράφημα 1: Πληθυσμιακές πυραμίδες Ελλήνων και αλλοδαπών (σύνολο, ομάδες χωρών) το 2001 (%)

Πίνακας 4: Η κατανομή ανά μεγάλες ηλικιακές ομάδες του συνολικού πληθυσμού, του πληθυσμού των Ελλήνων και των αλλοδαπών (απόλυτες τιμές και %) στην απογραφή του 2001

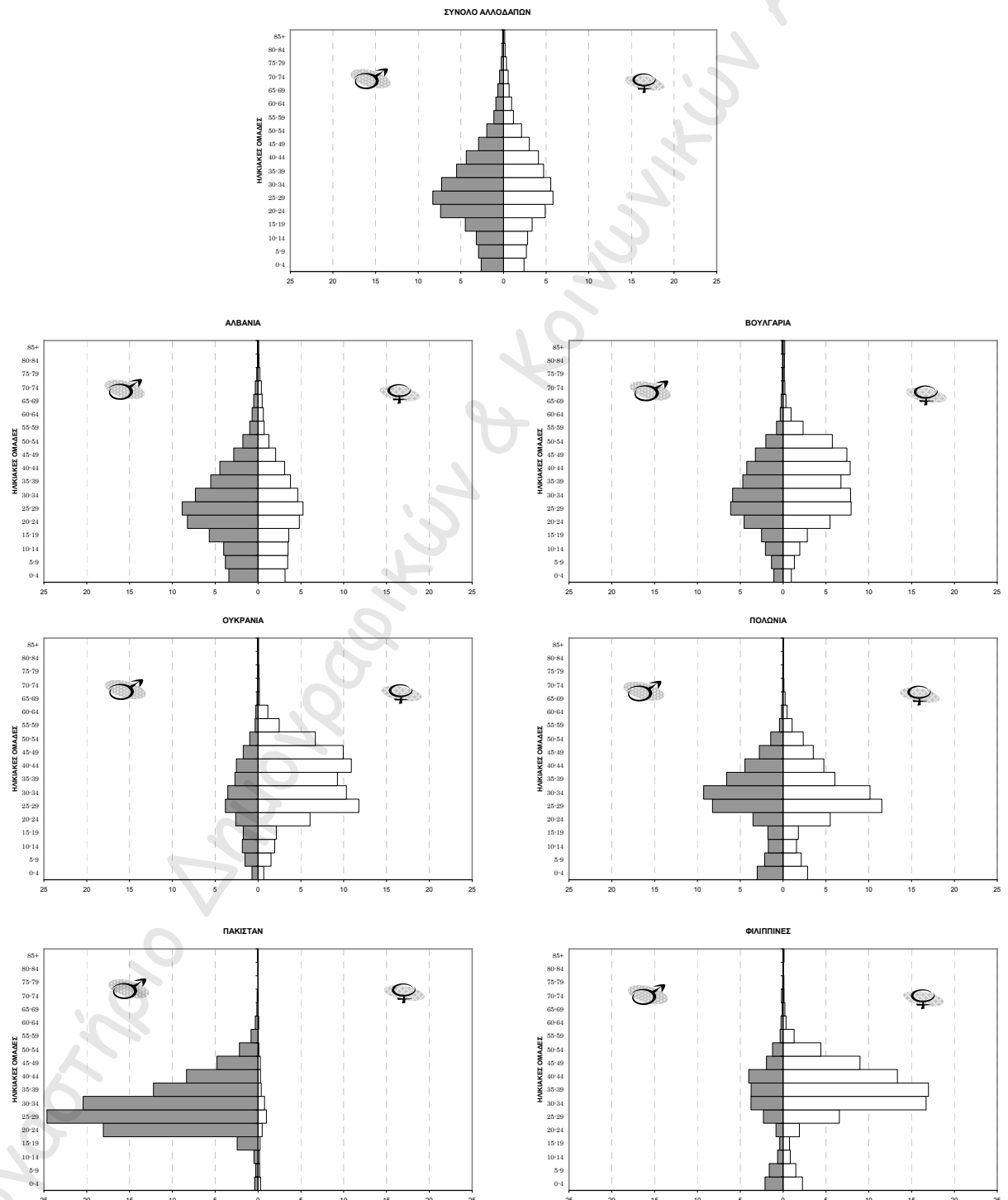
	Σύνολο	Έλληνες	Αλλοδαποί	Ο.Χ. 1	Ο.Χ. 2	Ο.Χ. 3	Ο.Χ. 4
Σύνολο	10934097	10172284	761813	99901	500226	85715	75541
0-14	1660899	1534088	126811	11455	98530	10794	5990
15-64	7445965	6837640	608325	79422	390296	72437	65790
65+	1827233	1800556	26677	9024	11400	2484	3761
0-14 (%)	15,19	15,08	16,65	11,47	19,70	12,59	7,93
15-64 (%)	68,10	67,22	79,85	79,50	78,02	84,51	87,09
65+ (%)	16,71	17,70	3,50	9,03	2,28	2,90	4,98
Δείκτης γήρανσης	110,01	117,37	21,04	78,78	11,57	23,01	62,79
Μέση ηλικία	39,93	40,6	30,9	37,45	28,72	33,42	33,86

Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 2001 (ιδία επεξεργασία των δεδομένων)

Φυσικά, οι πληθυσμιακές πυραμίδες των αλλοδαπών ανά ομάδα χωρών προέλευσης, στον βαθμό που στο εσωτερικό της κάθε ομάδας υπάρχουν περισσότερες από μια χώρες, προκύπτουν από μέσους όρους και επηρεάζονται σημαντικά από το ειδικό βάρος των χωρών προέλευσης στο εσωτερικό κάθε μιας από τις ομάδες που δημιουργήσαμε. Ως εκ τούτου, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μερική ανάδειξη των διαφορών αυτών (βλέπε και **Γράφημα 2 - Πίνακα 5**). Η πυραμίδα π.χ. των Αλβανών ελάχιστα μεν διαφέρει των πυραμίδων τόσο του συνόλου των αλλοδαπών όσο και της Ο.Χ. 2 (την δομή των οποίων επηρεάζουν σημαντικά καθώς αποτελούν την πλειοψηφούσα συνιστώσα -σχεδόν το 66% του συνόλου και το 88% των προερχομένων από τα Βαλκάνια-), διαφοροποιείται όμως σημαντικά αυτής των προερχομένων εκ Βουλγαρίας αλλοδαπών που χαρακτηρίζεται από έντονη ανισοκατανομή ανάμεσα στα δύο φύλα και συρρικνωμένα ποσοστά νέων (0-14 ετών) και ηλικιωμένων εξαρτώμενων ατόμων (>65 ετών). Οι πυραμίδες των προερχομένων από την Ουκρανία και την Πολωνία αλλοδαπών που εντάσσονται στην ίδια ομάδα

χωρών (Ο.Χ. 3) είναι επίσης σαφώς διαφοροποιημένες: η ουκρανική συνιστώσα χαρακτηρίζεται αφενός από την συνταρακτική υπεροχή του γυναικείου φύλου στις ηλικίες 15-64 ετών (εν αντιθέσει με την πολωνική όπου οι αναλογίες φύλων είναι ισορροπημένες), αφετέρου δε από σαφώς «ωριμότερες» δομές (το % των 45-64 ετών είναι διπλάσιο σχεδόν του αντίστοιχου % στην πολωνική συνιστώσα) και τέλος γ) η πυραμίδα των Πακιστανών βρίσκεται στο αντίποδα της πυραμίδας των προερχομένων από τις Φιλιππίνες αλλοδαπών (συνταρακτική υπεροχή ανδρών, σαφώς νεανικότερος πληθυσμός, πλήρης σχεδόν απουσία παιδιών).

Γράφημα 2: Πυραμίδες του συνολικού πληθυσμού των αλλοδαπών και του πληθυσμού των προερχομένων από επιλεγμένες χώρες αλλοδαπών: Αλβανία, Βουλγαρία, Ουκρανία, Πολωνία, Πακιστάν και Φιλιππίνες, στην απογραφή του 2001

Πίνακας 5: Η κατανομή ανά μεγάλες ηλικιακές ομάδες του συνολικού πληθυσμού, των Ελλήνων, των αλλοδαπών (σύνολο) ως και των προερχόμενων από: Αλβανία, Βουλγαρία, Ουκρανία, Πολωνία, Πακιστάν και Φιλιππίνες.

	Σύνολο	Έλληνες	Αλλοδαποί	Αλβανία	Βουλγαρία	Ουκρανία	Πολωνία	Πακιστάν	Φιλιππίνες
0-14 %	15,2	15,1	16,6	21,3	8,7	8,2	13,5	1,8	9,0
15-44 %	44,3	42,7	65,7	65,3	66,8	67,4	73,6	89,2	71,3
45-64 %	23,8	24,5	14,2	10,9	22,8	23,6	12,2	8,6	18,8
65+ %	16,7	17,7	3,5	2,4	1,7	0,9	0,7	0,4	1,0
Δ. Γήρανσης	110,01	117,37	21,04	11,24	19,49	10,55	4,92	20,69	11,03
Δ.Εξάρτησης	46,85	48,77	25,23	31,14	11,66	9,98	16,43	2,25	11,04

Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 2001 (ιδία επεξεργασία των δεδομένων)

Οι πληθυσμιακές πυραμίδες που δημιουργήσαμε και σχολιάσαμε δίδουν ένα πρώτο στίγμα, αναδεικνύοντας τις σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στους μεν και τους δε σε εθνικό επίπεδο, διαφοροποιήσεις άμεσα συνδεδεμένες με την ιστορία της χώρας προέλευσής τους, την μεταναστευτική τους ιστορία και τις μεταναστευτικές τους στρατηγικές. Η σύγκριση της σχέσης ανδρών / γυναικών πχ ανάμεσα στον ελληνικό πληθυσμό και στον πληθυσμό των μεταναστών (Πίνακες 6-8) μας επιτρέπει να αποσαφηνίσουμε κάποια από τα σημεία αυτά. Στον πληθυσμό των Ελλήνων η σχέση ανάμεσα στον πληθυσμό των ανδρών και σε αυτόν των γυναικών είναι σχετικά ισορροπημένη (49,5% /50,5%), η δε ελαφρά υπεροχή των γυναικών οφείλεται αποκλειστικά και μόνον στην διαφορική θνησιμότητα ανάμεσα στα δύο φύλα¹⁹. Αντιθέτως, στον πληθυσμό των αλλοδαπών αφενός μεν η σχέση αυτή είναι αντίστροφη (54,5% οι άνδρες και 45,5% οι γυναίκες) αφετέρου δε καταγράφονται σημαντικές διαφοροποιήσεις και διακυμάνσεις στο εσωτερικό τους (Πίνακες 6 και 7). Στην Ομάδα χωρών 4 πχ. σε 100 άτομα συνολικά αντιστοιχούν πάνω από 69 άνδρες - οι διπλάσιοι σχεδόν αυτών που αναλογούν την Ο.Χ. 3 (38 άνδρες)-, ενώ το % των γυναικών είναι ελαφρώς πιο ισορροπημένο στις Ομάδες χωρών 1 και 2 (57 και 43% του συνολικού πληθυσμού αντίστοιχα). Ο υπολογισμός της αναλογίας φύλων (αριθμός γυναικών που αναλογούν σε 100 άνδρες) μας επιτρέπει να αναδείξουμε ακόμη περισσότερο τις διαφορές. Έτσι, αν στο σύνολο των αλλοδαπών που απεγράφησαν το 2001 αντιστοιχούν 83 γυναίκες σε 100 άνδρες, η αναλογία αυτή είναι 160/100 στους αλλοδαπούς που προέρχονται από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες, 75/100 γι αυτούς που προέρχονται από τις βαλκανικές χώρες και μόλις 45/100 για τους αλλοδαπούς που έχουν την υπηκοότητα μιας από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες του πλανήτη μας (Πίνακας 7).

Πίνακας 6: Ποσοστιαία κατανομή του συνολικού πληθυσμού των ανδρών και των γυναικών αλλοδαπών στις ομάδες χωρών προέλευσης στην απογραφή του 2001.

	ΣΥΝΟΛΟ	%	Ανδρες	%	Γυναίκες	%
Ομάδα χωρών 1	99901	13,1	43840	10,6	56061	16,2
Ομάδα χωρών 2	500226	65,7	285941	68,8	214285	61,9
Ομάδα χωρών 3	85715	11,3	32979	7,9	52736	15,2
Ομάδα χωρών 4	75541	9,9	52285	12,6	23256	6,7
Αλλοδαποί (σύνολο)	761813	100,0	415368	100,0	346445	100,0

Πηγή: idem

Πίνακας 7: Κατανομή του συνολικού πληθυσμού, των αλλοδαπών (σύνολο/ομάδες χωρών προέλευσης) ανά φύλο (απόλυτες τιμές και %) και αναλογία φύλων στην απογραφή του 2001.

	Σύνολο	Ανδρες	Γυναίκες	Ανδρες (%)	Γυναίκες (%)	Γ/Α *100
Σύνολο	10934097	5413426	5520671	49,51	50,49	101,98
Έλληνες	10172284	4998058	5174226	49,13	50,87	103,52
Αλλοδαποί	761813	415368	346445	54,52	45,48	83,41
Ομάδα χωρών 1	99901	43840	56061	43,88	56,12	127,88
Ομάδα χωρών 2	500226	285941	214285	57,16	42,84	74,94
Ομάδα χωρών 3	85715	32979	52736	38,48	61,52	159,91
Ομάδα χωρών 4	75541	52285	23256	69,21	30,79	44,48

¹⁹ Σε επίπεδο νομών το εύρος των διακυμάνσεων είναι ιδιαίτερα περιορισμένο και οι όποιες διαφοροποιήσεις γύρω από τον μέσο όρο είναι άμεσα συνυφασμένες με την γήρανση του πληθυσμού ή/ και την εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση των προηγούμενων δεκαετιών.

Αλλά και οι διαφοροποιήσεις της αναλογίας των φύλων στο εσωτερικό των τεσσάρων μεγάλων υπο-ομάδων είναι σημαντικές (**Πίνακας 8**), εντονότερες στο εσωτερικό της ασιατικής συνιστώσας καθώς επί 100 ανδρών αντιστοιχούν > 320 γυναίκες στους εκ των Φιλιππίνων προερχόμενους αλλοδαπούς και <5 στους Πακιστανούς), λιγότερο δε έντονες στους προερχόμενους από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες της Ευρώπης καθώς στο εσωτερικό της ομάδας αυτής οι Αλβανοί και οι Ρουμάνοι διαφοροποιούνται σημαντικά των λοιπών εθνικοτήτων (στις δύο αυτές ομάδες, αντιστοιχούν 70-80 γυναίκες επί 100 ανδρών), ενώ στους προερχόμενους από τις άλλες ανατολικές χώρες, οι γυναίκες υπερτερούν σημαντικά των ανδρών (min= 118 γυναίκες επί 100 ανδρών στους Πολωνούς, max= 194 στην μικρή ουγγρική κοινότητα). Οι σημαντικές αυτές ανισορροπίες ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες, θετικές ή αρνητικές, αφενός μεν είναι άμεσα συνυφασμένες με τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες και τον ρόλο των δύο φύλων στις χώρες προέλευσης, αφετέρου δε με τις μεταναστευτικές στρατηγικές. Σε κάθε όμως περίπτωση, η μεταβολή ή μη των υφιστάμενων ανισορροπιών στην αναλογία των φύλων -μια τέτοια μεταβολή διαφαίνεται στην περίπτωση των Αλβανών- είναι ισχυρή ένδειξη των στόχων των αλλοδαπών όσον αφορά το βάθος χρόνου της παραμονής τους στην χώρα μας, και, κατ'επέκταση των προοπτικών κοινωνικής κινητικότητας τους.

Πίνακας 8: Πληθυσμός κατά υπηκοότητα και φύλο επιλεγμένων ομάδων των αλλοδαπών στην απογραφή του 2001 και αναλογόν αριθμός γυναικών επί 100 ανδρών

Υπηκοότητα	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Αναλογία φύλων (γυναίκες/άνδρες)*100
Σύνολο	415.552	346.639	762.191	83,42
Ευρώπη	331.800	286.352	618.152	86,30
Σύνολο χωρών μελών της ΕΕ (15)	18.794	28.075	46.869	149,38
Άλλες ευρωπαϊκές χώρες	313.006	258.277	571.283	82,52
εκ των οποίων				
Κύπρος	8284	9142	17426	110,36
Βαλκάνια	285960	214320	500280	74,95
Αλβανία	257149	180887	438036	70,34
Βουλγαρία	13888	21216	35104	152,76
Ρουμανία	12447	9547	21994	76,70
Πρώην Γιουγκοσλαβία				
Σερβία-Μαυροβούνιο	1801	2031	3832	112,77
ΠΓΔΜ	466	281	747	60,30
Κροατία	79	140	219	177,22
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	111	183	294	164,86
Σλοβενία	19	35	54	184,21
Πολωνία	5876	6955	12831	118,36
Ουγγαρία	183	355	538	193,99
Τσεχία & Σλοβακία	358	651	1009	181,84
Ρωσία	6545	10990	17535	167,91
Λοιπές ευρωπαϊκές χώρες	5800	15864	21664	273,52
Ασία	55.840	35.270	91.110	63,16
Ινδία	6722	494	7216	7,35
Ιράκ	4841	2095	6936	43,28
Πακιστάν	10654	476	11130	4,47
Συρία	4400	1152	5552	26,18
Τουρκία	3998	3883	7881	97,12
Φιλιππίνες	1529	4949	6478	323,68
Λοιπές χώρες Ασίας	23696	22221	45917	93,78
Αφρική	10.423	5.277	15.700	50,63
Αμερική	12.770	14.586	27.356	114,22
Ωκεανία	4.212	4.853	9.065	115,22
Χωρίς υπηκοότητα-Αδιευκρίνιστη	507	301	808	59,37

Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 2001 (ιδία επεξεργασία των δεδομένων)

Η πρότερη ανάλυση ανέδειξε τα σαφώς διαφοροποιημένα-σε επίπεδο χώρας- δημογραφικά προφίλ των Ελλήνων και των αλλοδαπών. Οι αλλοδαποί χαρακτηρίζονται από νεανικότερες δομές (η μέση ηλικία τους είναι κατά 10 έτη μικρότερη των Ελλήνων και τα ποσοστά των άνω των 65 ετών είναι εξαιρετικά χαμηλά), ενώ ταυτόχρονα οι άνδρες υπερέχουν σαφώς των γυναικών (σε αντίθεση με τον πληθυσμό των Ελλήνων). Ανέδειξαν όμως ταυτόχρονα και τις έντονες διαφοροποιήσεις των δημογραφικών δομών στο εσωτερικό της ομάδας των αλλοδαπών, διαφοροποιήσεις άμεσα συνδεδεμένες με την ιστορία της χώρας προέλευσής τους, την μεταναστευτική τους ιστορία και τις μεταναστευτικές τους στρατηγικές.

2.3. Η συμβολή των αλλοδαπών στις πρόσφατες πληθυσμιακές μεταβολές σε εθνικό επίπεδο

Η συμβολή των αλλοδαπών στη μεγέθυνση του πληθυσμού της χώρας μας ήταν καθοριστική στην περίοδο 1991-2001: το φυσικό ισοζύγιο της δεκαετίας ήταν θετικό κατά 13.000 άτομα, ενώ η συνολική αύξηση του μόνιμου πληθυσμού μας ανήλθε σε 704.000 άτομα. **Επομένως, η αύξηση του πληθυσμού της χώρας μας την τελευταία δεκαετία, αποδίδεται σχεδόν εξ ολοκλήρου (κατά 98%) στην αύξηση του πλήθους των αλλοδαπών ανάμεσα στο 1991 και το 2001.** Οι εθνικοί όμως μέσοι όροι υποκρύπτουν, ως συνήθως, και στην περίπτωση αυτή, σημαντικές χωρικές διαφοροποιήσεις. Τις διαφοροποιήσεις αυτές προτιθέμεθα να αναδείξουμε, εξετάζοντας στη συνέχεια σε ένα πρώτο επίπεδο, την συμβολή των αλλοδαπών στις μεταβολές του πληθυσμού τόσο των νομών όσο και των Κ.Δ. της χώρας ανάμεσα στο 1991 και το 2001 (βλ. & 3.1.2 και 3.2.2, κατωτέρω)²⁰.

2.4. Η συμβολή των αλλοδαπών στην γονιμότητα του πληθυσμού της Ελλάδας

Η είσοδος στην Ελλάδα ενός σημαντικού αριθμού αλλοδαπών μετά το 1990, εκ των οποίων το 45% είναι γυναίκες (6,3% του συνολικού πληθυσμού των γυναικών που απεγράφησαν το 2001) και ένα τμήμα τους (75,5% του συνόλου) βρίσκονται σε αναπαραγωγικές ηλικίες δεν ήταν δυνατόν να μην επηρεάσει και την γεννητικότητα/ γονιμότητα του πληθυσμού της χώρας μας. Δυστυχώς η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία δεν διαθέτει δεδομένα για τις γεννήσεις αναλόγως της υπηκοότητας και της ηλικίας της μητέρας προ του 2004 ως και για την κατανομή ετησίως των γυναικών αλλοδαπών ανά ηλικία, δεδομένα που θα μας επέτρεπαν να διαμορφώσουμε μια σαφή εικόνα για την αυξανόμενη συμβολή των αλλοδαπών στην γονιμότητα μετά το 1991. Παρ'όλα αυτά, τα διαθέσιμα για το 2004-2005 δεδομένα μας επιτρέπουν να εκτιμήσουμε την συμβολή αυτή (Πίνακας 9), καθώς οι καταγραφείσες την διετία αυτή από αλλοδαπές μητέρες γεννήσεις αποτελούν σχεδόν το 1/6 του συνόλου (φυσικά, ως αναμενόταν, η συνεισφορά των Αλβανίδων είναι καθοριστική, όπως επί 100 γεννήσεων οι 61 προέρχονται από μητέρες με αλβανική υπηκοότητα και 39 μόνον από αλλοδαπές μητέρες άλλης υπηκοότητας).

²⁰ Υπενθυμίζουμε, ότι στη διάρκεια της δεκαετίας αυτής, αφενός μεν ο αριθμός των χωρών προέλευσης των απογραφέντων αλλοδαπών διευρύνθηκε σημαντικά και ανατράπηκε η σχέση ανάμεσα στους εκ των πλέον ανεπτυγμένων και των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών του πλανήτη μας προερχομένους, αφετέρου δε ο συνολικός πληθυσμός τους πολλαπλασιάστηκε επί 4,6 φορές ανάμεσα στο 1991 και το 2001.

Πίνακας 9: Η γεννητικότητα και η γονιμότητα των Ελληνίδων και των αλλοδαπών (2004-2005)

	Συνολικός πληθυσμός γυναικών	%	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών	%	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών, % του συνόλου των γυναικών της κάθε ομάδας	Γεννήσεις 2004-2005 (μέσος όρος)	% γεννήσεων	Γεννήσεις επί 100 γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας
Σύνολο	5520671	100	3007715	100,00	54,48	106373	100,00	35,37
Ελληνίδες	5174226	93,7	2746663	91,32	53,08	89204	83,86	32,48
Αλλοδαπές (σύνολο)	346445	6,3	261052	8,68	75,35	17169	16,14	65,77
εκ των οποίων Αλβανίδες	180887	52,21	134802	51,64	74,52	10468	60,97	77,65
εκ των οποίων μη αλβανίδες	165558	91,52	126250	93,65	76,26	6701	39,03	53,08

Πηγή: Πίνακας 4, Παράρτημα.

Προφανώς η διαφορική γεννητικότητα των μεν και των δε (σε 1000 αλλοδαπές αναπαραγωγικής ηλικίας καταγράφεται ο διπλάσιος αριθμός γεννήσεων απ' ότι στις Ελληνίδες (66 έναντι 33), αντικατοπτρίζεται και στους υπολογιζόμενους συνθετικούς δείκτες γονιμότητας, όπως την διετία 2004-2005 αντιστοιχούν κατά μέσο όρο 2,21 παιδιά ανά γυναίκα στις αλλοδαπές (2,54 στις Αλβανίδες) και μόνον 1,20 στις Ελληνίδες. Οι διαφορές αυτές προκύπτουν αποκλειστικά από τα διαφοροποιημένα ποσοστά γονιμότητας στο πρώτο τμήμα της αναπαραγωγικής ζωής των γυναικών (15-29 ετών), όπως η γονιμότητα των ελληνίδων και των αλλοδαπών ελάχιστα διαφοροποιείται μετά τα 30 έτη (**Πινάκας 10 και Διάγραμμα 3**), εξ' ου και η σημαντικά διαφοροποιημένες μέσες ηλικίας των μεν και των δε στην γέννηση (30 έτη για τις Ελληνίδες και 27,2 έτη για τις αλλοδαπές).

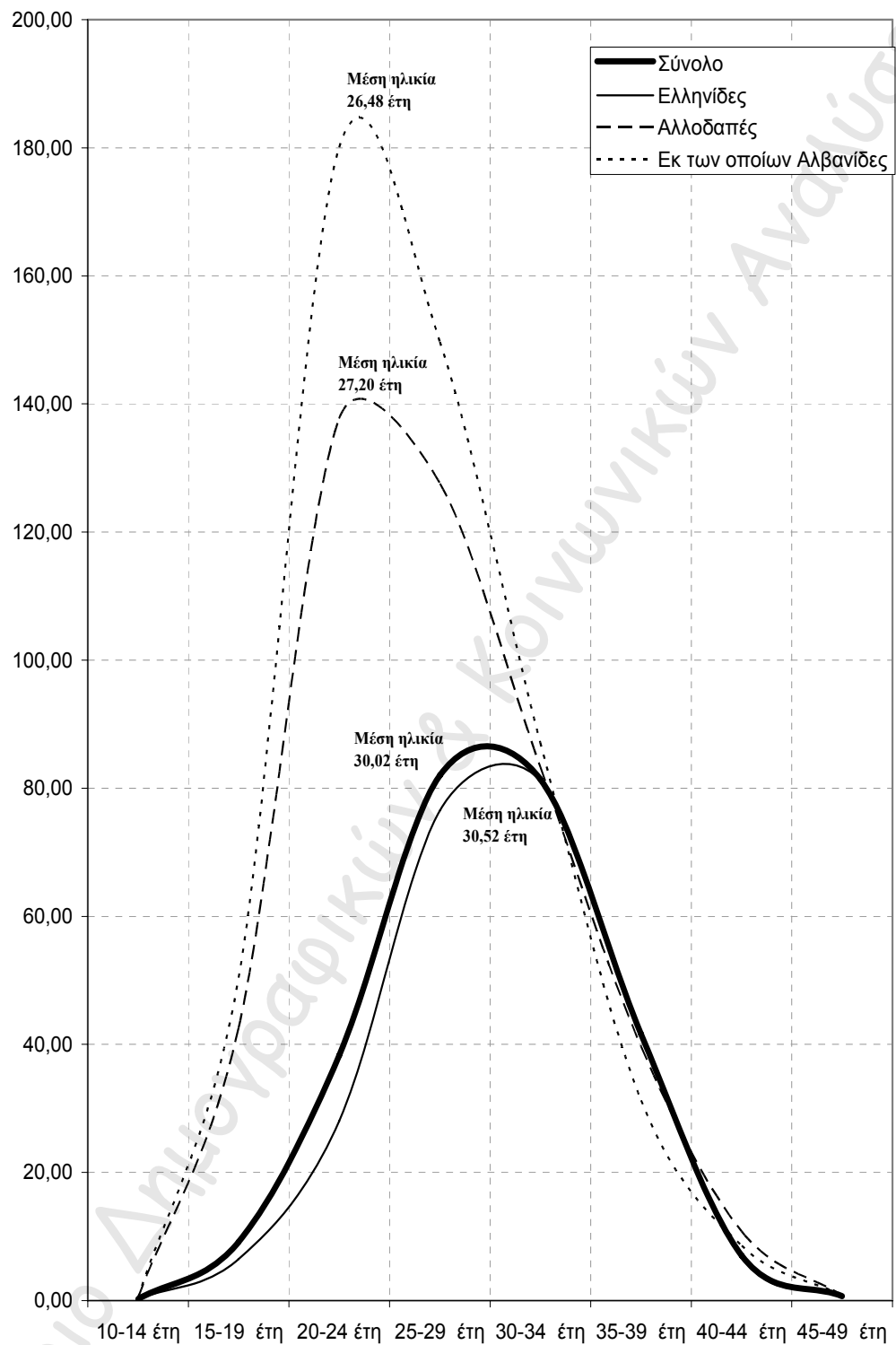
Εκ των προαναφερθέντων καθίσταται προφανές ότι η συμβολή σε εθνικό επίπεδο των αλλοδαπών τόσο στην γεννητικότητα όσο και στην γονιμότητα του πληθυσμού της Ελλάδας στην τρέχουσα δεκαετία τείνει να είναι όλο και σημαντικότερη. Την μαζική μετανάστευση ανδρών στα πρώτα έτη της προηγούμενης δεκαετίας ακολούθησε, σε μια δεύτερη φάση, η μετανάστευση γυναικών (κυρίως στα πλαίσια της οικογενειακής επανένωσης) και εν συνεχεία, με την σταθεροποίηση της παραμονής των αλλοδαπών, η δημιουργία νέων νοικοκυριών. Όπως η μετανάστευση αυτή έχει κυρίως οικονομικούς λόγους (μετανάστευση εργατικού δυναμικού), τα άτομα που εισέρχονται στην χώρα μας είναι βασικά νεανικής ηλικίας, και ως εκ τούτου, αναπαραγωγικής ηλικίας. Όπως ταυτόχρονα προέρχονται -στην μεγάλη τους πλειοψηφία- από χώρες με υψηλότερη γονιμότητα από αυτή του ελληνικού πληθυσμού, επόμενο είναι, έως ότου «προσαρμόσουν» τις αναπαραγωγικές τους συμπεριφορές, να συμβάλουν με αυξημένο ειδικό βάρος στους δείκτες αναπαραγωγής της χώρας μας, γεγονός που αναδεικνύεται σαφώς από την πρότερη συνοπτική ανάλυση.

Πίνακας 10: Εκτιμώμενα ποσοστά γονιμότητας (%) την διετία 2004-2005

	Σύνολο	Ελληνίδες	Αλλοδαπές	Εκ των οποίων Αλβανίδες	Άλλες
10-14 ετών	0,24	0,22	0,44	0,42	0,49
15-19 ετών	9,13	6,47	42,60	50,39	30,09
20-24 ετών	38,28	28,01	137,71	180,06	82,09
25-29 ετών	82,01	76,52	127,55	149,67	103,52
30-34 ετών	81,40	81,20	83,25	87,12	79,68
35-39 ετών	41,64	41,84	39,65	31,23	46,93
40-44 ετών	7,05	6,73	10,79	8,57	12,50
45-49 ετών	0,70	0,69	0,78	0,83	0,74
Συνθετικός Δείκτης Γονιμότητας (παιδιά/γυναίκα)	1,30	1,21	2,21	2,54	1,78
Μέση ηλικία	30,02	30,52	27,20	26,48	28,49

Πηγή: ΕΣΥΕ, στοιχεία της φυσικής κίνησης (ιδία επεξεργασία των δεδομένων)

Διάγραμμα 3: Εκτιμώμενα ποσοστά γονιμότητας (%)

3. Οι αλλοδαποί στον ελλαδικό χώρο, μια πρώτη προσέγγιση

Η διερεύνηση της κατανομής των αλλοδαπών στον ελλαδικό χώρο, παρ'όλες τις ατέλειες του στατιστικού μας συστήματος, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Οι αλλοδαποί προφανώς δεν είναι κατανεμημένοι ισομερώς στον χώρο και οι αναλύσεις σε εθνικό ή, ακόμη, στην καλύτερη των περιπτώσεων, σε περιφερειακό επίπεδο συγκαλύπτουν κάτω από τους μέσους όρους σημαντικά διαφοροποιημένες καταστάσεις οι οποίες δεν είναι δυνατόν να μην λαμβάνονται υπόψη στη λήψη μέτρων πολιτικής. Η διερεύνηση της συμβολής τους παρουσιάζει ακόμη μεγαλύτερο ενδιαφέρον, καθώς οι επιπτώσεις από την μαζική είσοδό τους στις μεταβολές του πληθυσμού, στις δημογραφικές τους δομές αλλά και στην γεννητικότητα-γονιμότητα στην περίοδο 1991-2001 ήταν εξαιρετικά διαφοροποιημένες.

3.1 Η ανάλυση σε επίπεδο νομού

3.1.1 Οι χωρικές συγκεντρώσεις τους

Η κατανομή του μονίμου πληθυσμού των αλλοδαπών σε επίπεδο νομού στον ελλαδικό χώρο στην απογραφή του 2001 ελάχιστα διαφέρει από αυτή των Ελλήνων. Η άνιση κατανομή των δύο πληθυσμών αναδεικνύεται σαφώς, και οι πρόσφατα εισερχόμενοι αλλοδαποί κατανέμονται στον χώρο σχεδόν *au prorata* του ελληνικού πληθυσμού αν και η ανισοκατανομή τους είναι ελαφρώς μεγαλύτερη των Ελλήνων, καθώς οι υπολογισμένοι σε επίπεδο νομών δείκτες Gini δίδουν τιμές 0,684034 για τους αλλοδαπούς και 0,520671 για τους Έλληνες (**Διάγραμμα 4 και Πίνακας 11**). Η κατανομή αυτή του ελληνικού πληθυσμού, αποτέλεσμα των εντόνων ρευμάτων εξωτερικής και εσωτερικής μετανάστευσης των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών (και δευτερευόντως των συγκυριών της περιόδου 1920-1950: εγκατάσταση των προσφύγων και μαζικές μετακινήσεις του πληθυσμού των ορεινών όγκων της ηπειρωτικής Ελλάδας στην διάρκεια της κατοχής και του εμφυλίου), οδήγησε αφενός μεν στην υπέρμετρη μεγέθυνση των δυο μεγαλύτερων αστικών κέντρων και της ευρύτερης ενδοχώρας τους, αφετέρου δε, σε ισχυρές πληθυσμιακές συγκεντρώσεις στους νομούς που χωροθετούνται στον κεντρικό οδικό άξονα της χώρας (και δευτερευόντως στον άξονα Πάτρα -Ιωάννινα) ως και σε ορισμένες νησιώτικες περιοχές (βόρειος άξονας της Κρήτης). Η συγκέντρωση αυτή του πληθυσμού, σε άμεση συνάρτηση με την ταχύτατη συγκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων στο δεύτερο ήμισυ του 20ου αιώνα σε ένα ελάχιστο τμήμα της επιφάνειας της χώρας μας και την αποτυχία των προσπαθειών περιφερειακής ανάπτυξης, προσδιόρισε σαφώς και το εύρος των «επιλογών» των νεο –εισερχόμενων αλλοδαπών, επιλογών άμεσα συναρτώμενων από την αγορά εργασίας.

Πίνακας 11: Δείκτης Gini υπολογιζόμενος σε επίπεδο νομού στην απογραφή του 2001 (Σύνολο, Έλληνες, αλλοδαποί)

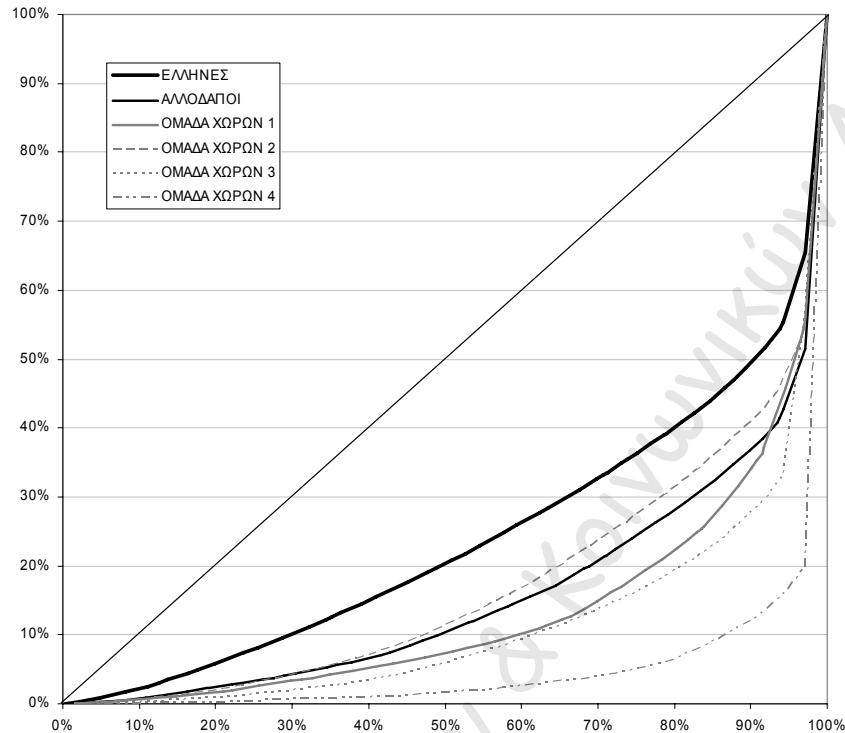
Σύνολο	0,529185
Έλληνες	0,520671
Αλλοδαποί	0,684034
Αλλοδαποί ομάδα χωρών 1	0,731278
Αλλοδαποί ομάδα χωρών 2	0,656669
Αλλοδαποί ομάδα χωρών 3	0,768176
Αλλοδαποί ομάδα χωρών 4	0,899384

Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού 2001 (ιδία επεξεργασία των δεδομένων)

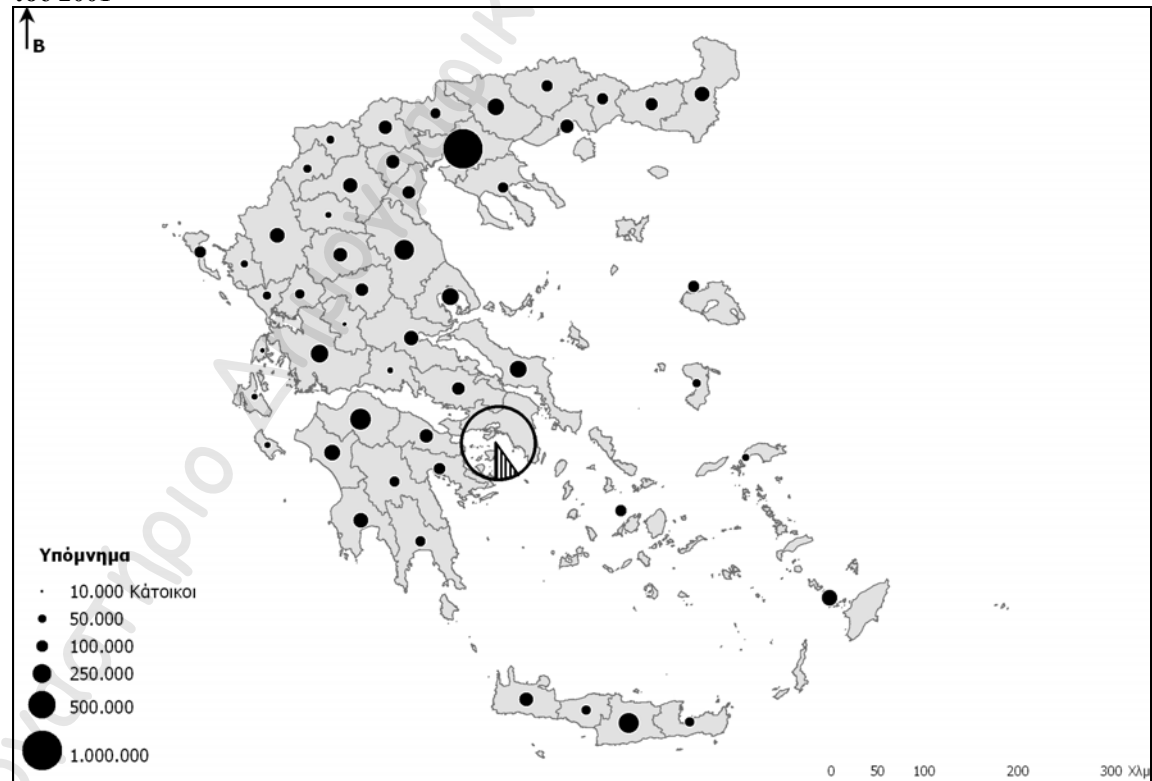
Από την προσεκτική σύγκριση όμως των χαρτών που δίδουν την κατανομή των Ελλήνων και αλλοδαπών στον χώρο (**Χάρτες 3 και 4**) αναδεικνύονται ταυτόχρονα και κάποιες ιδιαιτερότητες, και ειδικότερα: α) η απουσία σχεδόν αλλοδαπών από την Θράκη, β) η μικρή ελκτική δύναμη των νομών της Αν. Μακεδονίας, αυτών του δυτικού τμήματος της ηπειρωτικής κεντρικής Ελλάδας (με εξαίρεση τα Ιόνια) και του κεντρικού τμήματος της Πελοποννήσου, και γ) η ισχυρή έλξη των Κυκλάδων και των Δωδεκανήσων. Καθίσταται ταυτόχρονα προφανές, ότι αφενός μεν οι εξαιρέσεις

αυτές δεν αναιρούν το προ-υπάρχον κυρίαρχο μοντέλο κατανομής του πληθυσμού στην χώρα μας, αφετέρου δε η μαζική είσοδος αλλοδαπών στην δεκαετία 1991-2001 ενίσχυσε τελικά τις υφιστάμενες ανισότητες (υπέρ-συγκέντρωσή τους στους νομούς Αττικής και Θεσσαλονίκης, ως και στους όμορους αυτών νομούς).

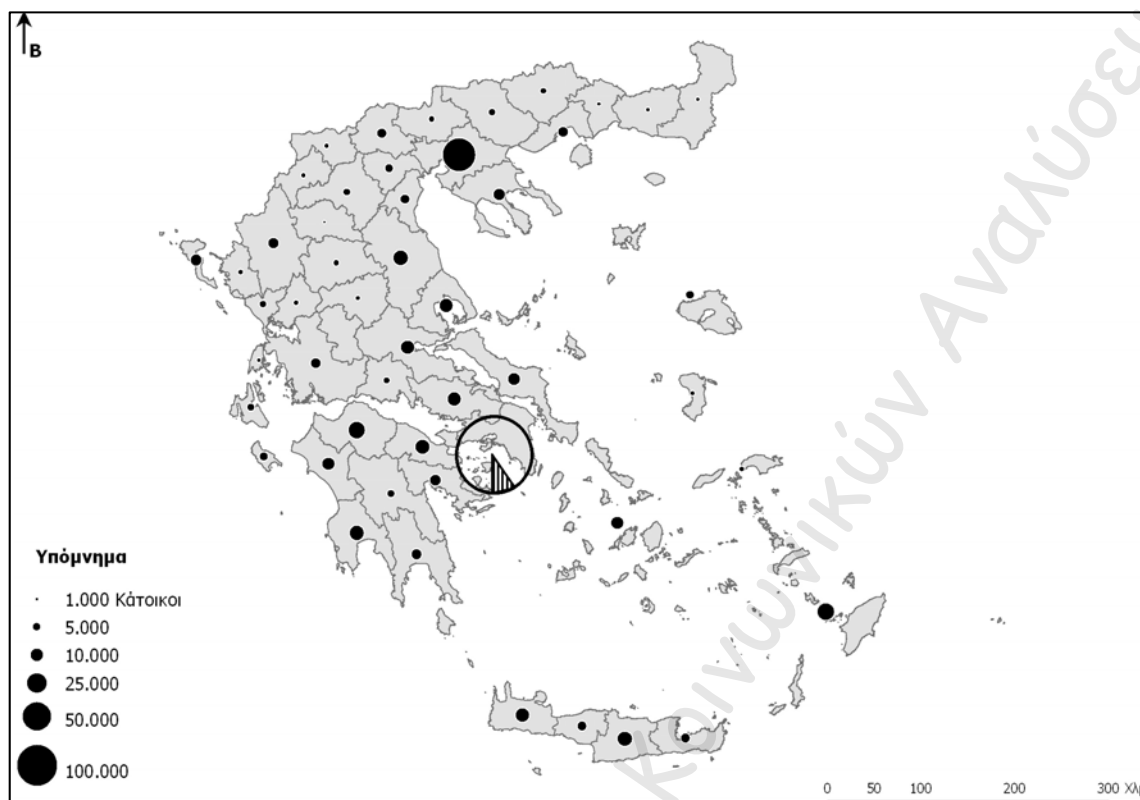
Διάγραμμα 4: Η διασπορά του συνολικού πληθυσμού και του πληθυσμού των αλλοδαπών στην απογραφή του 2001 σε επίπεδο νομού (Καμπύλη Lorenz)

Χάρτης 3: Η κατανομή του μόνιμου πληθυσμού των ατόμων με ελληνική υπηκοότητα στην απογραφή του 2001

Χάρτης 4: Η κατανομή του μόνιμου πληθυσμού των αλλοδαπών στην απογραφή του 2001

Η άνιση φυσικά γεωγραφική κατανομή στον χώρο, προσδιορίζει ως ένα βαθμό και το ειδικό τους βάρος στον πληθυσμό των εξεταζόμενων χωρικών ενότητων. Από την ανάγνωση του παρατιθέμενου χάρτη (**Χάρτης 5**) διαπιστώνουμε ότι αν και στην πλειοψηφία των ελληνικών νομών (32/51) το % των αλλοδαπών το 2001 είναι σχετικά συρρικνωμένο (<6%), στο 1/4 εξ αυτών υπερβαίνει το 8%²¹. Στην ομάδα αυτή εντάσσονται οι περισσότεροι από τους νησιώτικους νομούς της χώρας μας (Ιόνια, Κυκλάδες, Δωδεκάνησα και το μεγαλύτερο τμήμα της Κρήτης), η Αττική και οι όμοροι νομοί της, η Λακωνία και ο νομός Θεσσαλονίκης. Η κατανομή όμως των μεταναστών στο εσωτερικό των νομών παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις που υποκρύπτονται κάτω από τους προσμετρώμενους μέσους όρους, διαφοροποιήσεις που προτιθέμεθα να αναδείξουμε, εξετάζοντας την κατανομή του πληθυσμού των αλλοδαπών σε επίπεδο Κ.Δ. (**Βλ. κατωτέρω, & 3.2.1**).

Εξαιρετικό ενδιαφέρον όμως, με δεδομένη την άνιση γεωγραφική κατανομή και το διαφοροποιημένο ειδικό βάρος των αλλοδαπών στις εξεταζόμενες χωρικές ενότητες, παρουσιάζουν και οι διαφοροποιήσεις των συγκεντρώσεών τους. Ο **Χάρτης 6** όπου αποτυπώνεται ο δείκτης χωροθέτησης²² των αλλοδαπών σε μεγάλο βαθμό αποτελεί τον καθρέπτη του **Χάρτη 5** ενώ οι 4 επόμενοι χάρτες που αποτυπώνουν τις τιμές του δείκτη χωροθέτησης²³ για τους αλλοδαπούς – υπηκόους των τεσσάρων ομάδων χωρών²⁴ (**Χάρτες 7-10**), αναδεικνύουν τα έντονα διαφοροποιημένα μοτίβα της γεωγραφικής συγκέντρωσής τους στην χώρα μας.

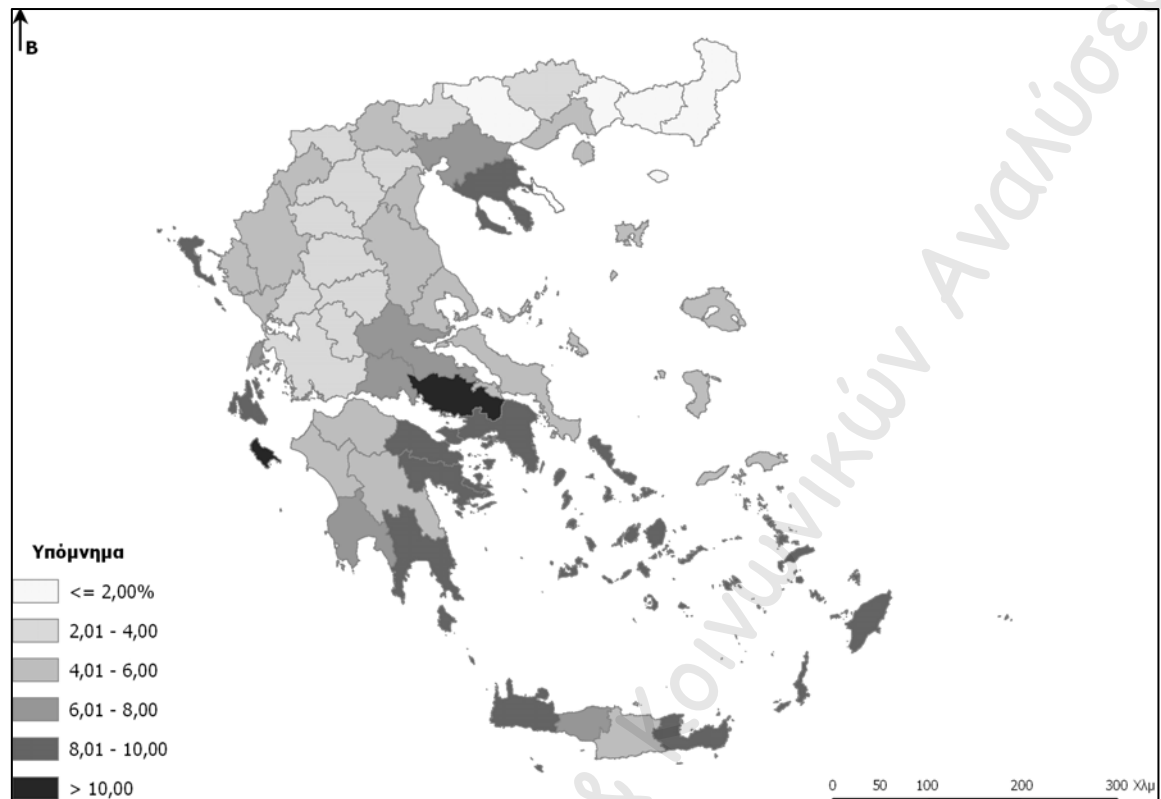
²¹ Ακραίες τιμές 1,1% στον Έβρο και 13,2% στην Ζάκυνθο.

²² Ο δείκτης αυτός προκύπτει ως λόγος του πληθυσμού των αλλοδαπών του νομού X προς τον συνολικό πληθυσμό του ίδιου νομού / τον πληθυσμό των αλλοδαπών στο σύνολο της χώρας προς τον συνολικό πληθυσμό της χώρας.

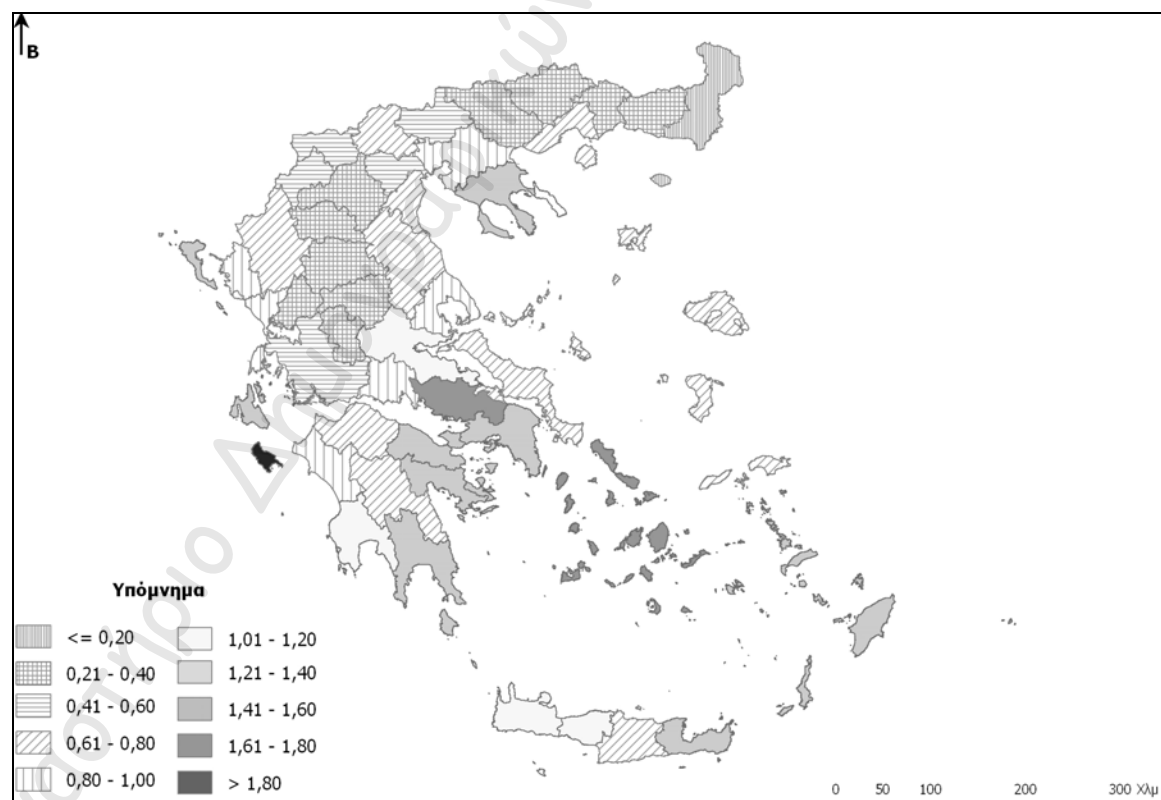
²³ Ο δείκτης αυτός προκύπτει ως λόγος του πληθυσμού της εξεταζόμενης ομάδας χωρών του νομού X προς τον συνολικό πληθυσμό των αλλοδαπών του ίδιου νομού / τον πληθυσμό της εξεταζόμενης ομάδας χωρών στο σύνολο της χώρας προς τον συνολικό πληθυσμό των αλλοδαπών της Ελλάδας.

²⁴ Οι 4 αυτές ομάδες έχουν προφανώς διαφοροποιημένο ειδικό βάρος: Οι αλλοδαποί από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες αποτελούν το 13,1% του συνόλου, από τις βαλκανικές το 65,7%, από τις λοιπές πρώην σοσιαλιστικές χώρες το 11,3% και από τις λιγότερο ανεπτυγμένες το 9,9% (**Πίνακας 6**)

Χάρτης 5: Ποσοστό του μόνιμου πληθυσμού αλλοδαπών στον συνολικό μόνιμο πληθυσμό των νομών στην απογραφή του 2001

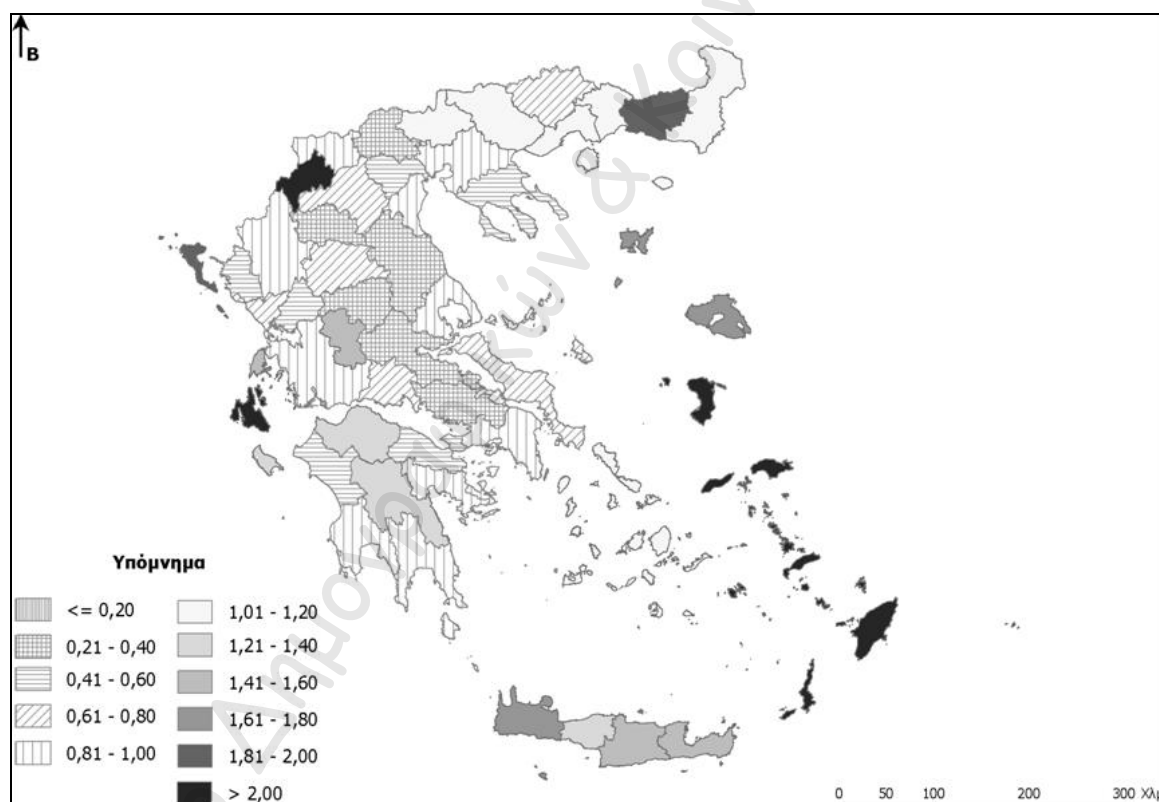

Χάρτης 6: Δείκτης χωροθέτησης σε επίπεδο νομού των αλλοδαπών στην απογραφή του 2001

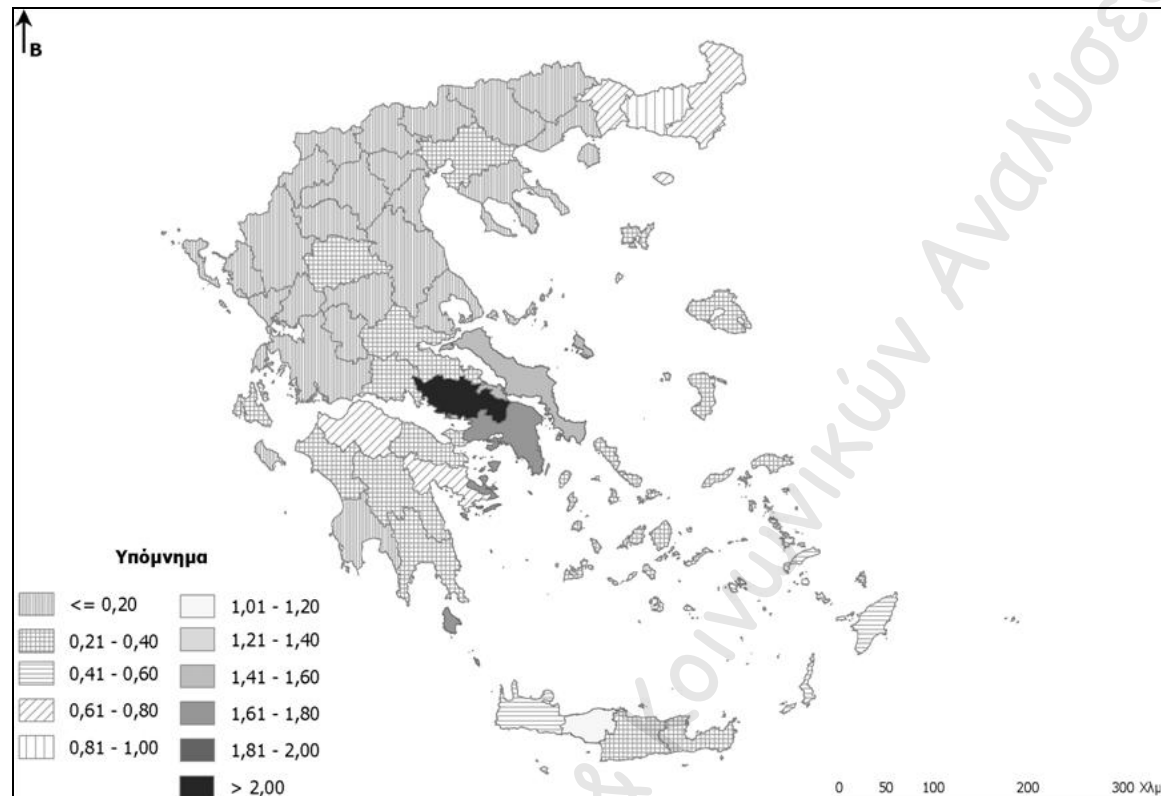

Ειδικότερα, οι προερχόμενοι από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες αλλοδαποί (Ο.Χ.1) έχουν σημαντικά υψηλότερες συγκεντρώσεις του μέσου εθνικού όρου στα Ιόνια και τα περισσότερα από τα νησιά των Δωδεκανήσων, την Χίο, την Κρήτη (με εξαίρεση τον νόμο Ρεθύμνης) και (Χάρτης 7). Οι προερχόμενοι από τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές του πλανήτη μας (Χάρτης 8) εντοπίζονται σχεδόν αποκλειστικά σε 3 νομούς (Βοιωτίας, Αττικής και Εύβοιας), ενώ οι προερχόμενοι από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες -των Βαλκανίων εξαιρουμένων- (Ο.Χ.3) χαρακτηρίζονται από έντονες συγκεντρώσεις στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (Χάρτης 9). Τέλος, οι από τα Βαλκάνια προερχόμενοι αλλοδαποί (Χάρτης 10) έχουν ισχυρότερες ελαφρώς συγκεντρώσεις (τιμές του δείκτη 1,4 – 1,6) στην Ήπειρο, την Θεσσαλία, την Στερεά και το δυτικό τμήμα της Πελοποννήσου. Στην τελευταία αυτή ομάδα, η χωροθέτηση των 2 πολυπληθέστερων εθνικοτήτων, των Αλβανών και των Βουλγάρων παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις. Οι δεύτεροι (Χάρτης 12) «υπο-εκπροσωπούνται» σε όλη σχεδόν την κεντρική και δυτική ηπειρωτική Ελλάδα (όπως και στα περισσότερα νησιά εκτός της Κρήτης και της Λέσβου), έχοντας εντονότερες συγκεντρώσεις στην Φθιώτιδα, την Κρήτη, τους 4 από τους 7 νομούς της Πελοποννήσου, στους νομούς Σερρών, Κιλκίς, Καβάλας και Έβρου και δευτερευόντως στην Φωκίδα και τη Μαγνησία. Εν αντιθέσει οι συγκεντρώσεις των Αλβανών είναι λιγότερο έντονες (Χάρτης 11), αν και ορισμένοι νομοί της χώρας μας τους «ελκύουν» περισσότερο (Ηπειρος/Θεσσαλία).

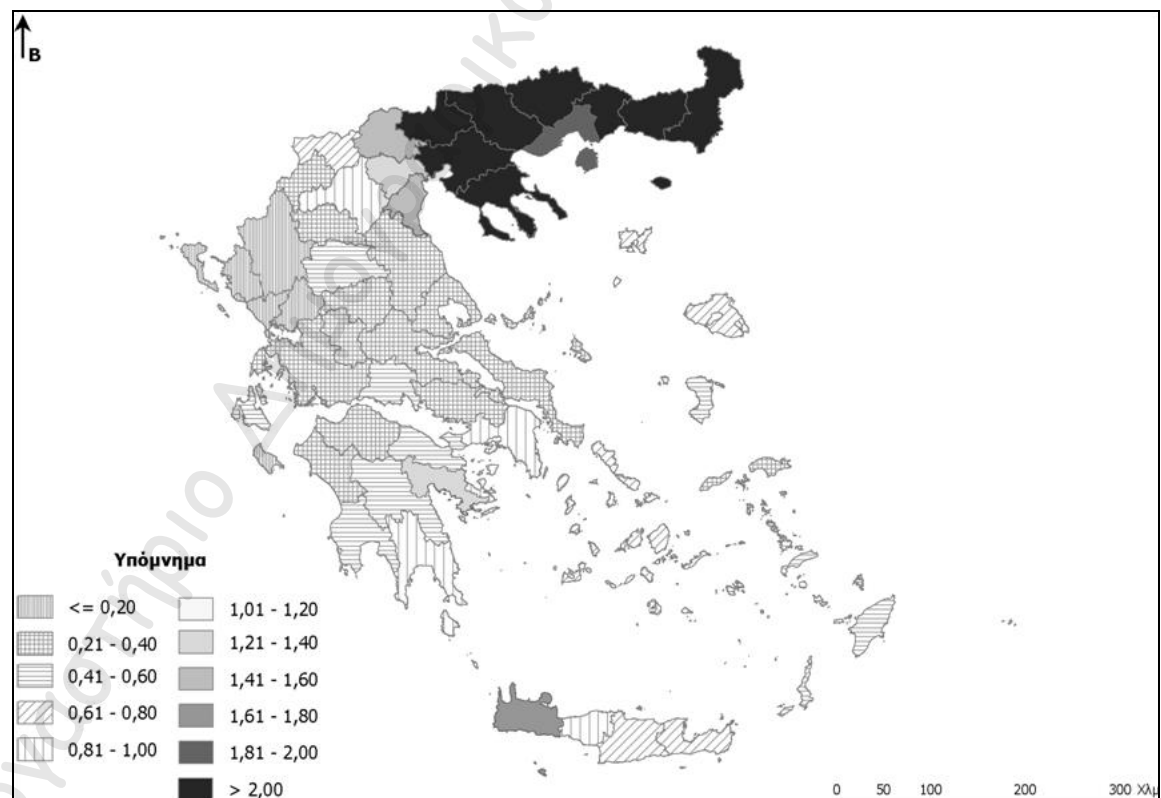
Χάρτης 7: Δείκτης χωροθέτησης σε επίπεδο νομού των προερχόμενων από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες αλλοδαπών στην απογραφή του 2001

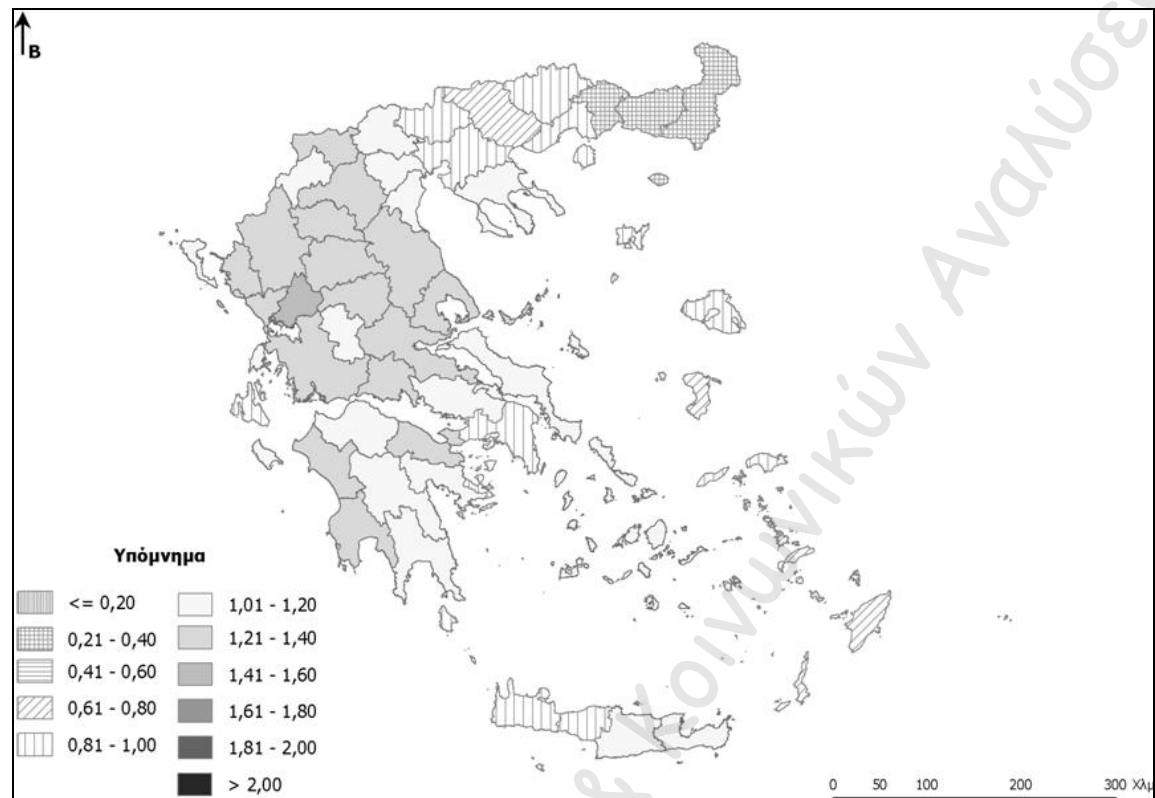
Χάρτης 8: Δείκτης χωροθέτησης σε επίπεδο νομού των προερχόμενων από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες αλλοδαπών στην απογραφή του 2001

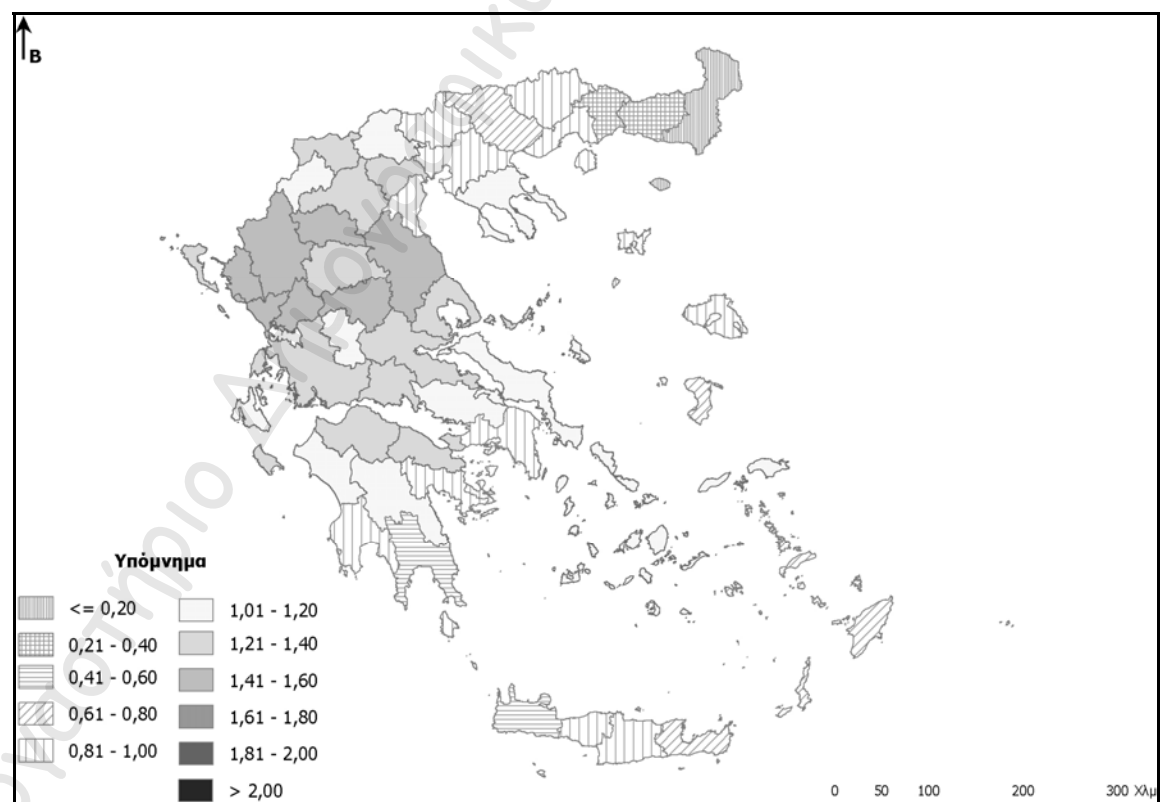
Χάρτης 9: Δείκτης χωροθέτησης σε επίπεδο νομού των προερχόμενων από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες αλλοδαπών στην απογραφή του 2001

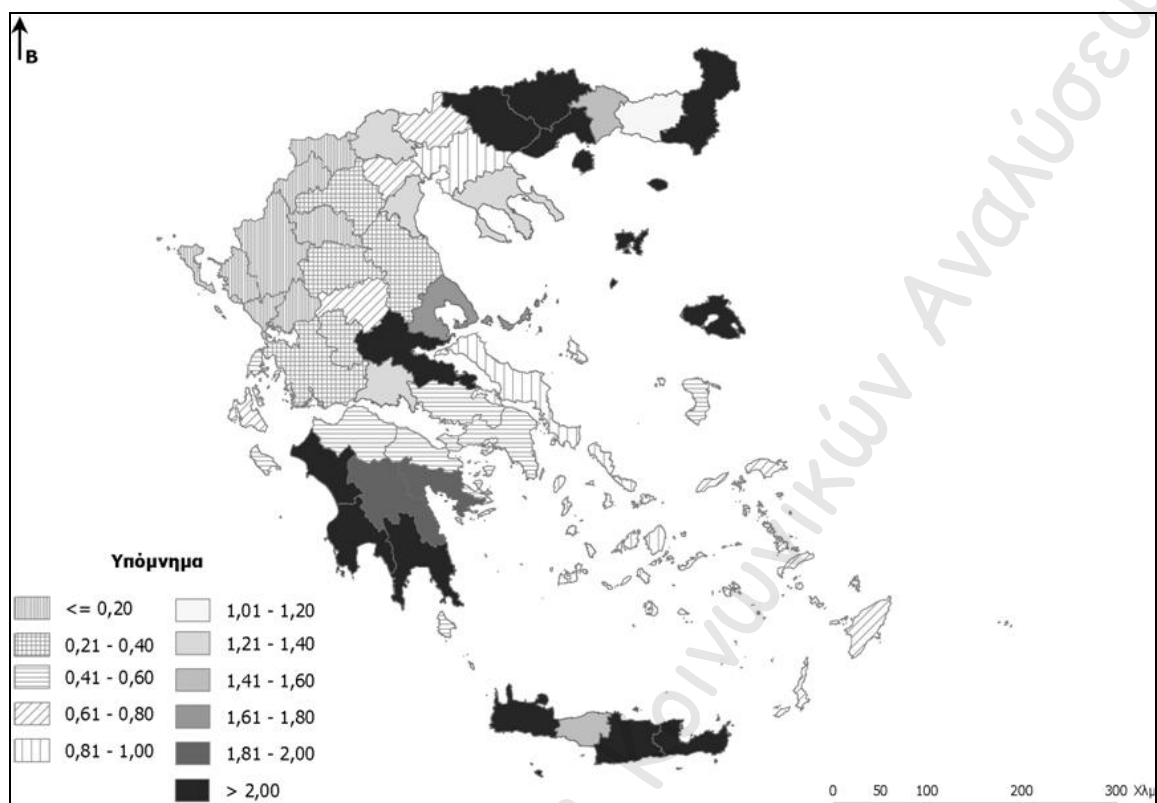
Χάρτης 10: Δείκτης χωροθέτησης σε επίπεδο νομού των προερχόμενων από τις Βαλκανικές χώρες αλλοδαπών στην απογραφή του 2001

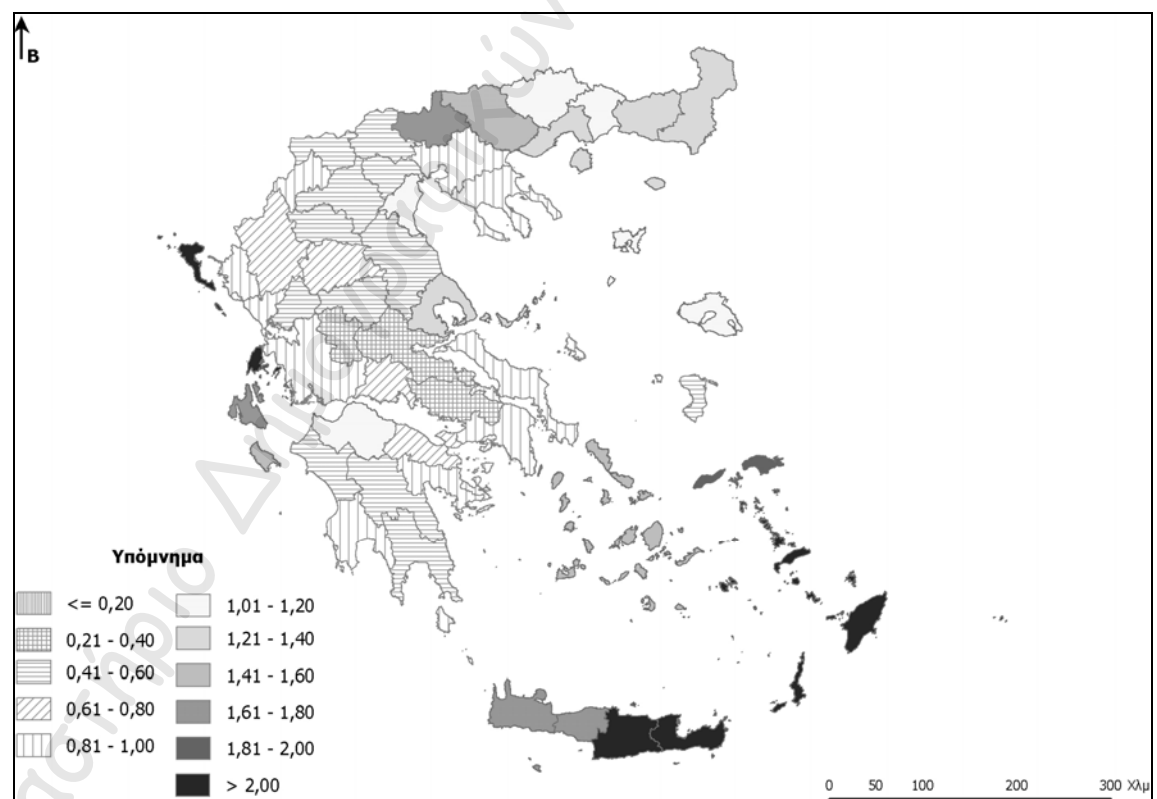
Χάρτης 11: Δείκτης χωροθέτησης σε επίπεδο νομού των προερχόμενων από την Αλβανία αλλοδαπών στην απογραφή του 2001

Χάρτης 12: Δείκτης χωροθέτησης των προερχόμενων από την Βουλγαρία αλλοδαπών

Χάρτης 13: Δείκτης χωροθέτησης των προερχόμενων από την ΕΕ 15 αλλοδαπών

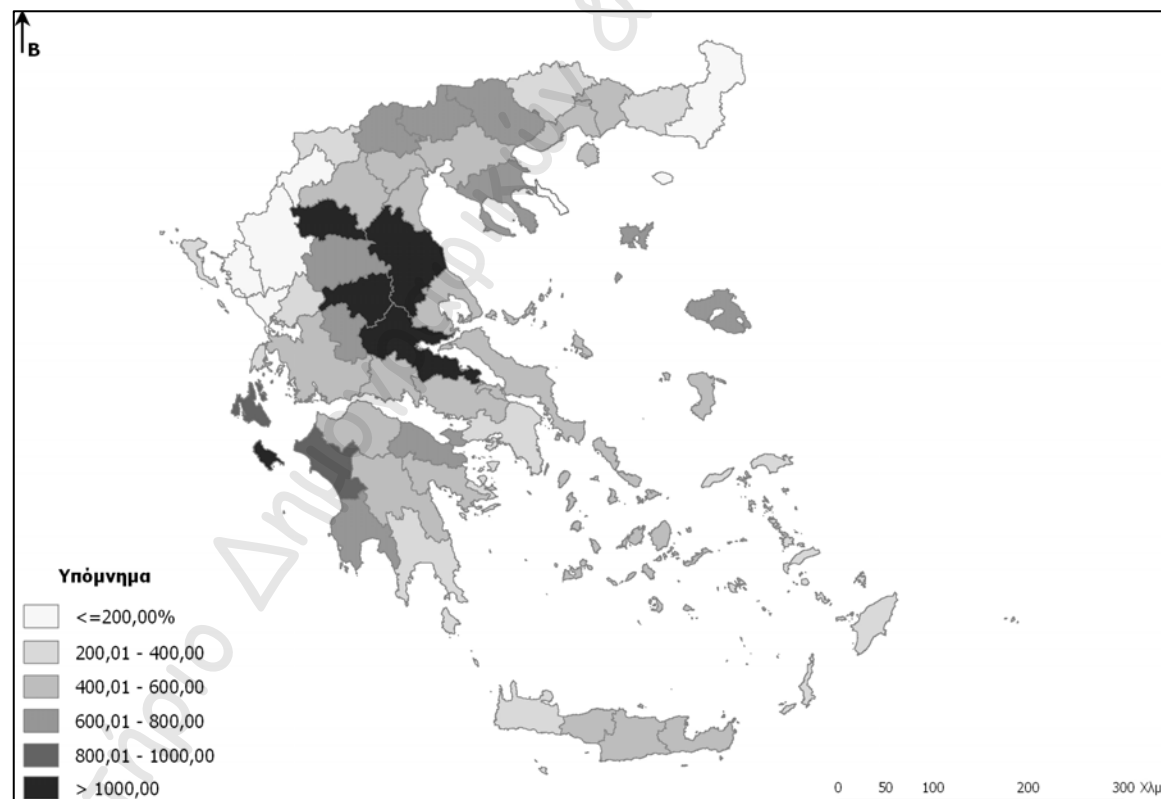

Κλείνοντας την ενότητα αυτή, οφείλουμε να επισημάνουμε καταρχάς ότι, όπως η κατανομή του μόνιμου πληθυσμού των αλλοδαπών σε επίπεδο νομού ελάχιστα διαφέρει αυτής των Ελλήνων, η μαζική εγκατάστασή τους δεν συνέβαλε καθοριστικά στην άρση της προϋπάρχουσας της εισόδου τους έντονης ανισοκατανομής του πληθυσμού της χώρας μας. Η πρότερη ανάλυση μας επέτρεψε όμως ταυτόχρονα να αναδείξουμε: α) το σημαντικά διαφοροποιημένο ειδικό βάρος των αλλοδαπών στους νομούς (οι αλλοδαποί αποτελούν μόλις το 1% του πληθυσμού του νομού Έβρου αλλά το 13% του νομού Ζακύνθου) και β) τις έντονες συγκεντρώσεις αλλοδαπών από συγκεκριμένες χώρες προέλευσης σε εξαιρετικά περιορισμένο αριθμό χωρικών ενοτήτων. Είναι έτσι δυνατόν ταυτόσημα ποσοστά αλλοδαπών σε δυο διαφορετικούς νομούς να προέρχονται από τελείως διαφορετικές συνθέσεις των αλλοδαπών ανά ομάδα χωρών προέλευσής.

3.1.2 Η συμβολή τους στις μεταβολές του μόνιμου πληθυσμού των νομών (1991 -2001)

Η εισροή αλλοδαπών στην δεκαετία του '90, τα βασικά χαρακτηριστικά των οποίων παρουσιάσαμε στις προηγούμενες ενότητες, δεν ήταν δυνατόν να μην επηρεάσει διαφοροποιημένα τα πληθυσμιακά μεγέθη των νομών της Ελλάδας (και, προφανώς, και τις μεταβολές ανάμεσα στα δύο τελευταία απογραφικά έτη), πόσο μάλλον που, όπως είδαμε, η κατανομή τους στον χώρο χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερες ανισότητες. Έτσι, εάν ο πληθυσμός των απογραφέντων αλλοδαπών αυξήθηκε κατά 4,5 φορές ανάμεσα στο 1991 και το 2001 (από 166 σε 762 χιλ), στους περισσότερους από τους μισούς νομούς (27/51) η αύξηση αυτή ήταν υψηλότερη, σε 16 εξ αυτών το πλήθος τους εξαπλασιάστηκε και σε 8 που συγκεντρώνουν το 2001 το 7,5% του συνολικού πληθυσμού της χώρας το πλήθος των αλλοδαπών υπερ-οκταπλασιάστηκε (Χάρτης 14).

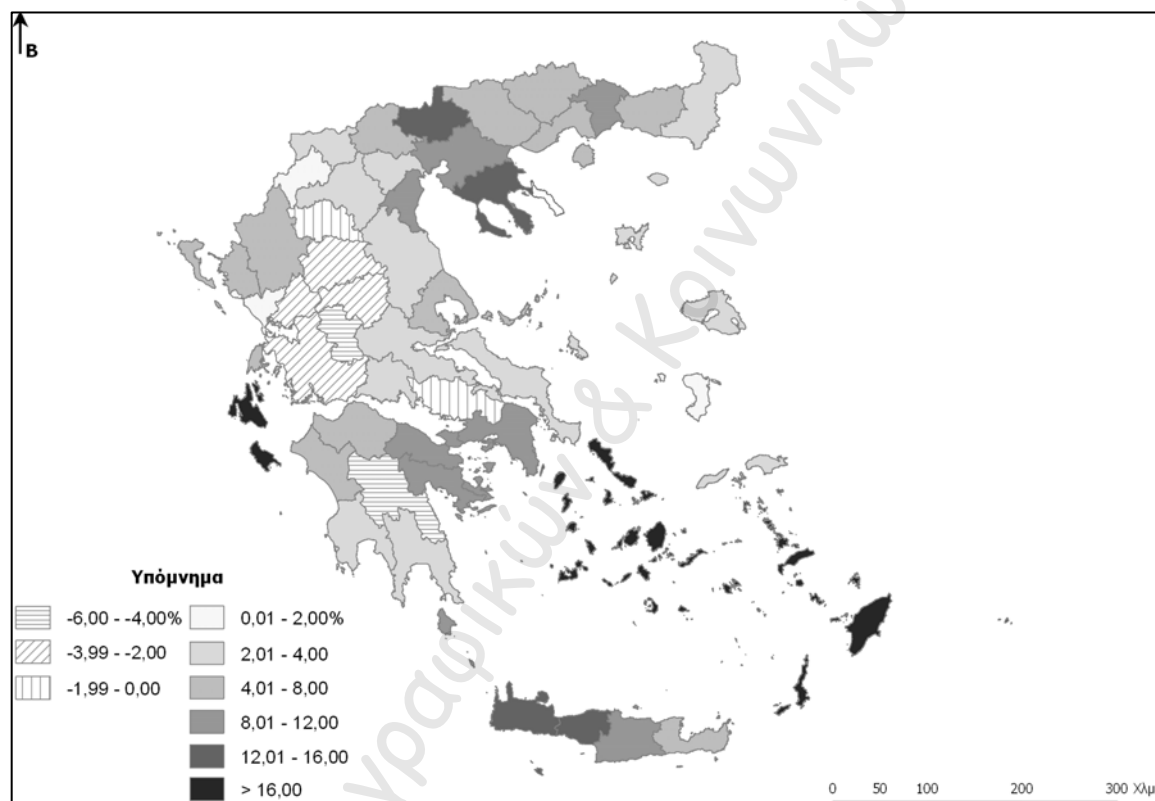
Χάρτης 14: % μεταβολή μόνιμου πληθυσμού των αλλοδαπών ανά νομό (1991-2001)

Όπως οι διαφοροποιημένες αυτές αυξήσεις επηρέασαν προφανώς τις μεταβολές του συνολικού πληθυσμού των νομών μας την δεκαετία 1991-2001, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η εκτίμηση της συμβολής των αλλοδαπών στην συνολική αύξηση του πληθυσμού τους ανάμεσα στις δύο τελευταίες απογραφές .

Εξετάζοντας καταρχάς τις μεταβολές του συνολικού μόνιμου πληθυσμού σε επίπεδο νομών (**Χάρτης 15**) διαπιστώνουμε ότι σε 8 από τους 51 νομούς της χώρας μας ο πληθυσμός μειώθηκε (οι νομοί αυτοί βρίσκονται όλοι στην ορεινή ηπειρωτική Ελλάδα και συγκεντρώνουν το 2001 το 7,5% του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας), σε 23 αυξήθηκε σε ποσοστά μικρότερα του 6,5% (μέσος εθνικός όρος) και σε 20 εξ αυτών, που συγκεντρώνουν τα 2/3 σχεδόν του συνολικού πληθυσμού της χώρας μας, αυξήθηκε σε ποσοστά υψηλότερα του μέσου εθνικού.

Χάρτης 15: Ποσοστιαία μεταβολή του συνολικού μόνιμου πληθυσμού ανά νομό (1991-2001)

Οι νομοί με ιδιαίτερη δημογραφική δυναμικότητα, είναι όλοι οι νησιώτικοι νομοί της χώρας μας (με εξαίρεση τα νησιά του Βορείου Αιγαίου), οι περισσότεροι από τους νομούς της κεντρικής-ανατολικής Μακεδονίας, η Αττική και οι τέσσερεις νομοί του βορείου τμήματος της Πελοποννήσου. Με δεδομένες τις προαναφερθείσες εξελίξεις τίθεται προφανώς το καίριο ερώτημα: ποια η συμβολή της αύξησης του πλήθους των αλλοδαπών ανάμεσα στο 1991 και το 2001 στις προσμετρημένες μεταβολές του πληθυσμού των ελληνικών νομών στην ίδια περίοδο; Για να απαντήσουμε στο ερώτημα αυτό εκτιμήσαμε και χαρτογραφήσαμε τις μεταβολές του συνολικού μόνιμου πληθυσμού ανά νομό στην περίπτωση που ο μόνιμος πληθυσμός των αλλοδαπών παρέμενε σταθερός στα επίπεδα του 1991²⁵ (**Χάρτης 16 και Πίνακας 3, Παράρτημα**).

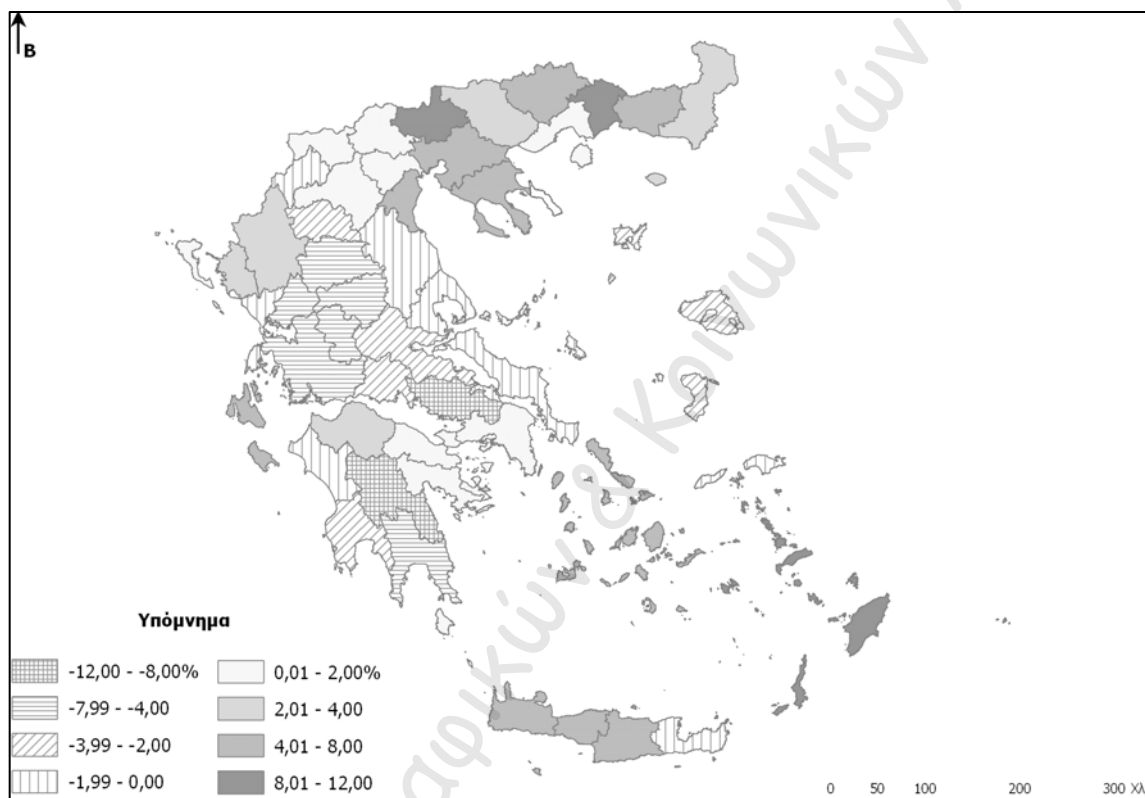
Από την σύγκριση των **Χαρτών 15 και 16** ως και των δεδομένων του **Πίνακα 3 του παραρτήματος** προκύπτουν ιδιαίτερα ενδιαφέροντα συμπεράσματα:

²⁵ Δείκτης: $\{(\text{Μόνιμος πληθυσμός των απογραφέντων ατόμων ελληνικής υπηκοότητας το 2001} + \text{πληθυσμός αλλοδαπών κατά το 1991}) - (\text{Συνολικός μόνιμος πληθυσμός στην απογραφή του 1991})\} / (\text{μόνιμου συνολικού απογραφέντος πληθυσμού το 1991}) * 100$

1) σε περίπτωση σταθεροποίησης του πλήθους των αλλοδαπών στα επίπεδα του 1991, 23 στους 51 νομούς της χώρας μας θα έχαναν πληθυσμό ανάμεσα το 1991 και το 2001 (στην κατηγορία αυτή υπενθυμίζουμε ότι εντάσσονται στην πραγματικότητα μόλις 8 νομοί) και

2) εκ των υπολοίπων 9 θα είχαν ισχνές θετικές μεταβολές (αύξηση από 0,1 έως 2%) και 5 μικρές θετικές μεταβολές της τάξης του 2-4% και τέλος 3) 14 μόνον νομοί θα είχαν αυξήσεις μεγαλύτερες του 4% (στην κατηγορία αυτή εντάσσεται στην πραγματικότητα ο διπλάσιος αριθμός -28 νομοί- βάσει των πραγματικών δεδομένων των απογραφών του 1991 και του 2001).

Χάρτης 16: % μεταβολή (1991-2001) του συνολικού μόνιμου πληθυσμού ανά νομό στην περίπτωση που ο πληθυσμός των αλλοδαπών παρέμενε σταθερός στα επίπεδα του 1991

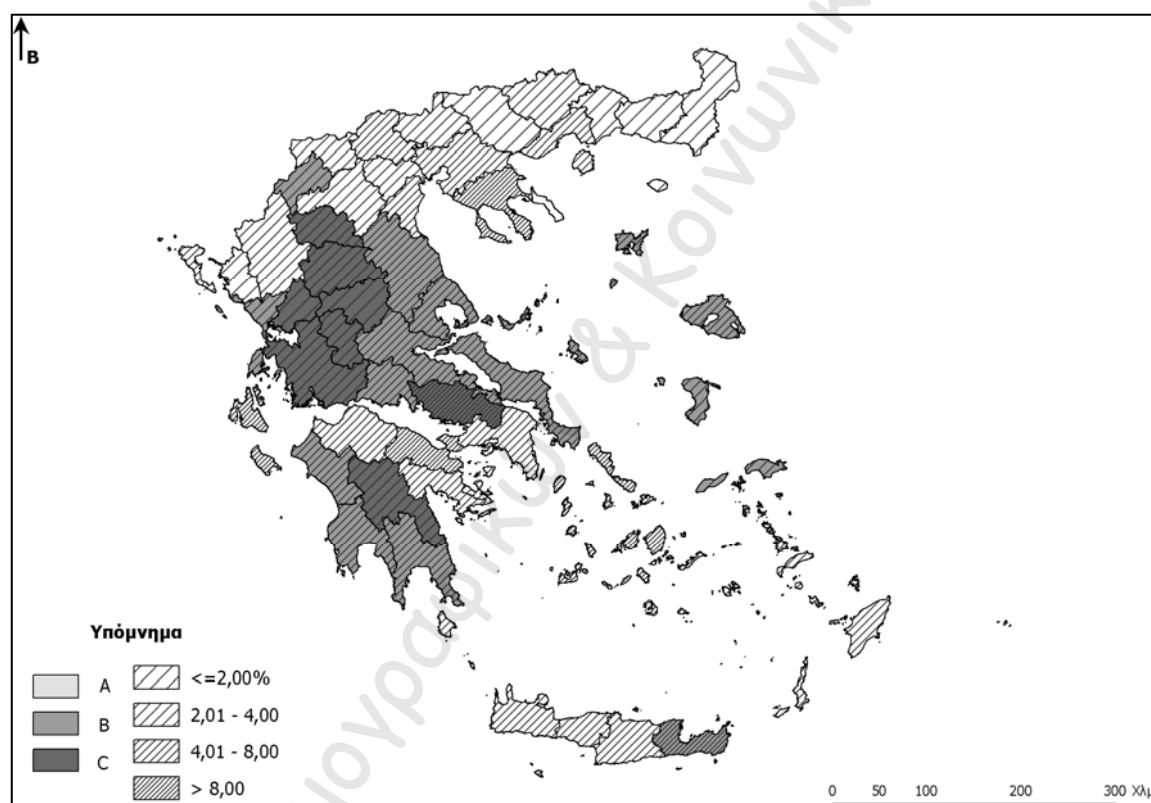
Με βάση τα προηγούμενα δεδομένα δημιουργήσουμε μια τυπολογία των νομών της χώρας μας (Χάρτης 17). Η τυπολογία αυτή λαμβάνει υπόψη 2 παραμέτρους: α) την φορά (θετική ή αρνητική) των μεταβολών αφενός μεν του απογραφέντος συνολικού πληθυσμού των νομών ανάμεσα στο 1991 και το 2001, αφετέρου δε του πληθυσμού στην περίπτωση που το πλήθος των αλλοδαπών το 2001 θα παρέμενε σταθερό στα επίπεδα του 1991 και β) την ένταση των αρνητικών ή θετικών μεταβολών του συνολικού πληθυσμού σε περίπτωση σταθερότητας των αλλοδαπών στα επίπεδα του 1991 (Πίνακας 12).

Η πλειοψηφία των νομών της χώρας μας (28/51) εντάσσεται με βάση το πρώτο κριτήριο στην ομάδα Α (θετική καταγραφείσα μεταβολή του συνολικού μόνιμου πληθυσμού στην περίοδο ανάμεσα στις απογραφές του 1991 και του 2001 και θετική μεταβολή ακόμη και στην περίπτωση που οι αλλοδαποί παρέμεναν σταθεροί στα επίπεδα του 1991). Στην ομάδα αυτή, εκτός των νομών Αττικής, Κορινθίας-Αργολίδας και Αχαΐας, περιλαμβάνεται η πλειοψηφία των νησιωτικών νομών της χώρας ως και η πλειοψηφία των νομών της Β. Ελλάδας από την Θεσπρωτία έως τον Έβρο.

Δεκαπέντε (15) νομοί εντάσσονται στην Ομάδα Β (θετική προσμετρώμενη μεταβολή του συνολικού μόνιμου πληθυσμού στην περίοδο ανάμεσα στις απογραφές του 1991 και του 2001 αλλά αρνητική μεταβολή στην περίπτωση που οι αλλοδαποί παρέμεναν σταθεροί στα επίπεδα του 1991). Στην ομάδα αυτή εντάσσονται κάποιοι νησιώτικοι νομοί (νησιά του Β. Αιγαίου, Σάμος, Χίος, Λασιθί, Λευκάδα), οι νομοί του δυτικού και νοτίου τμήματος της Πελοποννήσου ως και αυτοί του

ανατολικού τμήματος της Στερεάς και της Θεσσαλίας.. Οκτώ (8) νομοί εντάσσονται στην Ομάδα C (αρνητική προσμετρώμενη μεταβολή του συνολικού μόνιμου πληθυσμού στην περίοδο ανάμεσα στις απογραφές του 1991 και του 2001 και αρνητική μεταβολή ακόμη και στην περίπτωση που οι αλλοδαποί παρέμεναν σταθεροί στα επίπεδα του 1991). Το σύνολο των νομών αυτών εντοπίζεται στην κεντρική ορεινή ηπειρωτική Ελλάδα και Θεσσαλία (με μόνη εξαίρεση την Αρκαδία, στην κεντρική Πελοπόννησο). Στην ομάδα αυτή, εντάσσονται οι πλέον προβληματικοί από δημογραφική άποψη νομοί της χώρας μας. Είναι προφανές, ότι εάν λάβουμε υπόψη και το δεύτερο κριτήριο (την ένταση δηλαδή των μεταβολών του συνολικού πληθυσμού σε περίπτωση σταθερότητας των αλλοδαπών στα επίπεδα του 1991), οι νομοί αυτοί που χάνουν ούτως ή άλλως το 1 έως 5% του πληθυσμού τους ανάμεσα στο 1991 και το 2001, θα είχαν πολύ μεγαλύτερες απώλειες χωρίς την καταγραφείσα αύξηση του πλήθους των αλλοδαπών ανάμεσα τις δύο τελευταίες απογραφές, της τάξης του 3 έως 10% (Χάρτης 17).

Χάρτης 17: Η επίδραση των αλλοδαπών στις μεταβολές του μόνιμου πληθυσμού των νομών ανάμεσα στο 1991 και το 2001

Αλλά και για τους νομούς που εντάσσονται στις δύο πρώτες ομάδες (νομούς που αύξησαν τον πληθυσμό τους ανάμεσα στο 1991 και το 2001), οι θετικές πραγματικές ποσοστιαίες αυξήσεις είναι είτε σημαντικά υψηλότερες σε σχέση με αυτές που θα καταγράφονταν αν το πλήθος των αλλοδαπών παρέμενε σταθερό στα επίπεδα του 1991, είτε ακόμη, σε ορισμένες περιπτώσεις, χωρίς την αύξηση του πλήθους των αλλοδαπών, θα είχαν διαφορετικές αρνητικές μεταβολές (Χάρτης 17). Ειδικότερα, οι θετικές μεταβολές στους 28 νομούς της ομάδας A (αύξηση του πληθυσμού ανάμεσα στις δύο απογραφές ακόμη και στην περίπτωση της σταθεροποίησης του πληθυσμού των αλλοδαπών στα επίπεδα του 1991) θα ήταν σαφώς συρρικνωμένες (μέγιστη αύξηση 10,2% - ελάχιστη 0,05 έναντι των προσμετρηθείσων αντιστοίχως 19,4 και 2,6%). Στους νομούς της ομάδας B, το σενάριο της σταθεροποίησης του αριθμού των αλλοδαπών θα μετέβαλε παντού τις θετικές ποσοστιαίες προσμετρηθείσες αυξήσεις του πληθυσμού που κυμαίνονται από +0,8 έως +7,8% σε αρνητικές, σε ορισμένες δε περιπτώσεις σε εντονότατα αρνητικές καθώς το εύρος των μεταβολών θα εκυμάνετο από -0,1 έως -4,3%.

Πίνακας 12: Ταξινόμηση των νομών της Ελλάδας αναλόγως της μεταβολής του πληθυσμού τους ανάμεσα στις απογραφές του 1991 και του 2001 (προσμετρημένες μεταβολές και εκτιμώμενες μεταβολές στην περίπτωση σταθεροποίησης του πληθυσμού των αλλοδαπών στα επίπεδα του 1991)

		Μεταβολή του συνολικού μόνιμου πληθυσμού στην περίοδο 1991-2001 εάν οι αλλοδαποί παρέμεναν σταθεροί στα επίπεδα του 1991	
		ΘΕΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ (+)	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ (-)
Καταγραφείσα μεταβολή του συνολικού μόνιμου πληθυσμού στην περίοδο 1991-2001	ΘΕΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ (+)	ΟΜΑΔΑ Α (28 νομοί): Αργολίδα, Αχαΐα, Κορινθία, Ζάκυνθος, Κέρκυρα, Κεφαλονιά, Θεσπρωτία, Ιωάννινα, Δράμα, Ημαθία, Θες/νίκη, Καβάλα, Κιλκίς, Κοζάνη, Πέλλα, Πιερία, Σέρρες, Φλώρινα, Χαλκιδική, Έβρος, Ξάνθη, Ροδόπη, Δωδεκάνησα, Κυκλάδες, Ηράκλειο, Ρέθυμνο, Χανιά, Αττική	ΟΜΑΔΑ Β (15 νομοί) Εύβοια, Φθιώτιδα, Φωκίδα, Ηλεία, Λακωνία, Μεσσηνία, Λευκάδα, Πρέβεζα, Λάρισα, Μαγνησία, Καστοριά, Λέσβος, Σάμος, Χίος, Λασιθί
	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ (-)		ΟΜΑΔΑ Γ (8 νομοί) Αιτωλοακαρνανία, Βοιωτία, Ευρυτανία, Αρκαδία, Άρτα, Καρδίτσα, Τρίκαλα, Γρεβενά

Τα συμπεράσματα της πρότερης ανάλυσης είναι προφανή: στη μαζική είσοδο των αλλοδαπών στην χώρα μας οφείλεται σε μεγάλο βαθμό τόσο ο δημογραφικός δυναμισμός των περισσότερων από τους νομούς που είχαν θετικές μεταβολές την περίοδο 1991-2001, όσο και η σημαντική επιβράδυνση των ρυθμών μείωσης του πληθυσμού σε όσους (8 συνολικά) κατέγραψαν αρνητικές μεταβολές την ίδια δεκαετία.

3.1.3 Η συμβολή τους στις μεταβολές της αναλογίας φύλων του πληθυσμού των νομών (2001)

Εξετάζοντας σε εθνικό επίπεδο την αναλογία των φύλων (αναλογών αριθμός γυναικών επί 100 ανδρών) (βλέπε ανωτέρω & 2.2) διαπιστώσαμε ότι ενώ στον πληθυσμό των Ελλήνων ο λόγος αυτός είναι ισορροπημένος (103,5 γυναίκες επί 100 άνδρες), με μια ελαφρά υπεροχή των γυναικών οφειλόμενη αποκλειστικά και μόνον στην διαφορική θνησιμότητα ανάμεσα στα δύο φύλα στον πληθυσμό των αλλοδαπών οι άντρες υπερτερούν σημαντικά (83 γυναίκες επί 100 ανδρών), και αναδείξαμε ταυτόχρονα τις σημαντικές διαφορές του δείκτη αναλόγως της ομάδας χωρών προέλευσης.

Η χαρτογράφηση των δεικτών στον πληθυσμό των απογραφέντων το 2001 αλλοδαπών (Χάρτης 18) αποτυπώνει τις ιδιαιτερότητες της ομάδας αυτής. Εκτός σπανίων εξαιρέσεων, η αναλογία γυναίκες / άνδρες είναι σαφώς χαμηλότερη της μονάδας. Σε πλειοψηφία των νομών (31/51) αντιστοιχούν πολύ λιγότερες γυναίκες από άνδρες (83 επί 100 ανδρών), με ακραίες τιμές στους νομούς Βοιωτίας και Φθιώτιδας, όπου το ειδικό βάρος των προερχόμενων από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες αλλοδαπών είναι αυξημένο (ας υπενθυμίσουμε ότι στους αλλοδαπούς της ομάδας αυτής αντιστοιχούν μόλις 45 άνδρες επί 100 γυναικών). Αν απομονώσουμε όμως τον πληθυσμό των εχόντων ελληνική υπηκοότητα (Χάρτης 19) η εικόνα που δημιουργείται είναι σαφώς διαφοροποιημένη. Στην πλειοψηφία των νομών το sex ratio είναι ισορροπημένο²⁶, ενώ το πλήθος των ενοτήτων όπου οι γυναίκες υπολείπονται των ανδρών (<98 γυναικών επί 100 ανδρών) είναι συρρικνωμένο, όπως στην ομάδα αυτή εντάσσονται μόνον 13 νομοί²⁷. Τέλος, εξετάζοντας τον ίδιο δείκτη στον συνολικό πληθυσμό (Χάρτης 20) θα διαπιστώσουμε ότι μόνον μια μικρή

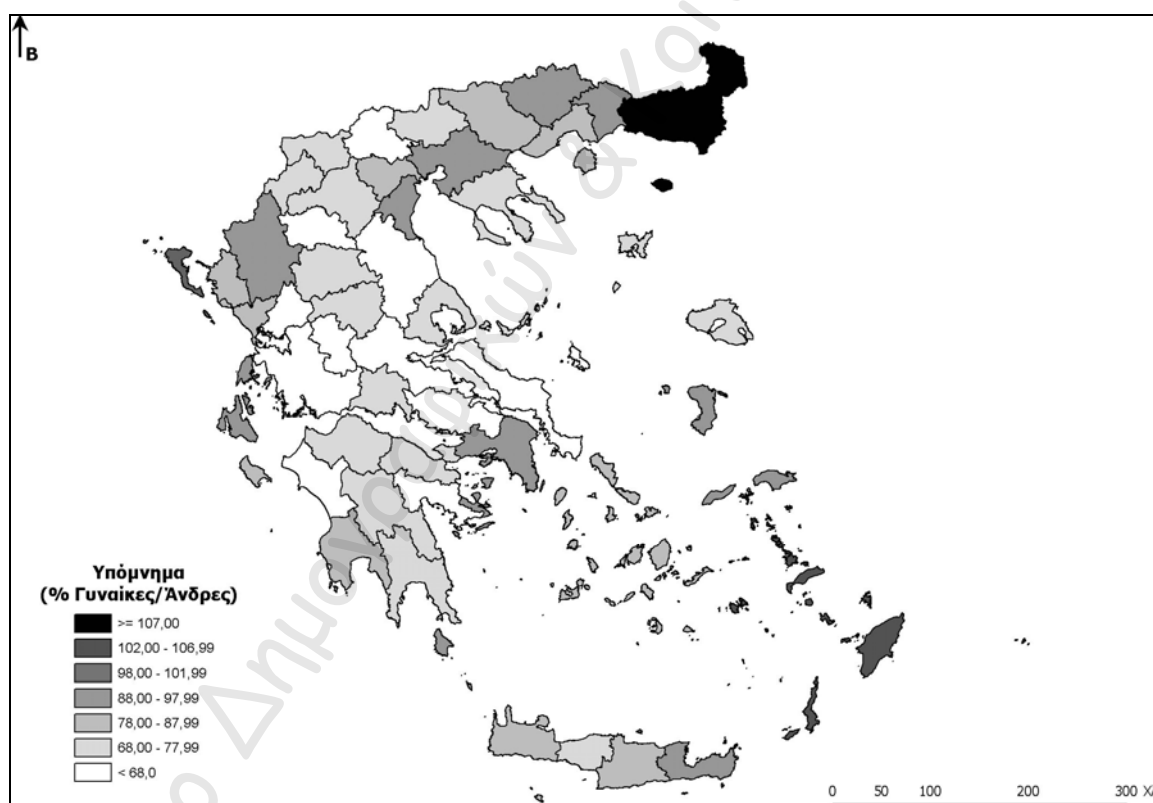
²⁶ Οι διαφοροποιημένες τιμές των δεικτών στους νομούς μας δύνανται να αποδοθούν στην διαφοροποιημένες ανά ηλικία δομές του πληθυσμού τους και στην διαφορική θνησιμότητα ανάμεσα στα δύο φύλα

²⁷ Νομοί Έβρου, Δωδεκανήσου, Χίου, Σάμου, Λέσβου, Λευκάδας, Ζακύνθου, Κυκλάδων, Κιλκίς, Καστοριάς, Φλώρινας, Αρκαδίας και Ηλείας.

ομάδα νομών (12/51) βρίσκεται γύρω από τον μέσο όρο (100 – 104 γυναίκες επί 100 ανδρών). Στην μεγάλη πλειοψηφία των νομών (35/51) οι τιμές του δείκτη είναι <100 (και σε 19 νομούς <98) ενώ σε 4 μόνον νομούς καταγράφονται >104 γυναίκες επί 100 ανδρών (Ροδόπη, Κέρκυρα, Θεσσαλονίκη και Αττική).

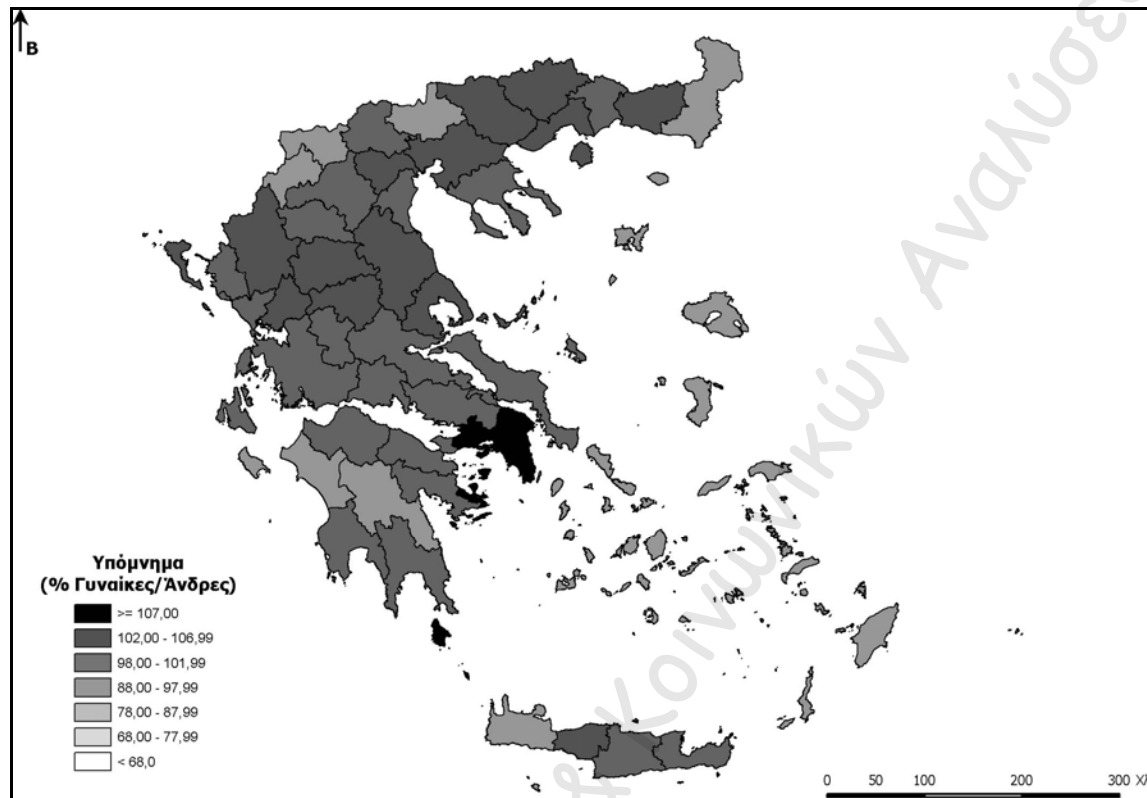
Είναι προφανές ότι οι διαφορές ανάμεσα στους προσμετρημένους δείκτες στον συνολικό πληθυσμό και στον πληθυσμό των εχόντων ελληνική υπηκοότητα οφείλονται στις διαφοροποιημένες δημογραφικές δομές των αλλοδαπών ως προς το φύλο. Για να εκτιμήσουμε την επίδραση της ομάδας αυτής στην μεταβολή της αναλογίας φύλων σε επίπεδο νομού υπολογίσαμε τις αλλαγές που επέφερε στους προσμετρημένους δείκτες²⁸ και χαρτογραφήσαμε τα αποτελέσματα (Χάρτης 21). Διαπιστώνουμε ότι στο σύνολο σχεδόν των ενοτήτων μας- με εξαίρεση τους νομούς Δωδεκανήσου, Έβρου και Ροδόπης- οι αλλοδαποί συνέτειναν στη μείωση του sex ratio. Οι επιπτώσεις στην πλειοψηφία των νομών μας ήταν ασήμαντες ή ακόμη εξαιρετικά περιορισμένες (μείωση <2% της αναλογίας αυτής). Μόνον στο ¼ των νομών μας η επίδραση των αλλοδαπών θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως έχουσα κάποια βαρύτητα, ειδικότερα δε στους νομούς Φθιώτιδας και Βοιωτίας στους οποίους η αναλογία φύλων μεταβλήθηκε σημαντικά, όπως στους νομούς αυτούς αναλογούσαν στην τελευταία απογραφή 97 και 91 γυναίκες επί 100 ανδρών (έναντι 102 και 99 στον πληθυσμό των εχόντων ελληνική υπηκοότητα)

Χάρτης 18: Λόγος γυναικών/ανδρών ανά νομό στον μόνιμο πληθυσμό των αλλοδαπών στην απογραφή του 2001

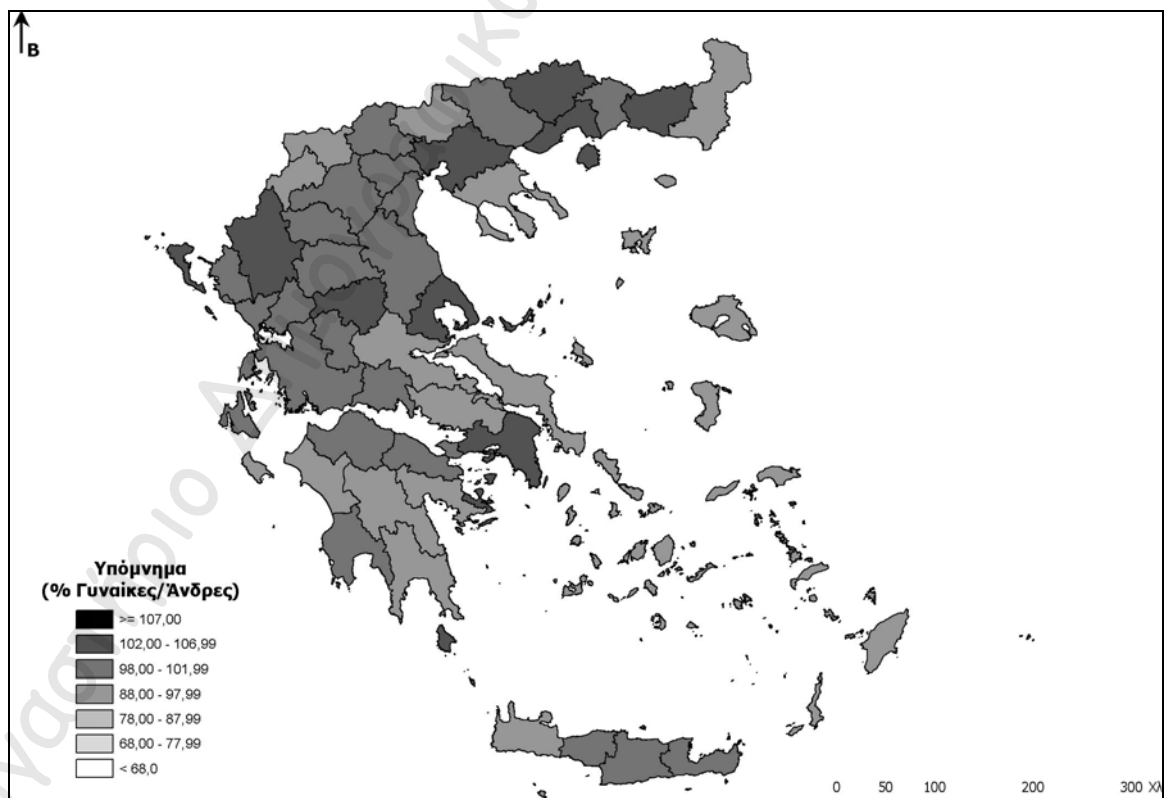

²⁸ {Δ (αναλογία φύλων στον συνολικό πληθυσμό- αναλογία φύλων στον πληθυσμό των εχόντων ελληνική υπηκοότητα)}/ αναλογία φύλων στον συνολικό πληθυσμό} *100.

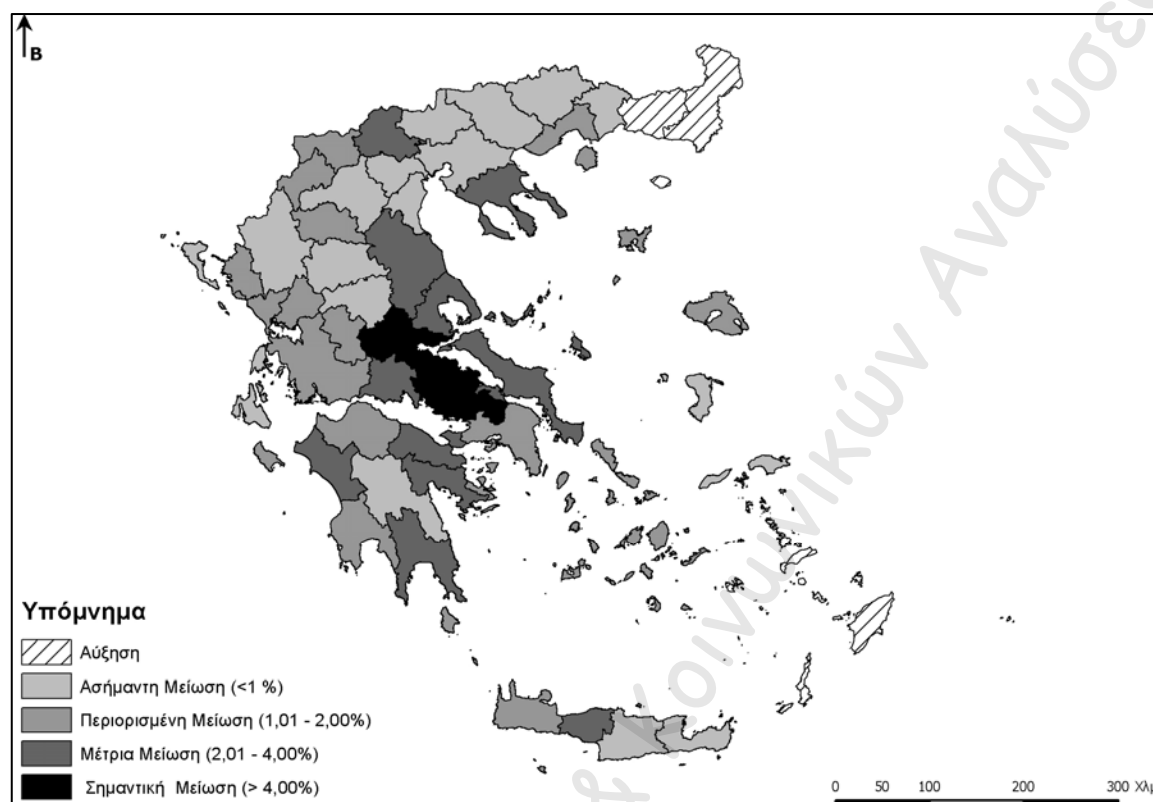
Χάρτης 19: Λόγος γυναικών/ ανδρών ανά νομό στον συνολικό μόνιμο πληθυσμό των εχόντων ελληνική υπηκοότητα ανά νομό στην απογραφή του 2001

Χάρτης 20: Λόγος γυναικών/ ανδρών ανά νομό στον συνολικό μόνιμο πληθυσμό στην απογραφή του 2001

Χάρτης 21: Συμβολή των αλλοδαπών στη μεταβολή της αναλογίας γυναίκες/άνδρες στους νομούς (2001)

3.1.4 Η συμβολή τους στην γεννητικότητα και την γονιμότητα των νομών της Ελλάδας

Σε προηγούμενη ενότητα (& 2.4) εξετάσαμε την συμβολή σε εθνικό επίπεδο των αλλοδαπών τόσο στην γεννητικότητα όσο και στην γονιμότητα του πληθυσμού της Ελλάδας στα πρώτα έτη της τρέχουσας δεκαετίας επί τη βάσει των διαθέσιμων από την ΕΣΥΕ δεδομένων για τις γεννήσεις ζώντων τέκνων αναλόγως της ηλικίας της μητέρας και της υπηκοότητάς της, αναδεικνύοντας παράλληλα την διαφορική γεννητικότητα και γονιμότητα των γυναικών με ελληνική και ξένη υπηκοότητα. Στην ενότητα αυτή θα επικεντρωθούμε βασικά στην ανάδειξη των διαφορών σε επίπεδο νομού, έχοντας ως δεδομένο ότι το ειδικό βάρος των αλλοδαπών γυναικών διαφέρει από νομό σε νόμο (όπως διαφέρει και το ειδικό βάρος στο εσωτερικό των νομών των αλλοδαπών γυναικών που προέρχονται από τις 4 μεγάλες ομάδες εξεταζόμενων χωρών).

Για να εκτιμήσουμε την συμβολή των αλλοδαπών στην γεννητικότητα/γονιμότητα²⁹ των νομών της χώρας μας, λάβαμε υπόψη δυο κριτήρια, και ειδικότερα:

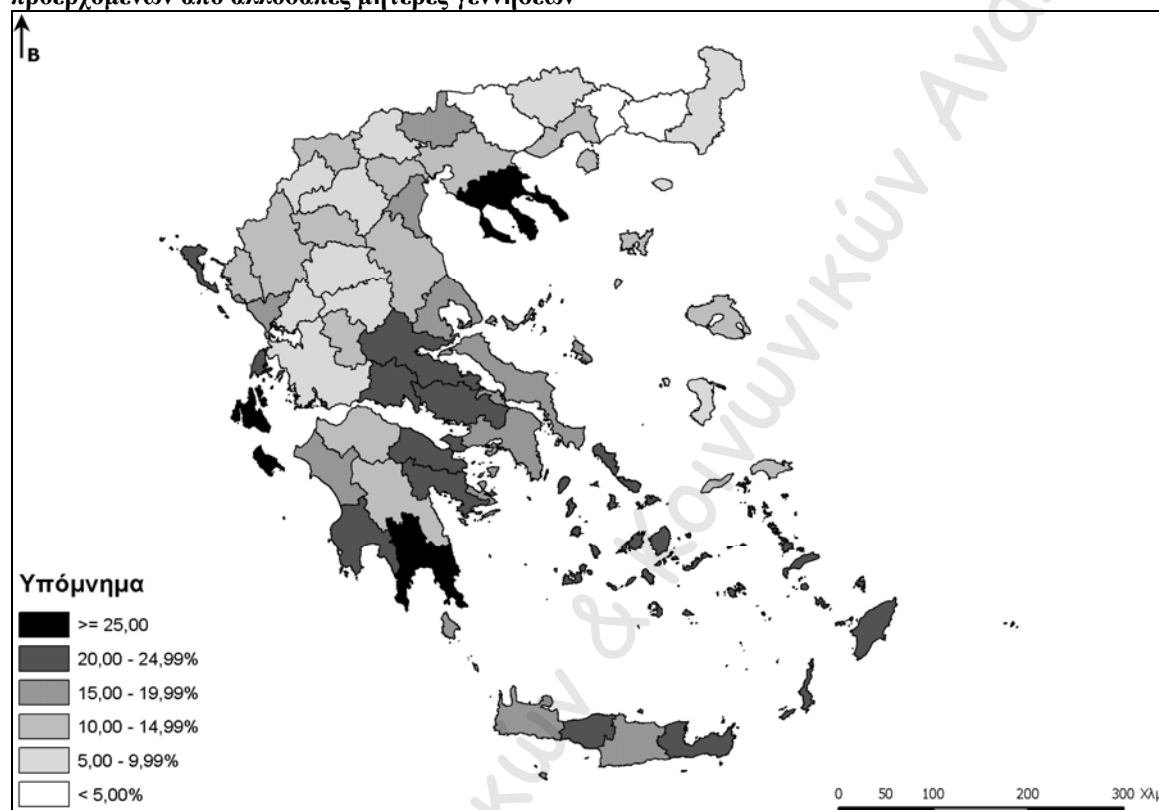
α) το % των προερχόμενων από αλλοδαπές μητέρες γεννήσεων στην διετία 2004-2005. Με βάση το κριτήριο αυτό δυνάμεθα να κατατάξουμε τους νομούς μας σε 5 μεγάλες ομάδες. Σε δύο εξ αυτών, που συγκεντρώνουν το 1/3 σχεδόν των νομών της Ελλάδας, η συμβολή τους είναι σημαντικότερη, όπως το 20-35% των γεννήσεων το 2004-2005 προέρχονται από αλλοδαπές μητέρες. Οι νομοί αυτοί εντοπίζονται στον νησιώτικο χώρο και στο ανατολικό τμήμα της Στερεάς Ελλάδας, και

²⁹ Στους Πίνακες του παραρτήματος (Πίνακες 4 και 5) δίδονται τόσο τα αδρά δεδομένα των γεννήσεων όσο και οι δείκτες γεννητικότητας και γονιμότητας που υπολογίσαμε για τους νομούς της Ελλάδας. Υπενθυμίζουμε ότι διαθέτουμε σε επίπεδο νομού δεδομένα για τις γεννήσεις ανά ηλικία της μητέρας και υπηκοότητα μόνο για την διετία 2004-2005, ενώ δεν διαθέτουμε για τα ίδια έτη την κατανομή του εκτιμώμενου πληθυσμού ανά ηλικία της μητέρας και υπηκοότητα. Για τον υπολογισμό των δεικτών μας ανάγαμε τον μέσο αριθμό των γεννήσεων της διετίας 2004-2005 ανά ηλικία της μητέρας και υπηκοότητα στον πληθυσμό των γυναικών (ελληνίδων, αλλοδαπών) της απογραφής του 2001.

δευτερευόντως στην Πελοπόννησο (**Πίνακας 4, Παράρτημα και Χάρτης 22α**). Σε ένα μικρότερο αριθμό νομών (12/51) που συγκεντρώνονται βασικά στην Θράκη, την Μακεδονία και την Θεσσαλία η συμβολή των αλλοδαπών στην γεννητικότητα είναι σχετικά περιορισμένη (<10/100 γεννήσεις), ενώ στους υπόλοιπους νομούς (22 συνολικά), οι αλλοδαπές «συνεισφέρουν» το 10-20% των γεννήσεων της εξεταζόμενης διετίας.

Χάρτης 22α: Συμβολή των αλλοδαπών στην γεννητικότητα των νομών στην διετία 2004-2005 (% των προερχόμενων από αλλοδαπές μητέρες γεννήσεων)

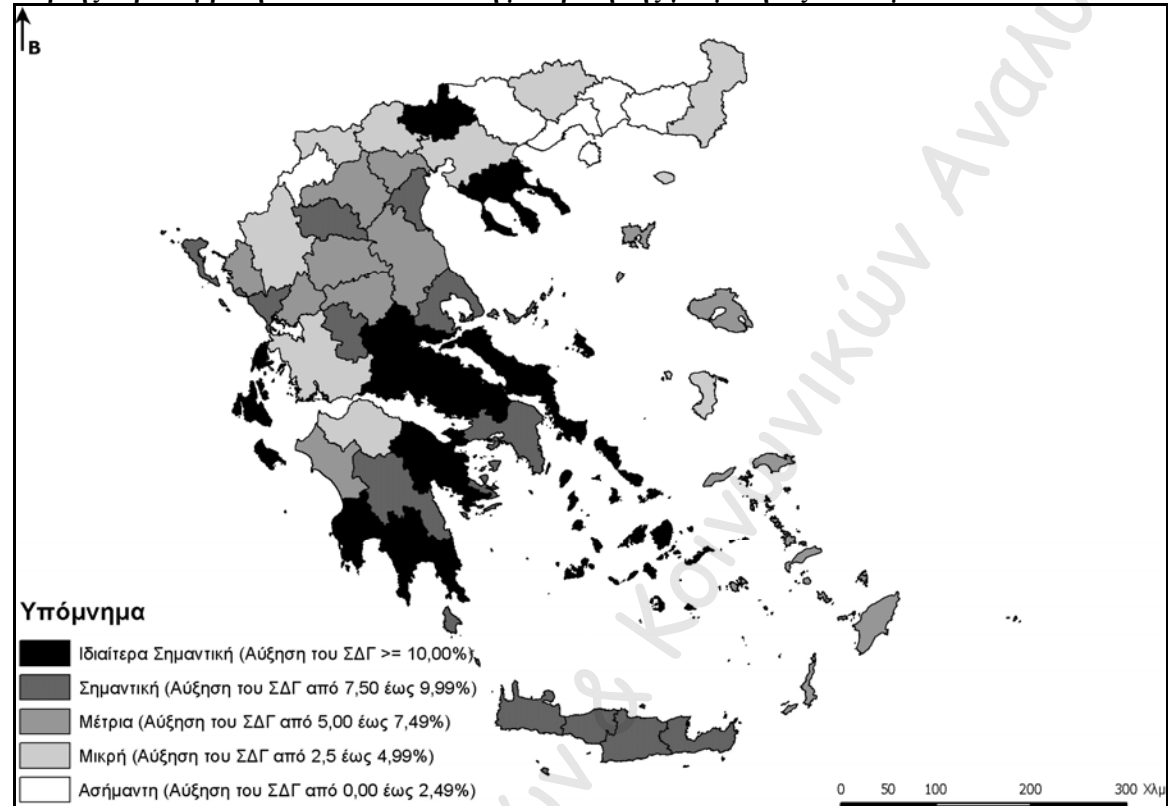
β) την συμβολή των αλλοδαπών στην γονιμότητα³⁰, δηλαδή το % αύξησης στους νομούς των τιμών του Συνθετικού Δείκτη Γονιμότητας (ΣΔΓ)³¹ ανεξαρτήτως υπηκοότητας της μητέρας που αποδίδεται στις αλλοδαπές γυναίκες (**Πίνακας 5, Παράρτημα**). Με βάση το κριτήριο αυτό, οι εξεταζόμενες ενότητες δύναται να διαχωριστούν σε 5 μεγάλες ομάδες, εκάστη εκ των οποίων συμπεριλαμβάνει το ίδιο σχεδόν πλήθος νομών. Στα δύο άκρα του φάσματος εντάσσονται οι νομοί εκείνοι όπου η συμβολή των αλλοδαπών είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερα σημαντική/σημαντική ή αντιθέτως ασήμαντη/μικρή, ενώ στην ενδιάμεση ομάδα εντάσσονται οι νομοί όπου η συμβολή αυτή δύναται να χαρακτηριστεί ως μέτρια (**Χάρτης 22β**). Από μια ανάγνωση του παρατιθέμενου χάρτη διαπιστώνουμε ότι η επίδραση των αλλοδαπών στον ΣΔΓ είναι ιδιαίτερα περιορισμένη στους περισσότερους από τους νομούς που βρίσκονται στα βόρεια σύνορα της χώρας μας (με εξαίρεση το Κιλκίς), ενώ αντιθέτως είναι εντονότατη στις Κυκλάδες και τα περισσότερα από τα Ιόνια νησιά, το νότιο και βορειο-ανατολικό τμήμα της Πελοποννήσου, το σύνολο σχεδόν της Στερεάς Ελλάδας ως και στους νομούς Χαλκιδικής και Κιλκίς. Από μια πρώτη σύγκριση του **Χάρτη 22β με τον Χάρτη 5 (σελ. 20)**, διαπιστώνουμε ότι χωρίς να υπάρχει ταύτιση, υπάρχει ισχυρή συσχέτιση ανάμεσα στους νομούς όπου το % των αλλοδαπών στον συνολικό

³⁰ Η διαφορά δηλαδή ανάμεσα στις τιμές του ΣΔΓ (δείκτης που εκφράζεται ως μέσος αριθμός παιδιών/γυναίκα) στις Ελληνίδες και το σύνολο των γυναικών σε κάθε νομό, ως % του ΣΔΓ των Ελληνίδων.

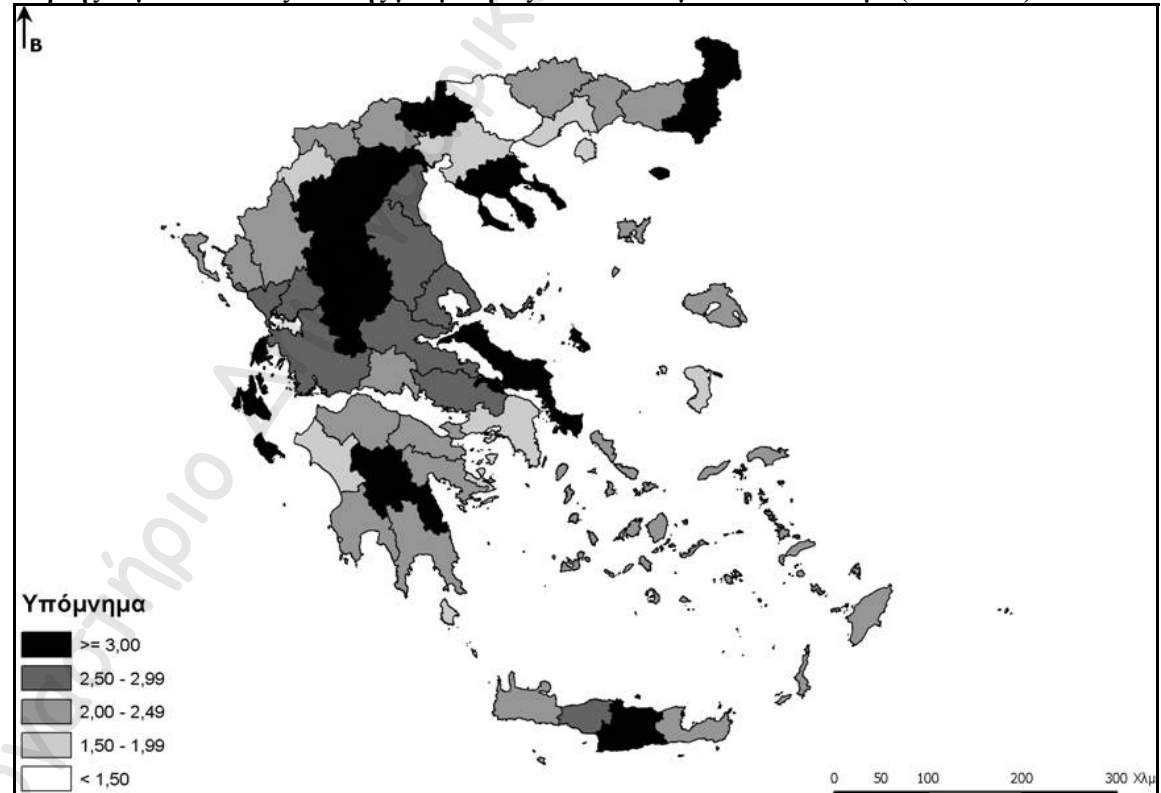
³¹ Ο Συνθετικός Δείκτης Γονιμότητας προκύπτει από το άθροισμα των ποσοστών γονιμότητας ενός έτους (ή μιας περιόδου) και εκφράζεται ως μέσος αριθμός παιδιών ανά γυναίκα. Επηρεάζεται τόσο από το ημερολόγιο της γονιμότητας όσο και από την τελική ένταση της γονιμότητας των 35 γενεών των γυναικών που «τέμνουν» το δεδομένο έτος, έχοντας ηλικία από 15 έως 49 έτη.

πληθυσμό είναι υψηλότερο του μέσου όρου της χώρας (>8%) και σε αυτούς όπου η επίδραση των αλλοδαπών στον ΣΔΓ είναι σημαντική (και το αντίστροφο), ενώ οι εξαιρέσεις στον κανόνα αυτό δύναται να αποδοθούν στην διαφοροποιημένη κατανομή των αλλοδαπών με υψηλά ποσοστά γονιμότητας (βλ. Χάρτη 22γ) στο εσωτερικό των εξεταζόμενων νομών.

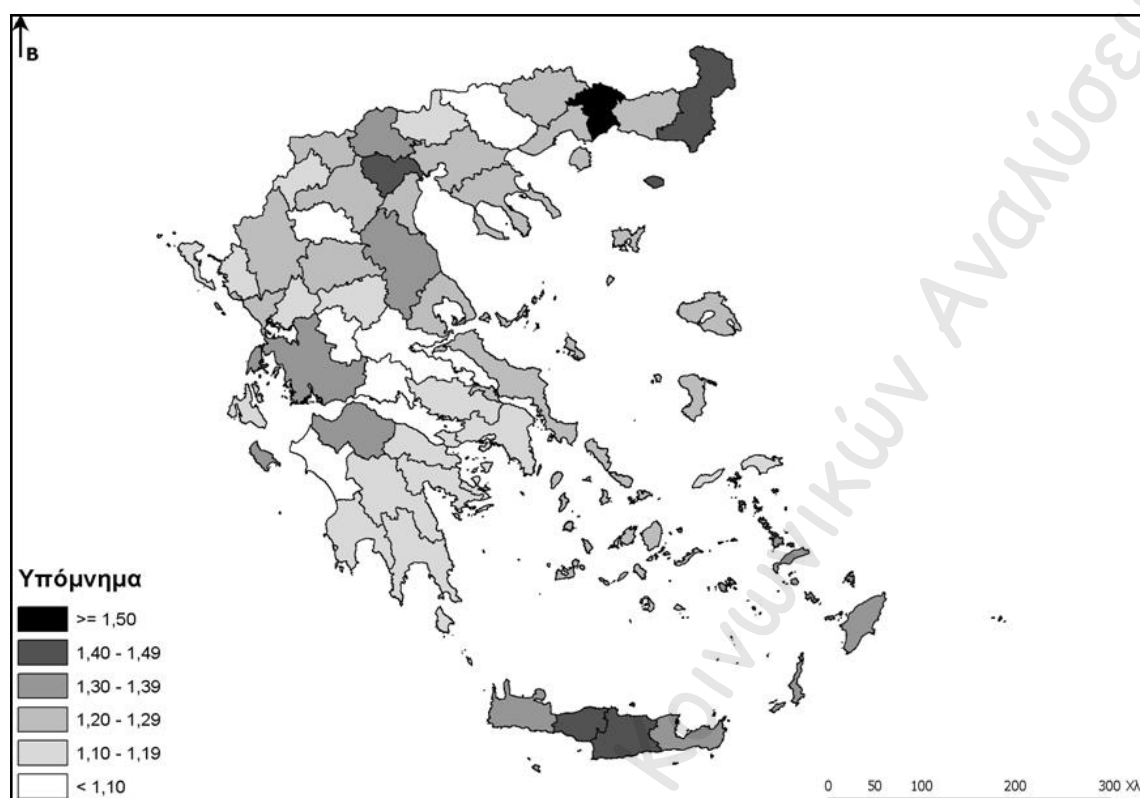
Χάρτης 22β: Συμβολή των αλλοδαπών στη μεταβολή της γονιμότητας των νομών

Χάρτης 22γ: Συνθετικός Δείκτης γονιμότητας αλλοδαπών γυναικών ανά νομό (2004-2005)

Χάρτης 22δ: Συνθετικός Δείκτης γονιμότητας Ελληνίδων ανά νομό (2004-2005)

Εκ των προαναφερθέντων είναι προφανές ότι η μαζική εισροή μεταναστών στην χώρα μας συνέβαλε αναμφισβήτητα και στην αύξηση της γεννητικότητας και της γονιμότητας των νομών. Ειδικότερα, «τόνωσε» σημαντικά την γονιμότητα των περισσότερων νομών στους οποίους η γονιμότητα των Ελληνίδων είναι σχετικά συρρικνωμένη, καθώς σε 15 από τους 21 νομούς με χαμηλές τιμές ($< 1,20$ παιδιά/γυναίκα) του ΣΔΓ για τις ελληνίδες γυναίκες (Χάρτης 22δ), η συμβολή των αλλοδαπών γυναικών στον ΣΔΓ είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί από «σημαντική» έως «ιδιαίτερα σημαντική» (Χάρτης 22β).

3.2. Η ανάλυση σε επίπεδο καποδιστριακού δήμου

Στην προηγούμενη ενότητα (&3.1) εξετάσαμε σε επίπεδο νομού τις συγκεντρώσεις των αλλοδαπών (συνόλου και ανά ομάδες χωρών προέλευσης) ως και την συμβολή τους στις μεταβολές του πληθυσμού, την αναλογία φύλων και την γεννητικότητα-γονιμότητα. Στην ενότητα αυτή η ανάλυσή μας θα επικεντρωθεί στο αμέσως χαμηλότερο διοικητικό επίπεδο (σε αυτό των ΚΔ), αναδεικνύοντας την ετερογένεια των νομών και προφανώς α) την εξαιρετικά διαφοροποιημένη ανισοκατανομή των αλλοδαπών στο εσωτερικό τους και β) την διαφοροποιημένη συμβολή τους στις μεταβολές του πληθυσμού και στις δημογραφικές δομές των ΚΔ της χώρας μας.

3.2.1 Οι χωρικές συγκεντρώσεις τους

Εξετάζοντας καταρχάς τους δείκτες ανισοκατανομής των αλλοδαπών σε επίπεδο Κ.Δ. επιβεβαιώνονται τα πρότερα συμπεράσματά μας (βλέπε ανωτέρω & 3.1.1). Αν και από τους παρατιθέμενους χάρτες (Χάρτες 23α και 23β) διαφαίνεται ότι η κατανομή των αλλοδαπών δεν διαφέρει σημαντικά αυτής των Ελλήνων, η ανισοκατανομή τους είναι εντονότερη, καθώς οι υπολογισμένοι σε επίπεδο πλέον δήμου δείκτες δίδουν τιμές 0,84 για τους αλλοδαπούς και 0,74 για

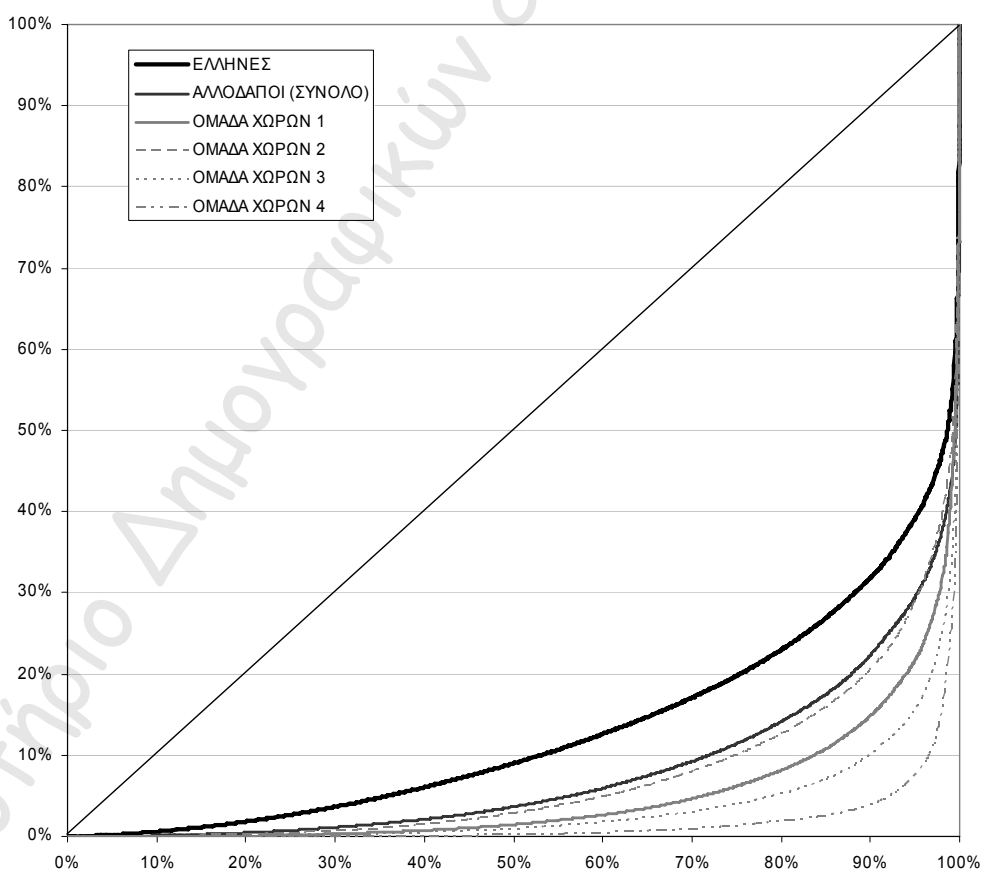
τους Έλληνες (Πίνακας 13 και Διάγραμμα 5). Οι αλλοδαποί όμως που προέρχονται από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες του πλανήτη μας, όπως και αυτοί από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες χαρακτηρίζονται από εντονότερες συγκεντρώσεις (τιμές του δείκτη Gini 0,98 και 0,91), σε αντίθεση με τους προερχόμενους από τις βαλκανικές χώρες (δείκτης Gini 0,82).

Η άνιση φυσικά γεωγραφική κατανομή των αλλοδαπών στους Κ.Δ. της χώρας μας, προσδιορίζει προφανώς και το ειδικό τους βάρος στον συνολικό πληθυσμό των εξεταζόμενων χωρικών ενοτήτων. Έχουμε ήδη αναφερθεί σε αδρές γραμμές (βλέπε & 3.1.1, ανωτέρω) στο διαφοροποιημένο ειδικό βάρος των αλλοδαπών στους ελληνικούς νομούς και αναδείξαμε ένα πρώτο χωρικό μοτίβο με την συγκέντρωση υψηλότερων του μέσου εθνικού όρου ποσοστών (>8%) στους περισσότερους από τους νησιώτικούς νομούς, την Αττική και τους όμορους νομούς της, την Λακωνία και το νομό Θεσσαλονίκης.

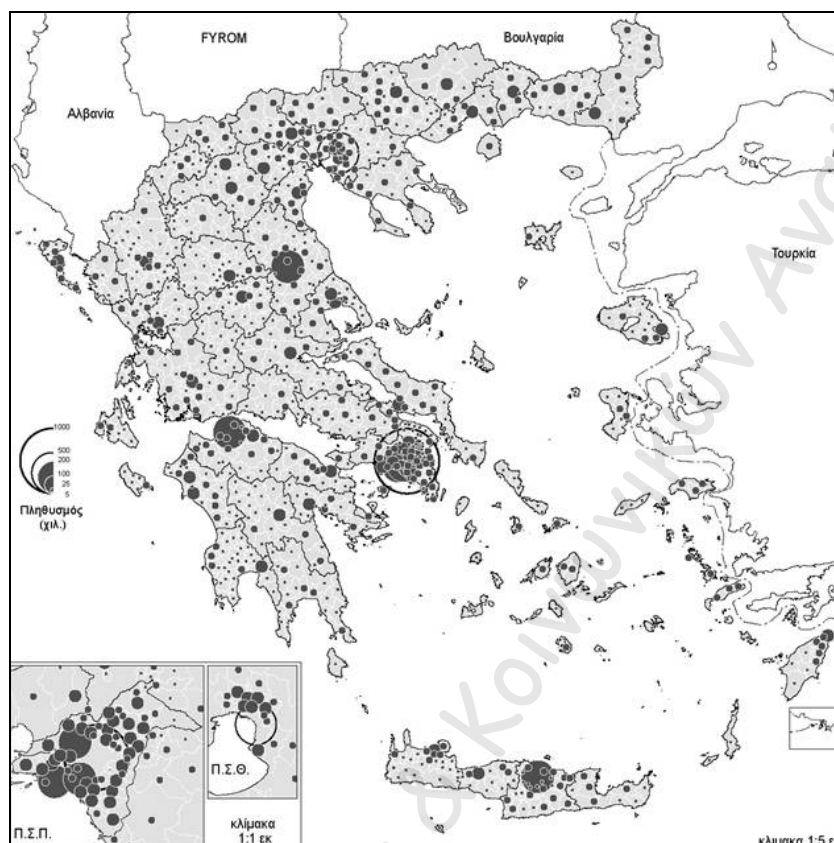
Πίνακας 13 : Δείκτες Gini (υπολογιζόμενος σε επίπεδο ΚΔ) στις απογραφές 1991 και 2001 (Σύνολο, Έλληνες, αλλοδαποί)

	1991	2001
Σύνολο	0,725292486	0,743748
Έλληνες	0,723762845	0,739247
Αλλοδαποί	0,893789503	0,842387
Αλλοδαποί ομάδα χωρών 1 (Πλέον ανεπτυγμένες χώρες)	ΜΔ	0,888617
Αλλοδαποί ομάδα χωρών 2 (Βαλκανικές χώρες)	ΜΔ	0,827007
Αλλοδαποί ομάδα χωρών 3 (Λοιπές πρώην σοσιαλιστικές χώρες)	ΜΔ	0,910515
Αλλοδαποί ομάδα χωρών 4 (άλλες χώρες)	ΜΔ	0,970719

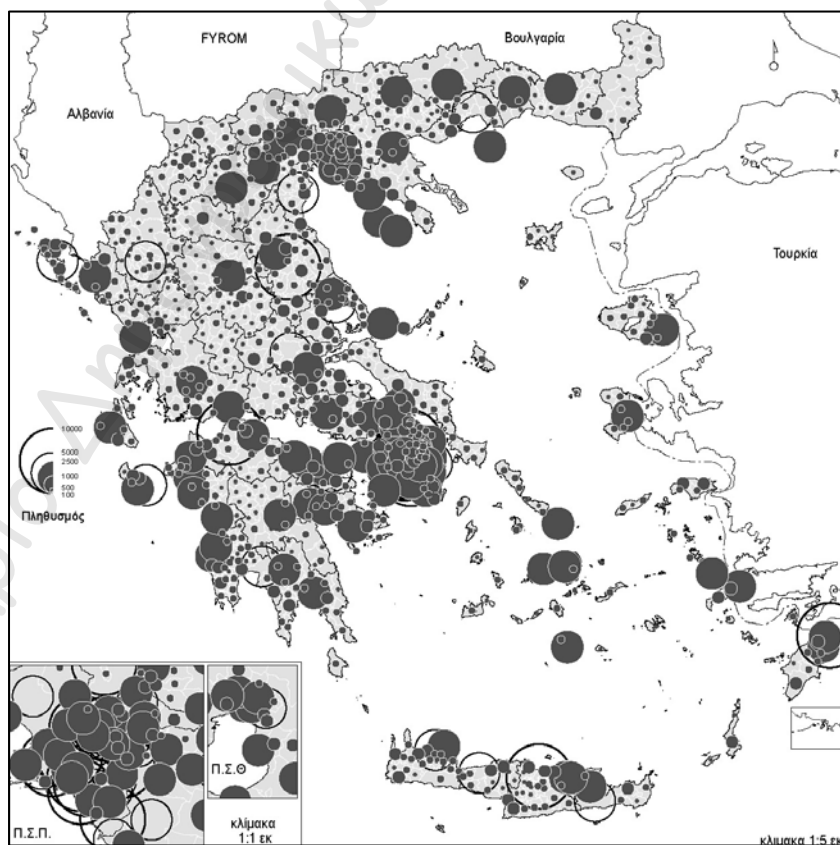
Διάγραμμα 5: Η διασπορά του συνολικού πληθυσμού και του πληθυσμού των αλλοδαπών στην απογραφή του 2001 σε επίπεδο Κ.Δ. (Καμπύλη Lorenz)

Χάρτης 23α: Ο πληθυσμός των εχόντων ελληνική υπηκοότητα στους ΚΔ στην απογραφή του 2001 (απόλυτες τιμές)

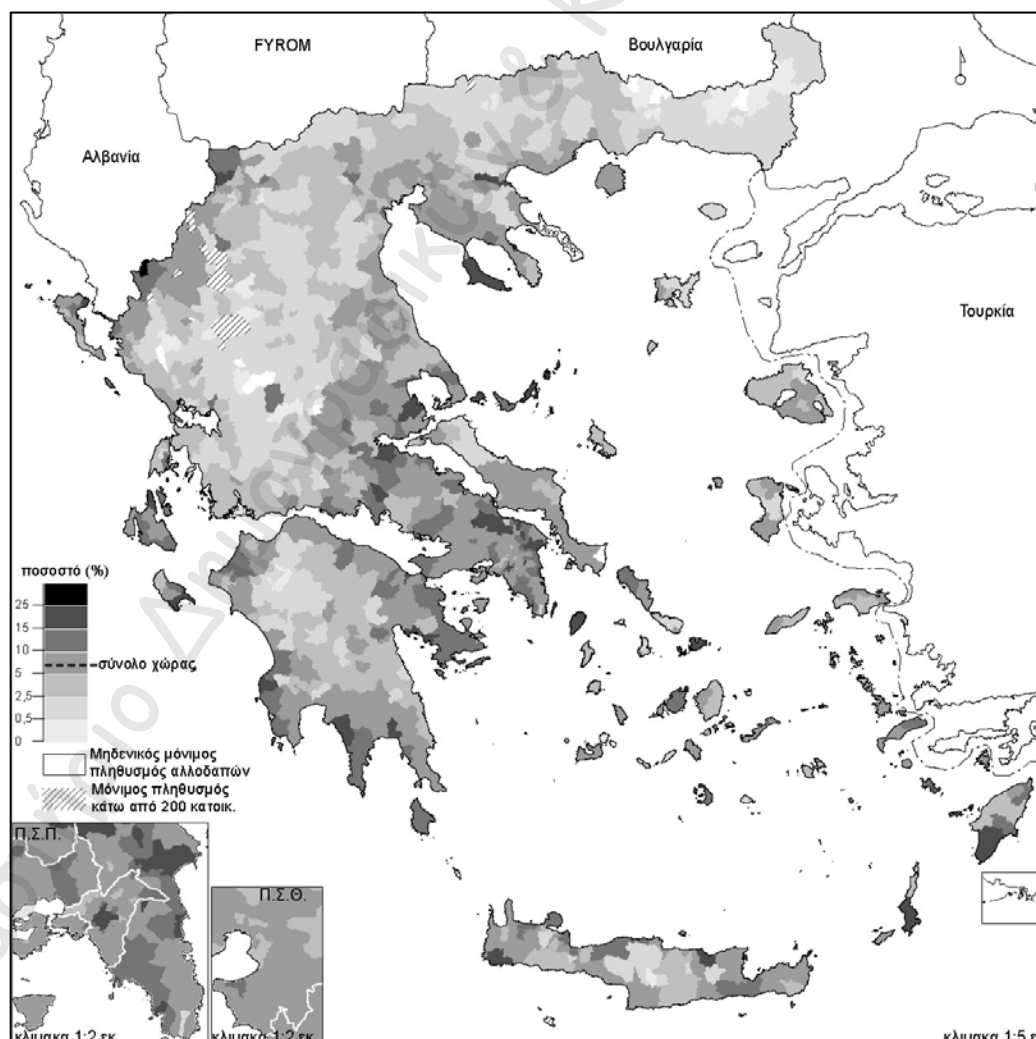

Χάρτης 23β: Ο πληθυσμός των αλλοδαπών στους ΚΔ στην απογραφή του 2001 (απόλυτες τιμές)

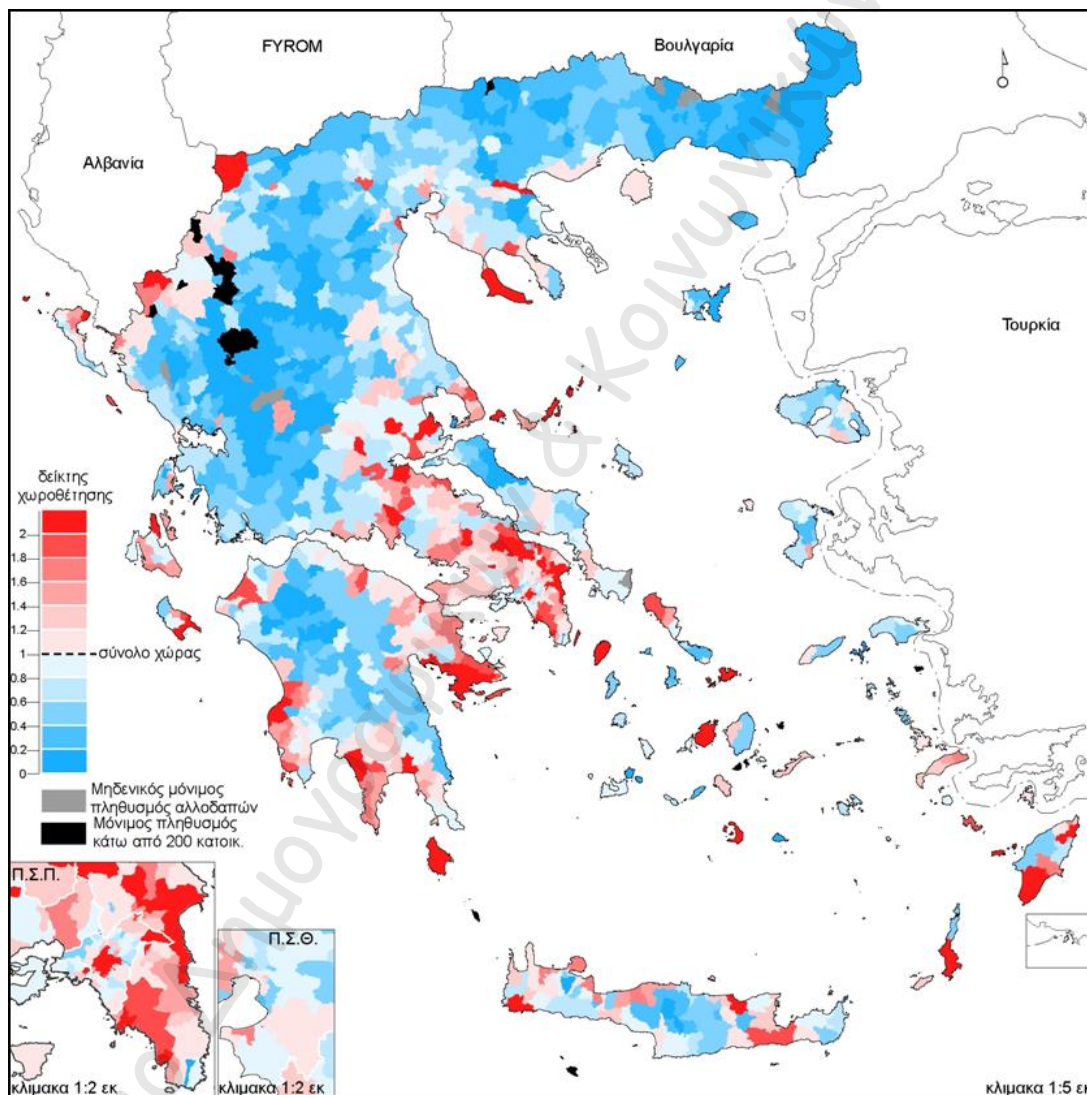
Προφανώς οι αλλοδαποί δεν είναι ισομερώς επιμερισμένοι στο εσωτερικό των νομών μας και πιθανότατα σημαντικές διαφορές υποκρύπτονται κάτω από τους προσμετρώμενους μέσους όρους, διαφορές που θα επιδιώξουμε να αναδείξουμε χαρτογραφώντας τα ποσοστά των αλλοδαπών σε επίπεδο Κ.Δ. Από την προσεκτική ανάγνωσή του παρατιθέμενου χάρτη (**Χάρτης 24**) διαπιστώνεται η ύπαρξη αφενός μεν περιορισμένου αριθμού δήμων χωρίς αλλοδαπούς (20 επί συνόλου 1034), αφετέρου δε πλήθους θυλάκων (165 ΚΔ συνολικά στους οποίους συγκεντρώνεται το 16,3% του απογραφέντος το 2001 πληθυσμού της χώρας) όπου οι αλλοδαποί υπερβαίνουν το 10% (μέσος εθνικός όρος =6,79%). Οι θύλακες αυτοί εντοπίζονται στην μητροπολιτική περιοχή της Πρωτεύουσας (που περικλείει ένα διευρυμένο αριθμό Κ.Δ. που βρίσκονται και εκτός του νομού Αττικής), στο μεγαλύτερο τμήμα της ανατολικής Στερεάς και της θεσσαλικής πεδιάδας, στο δυτικό τμήμα των νομών Θεσσαλονίκης και Χαλκιδικής, σε όλη σχεδόν την παράκτια ζώνη της Πελοποννήσου, στο τμήμα της περιφέρειας Ηπείρου που συνορεύει με την Αλβανία ως και στο σύνολο σχεδόν των Ιονίων νήσων, των Κυκλάδων και της Δωδεκανήσου (όπως και στο μεγαλύτερο τμήμα της Κρήτης). Όλοι αυτοί οι δήμοι έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό -στην τεράστια πλειοψηφία τους βρίσκονται στο πεδινό τμήμα της χώρας- αλλά και σημαντικές διαφοροποιήσεις: στην ομάδα αυτή εντάσσονται ενότητες με εξαιρετικά υψηλή εξειδίκευση στον τουρισμό (νησιά, Χαλκιδική), στον δευτερογενή τομέα (διευρυμένη ενδοχώρα των ΠΣ Πρωτεύουσας και Θεσσαλονίκης), στην γεωργία (Λακωνία, Μεσσηνία, Αργολίδα, ανατολική Θεσσαλία, ανατολική Κρήτη) ή ακόμη στην κτηνοτροφία (βόρεια Ήπειρος, μικρό ορεινό τμήμα της ανατολικής Θεσσαλίας και της ανατολικής Στερεάς Ελλάδας).

Χάρτης 24: % του μόνιμου πληθυσμού των αλλοδαπών στον συνολικό μόνιμο πληθυσμό των ΚΔ στην απογραφή του 2001

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει ταυτόχρονα και η χωροθέτηση των αλλοδαπών (τόσο του συνόλου³² όσο και των τεσσάρων υπο-ομάδων τους) σε επίπεδο Κ.Δ. Ο **Χάρτης 25** (δείκτης χωροθέτησης του συνόλου των αλλοδαπών) μας επιτρέπει να εντοπίσουμε τις εντονότερες συγκεντρώσεις τους σε έναν πολύ περιορισμένο αριθμό Κ.Δ. και ταυτόχρονα να εντοπίσουμε τους δήμους εκείνους που σε πολλές περιπτώσεις «χρωματίζουν τους νομούς στους οποίους εντάσσονται, όπως π.χ. τους νομούς Χαλκιδικής, Μαγνησίας, Κυκλάδων ή ακόμη τον νομό Λασιθίου στην Κρήτη. (συνέκρινε **Χάρτη 25** και **Χάρτη 6, σελ. 20**). Διαπιστώνουμε όμως ταυτόχρονα ότι οι προερχόμενοι από τις «πλέον ανεπτυγμένες», τις σοσιαλιστικές και τις «λοιπές χώρες» αλλοδαποί (1η, 3η και 4η ομάδα χωρών) έχουν ιδιαίτερα υψηλές τιμές του δείκτη χωροθέτησης³³ σε περιορισμένο αριθμό ΚΔ (**Χάρτες 26α, γ και δ**).

Χάρτης 25: Δείκτης χωροθέτησης αλλοδαπών (σύνολο) ανά ΚΔ στην απογραφή του 2001

³² Υπενθυμίζουμε ότι ο δείκτης χωροθέτησης υπολογίζεται ως {(Πληθυσμός συνόλου αλλοδαπών στον ΚΔx / συνολικός μόνιμος πληθυσμός του ΚΔx) / (Συνολικός πληθυσμός αλλοδαπών στην Ελλάδα/ μόνιμος πληθυσμός της Ελλάδας)}. Αν ο δείκτης =1 συνεπάγεται ότι το % των αλλοδαπών στον πληθυσμό του συγκεκριμένου ΚΔ είναι το αυτό με το % των αλλοδαπών στον συνολικό πληθυσμό της χώρας. Αν είναι >1, το ποσοστό τους στην συγκεκριμένη ενότητα είναι υψηλότερο αυτού στην χώρα και αντίστροφα.

³³ Οι δείκτες χωροθέτησης υπολογίζονται εδώ ως: {(Πληθυσμός αλλοδαπών από Ο.Χ1...4 στον ΚΔx / συνολικός πληθυσμός αλλοδαπών στον ΚΔx) / (Πληθυσμός αλλοδαπών από Ο.Χ 1...4 στο σύνολο της Ελλάδας/ συνολικός πληθυσμός αλλοδαπών στην Ελλάδα)}.

Οι δήμοι όμως που «ελκύουν» τους μεν και τους δε διαφοροποιούνται σαφώς. Έτσι, εάν λάβουμε ως κριτήριο τιμές του δείκτη $>1,6$ (γεγονός που σημαίνει ότι στους ΚΔ που χαρακτηρίζονται από τιμές αυτές, το % των αλλοδαπών της εξεταζόμενης ομάδας χωρών στον συνολικό πληθυσμό των αλλοδαπών των δήμων αυτών είναι κατά 1,6 φορές υψηλότερο από το % που έχουν οι αλλοδαποί της ίδιας ομάδας στο συνολικό πληθυσμό των αλλοδαπών της χώρας) θα διαπιστώσουμε ότι οι δήμοι αυτοί στην μεν Ο.Χ. 4 (**Χάρτης 26δ**) εντοπίζονται σχεδόν αποκλειστικά στον νομό Βοιωτίας και στο κεντρικό τμήμα της Ευβοίας (και δευτερευόντως στο ΠΣ Πρωτευούσης και την Αργολίδα) ενώ αντιθέτως για τους αλλοδαπούς που προέρχονται από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες (Ο.Χ 3) στην Κεντρική-Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, και, δευτερευόντως στο δυτικό τμήμα της Κρήτης (**Χάρτης 26γ**).

Σε αντίθεση με τις δύο προαναφερθείσες ομάδες, οι προερχόμενοι από τις Βαλκανικές χώρες (η τεράστια πλειοψηφία των οποίων -σχεδόν το 85%- αποτελείται από Αλβανούς) έχουν πλέον ισορροπημένη κατανομή στον χώρο (**Χάρτης 26β**), με τιμές ελαφρώς υψηλότερες της μονάδας στους όμορους της Αλβανίας δήμους και σε αυτούς της Θεσσαλίας, ενώ είναι σχεδόν απόντες από την Θράκη (τιμές του δείκτη χωροθέτησης που τείνουν στο 0). Τέλος, εξετάζοντας τον δείκτη χωροθέτησης στους προερχόμενους από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες αλλοδαπούς διαπιστώνουμε (**Χάρτης 26α**) ότι οι δήμοι με τιμές $>1,6$ χαρακτηρίζονται από έντονη διασπορά στον χώρο: εκτός από τους δήμους των βορείων και ανατολικών προαστίων του Π.Σ. Πρωτευούσης στην ομάδα με ιδιαίτερα υψηλούς δείκτες χωροθέτησης εντάσσονται κυρίως νησιώτικοι ΚΔ, δήμοι της ηπειρωτικής Ελλάδας με εντονότατη τουριστική ανάπτυξη τις δύο τελευταίες δεκαετίες ή ακόμη με ιδιαίτερα έντονη μετανάστευση ελλήνων προς το εξωτερικό τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες).

Οι τέσσερις εξεταζόμενες ομάδες, εκτός του διαφορετικού ειδικού τους βάρους³⁴, έχουν ταυτόχρονα και διαφοροποιημένες μεταναστευτικές ιστορίες, μεταναστευτικούς ρόλους και κοινωνικο-δημογραφική δομή και οι διαφορές αυτές αποτυπώνονται στους δείκτες χωροθέτησης (δείκτες που είναι ανεξάρτητοι από το μέγεθος της κάθε ομάδας). Οι πρότεροι δείκτες αντικατοπτρίζουν όμως έμμεσα τόσο την διαφοροποιημένη θέση των αλλοδαπών στην αγορά εργασίας, όσο και τις διαφοροποιημένες δημογραφικές τους δομές, δομές που θα εξετάσουμε στην συνέχεια.

Σημαντικές όμως διαφοροποιήσεις εντοπίζονται ακόμη και στο εσωτερικό των τεσσάρων εξεταζόμενων ομάδων αλλοδαπών. Οι εκ της ΕΕ15 π.χ. προερχόμενοι αλλοδαποί (**Χάρτης 27**)³⁵, με εντονότατη χωρική ανισοκατανομή, βρίσκονται συγκεντρωμένοι σε ένα περιορισμένο αριθμό Κ.Δ. όπου το % τους είναι σχεδόν υπερδιπλάσιο του μέσου εθνικού. Οι δήμοι αυτοί δύνανται να διαχωριστούν σε δύο βασικά μεγάλες ομάδες: α) σε αυτούς του Π.Σ. Πρωτευούσης και β) σε εκείνους που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον όσον αφορά το περιβάλλον / την πολιτιστική κληρονομιά / τουριστική δραστηριότητα (Χαλκιδική, Πήλιο στην Μαγνησία, Αργολίδα, νότιο τμήμα της Πελοποννήσου και τα περισσότερα από τα νησιά του Αιγαίου (με εξαίρεση αυτά του βορείου τμήματός του) και του Ιονίου, της Κρήτης συμπεριλαμβανομένης)³⁶.

Αντιθέτως, η χωροθέτηση των εξ Αλβανίας προερχομένων αλλοδαπών (**Χάρτης 28**), διαφοροποιείται σημαντικά της προαναφερθείσας ομάδας. Διαπιστώνεται καταρχάς η ισχυρή «έλξη» του μεγαλύτερου τμήματος των όμορων της χώρας προέλευσης Κ.Δ. (Ηπειρος, Κέρκυρα), των πλέον ανεπτυγμένων τουριστικά νησιών των Ιονίων, των Κυκλάδων και των Δωδεκανήσων, του νοτιο-δυτικού τμήματος της Πελοποννήσου και τέλος, με κάποιες μικρές εξαιρέσεις, των ΚΔ

³⁴ Οι 4 αυτές ομάδες έχουν προφανώς διαφοροποιημένο ειδικό βάρος: Οι αλλοδαποί από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες εγγίζουν μόλις τις 100.000 στην απογραφή του 2001 (μόλις το 13,1% του συνόλου των αλλοδαπών), ενώ οι υπήκοοι των Βαλκανικών χωρών υπερβαίνουν τις 500.000 (65,7 % του συνόλου). Αντιθέτως, οι προερχόμενοι από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες (των βαλκανικών εξαιρουμένων) είναι 85.000, από τις λοιπές δε χώρες του πλανήτη μόλις 75.000.

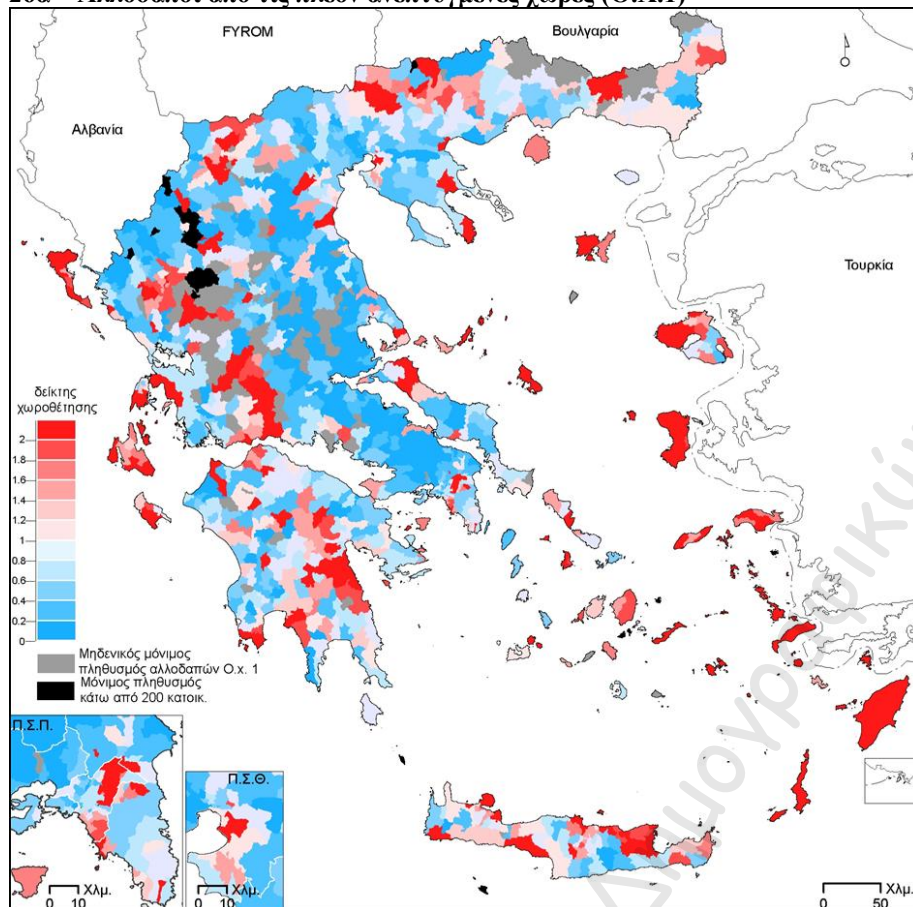
³⁵ Οι δείκτες χωροθέτησης υπολογίζονται εδώ ως : {(Πληθυσμός αλλοδαπών από ΕΕ15/Αλβανία/Βουλγαρία στον ΚΔx / πληθυσμός αλλοδαπών στον ΚΔx) / (Πληθυσμός αλλοδαπών από ΕΕ15/Αλβανία/Βουλγαρία στην Ελλάδα/ συνολικός πληθυσμός αλλοδαπών στην Ελλάδα)}.

³⁶ Είναι προφανές ότι οι αλλοδαποί που επέλεξαν ως τόπο μόνιμης κατοικίας τις δύο αυτές ομάδες διαφοροποιούνται σαφώς όσον αφορά τα δημογραφικά και κοινωνικο-οικονομικά τους χαρακτηριστικά, όπως στην πρώτη ομάδα η τεράστια πλειοψηφία αποτελείται από άτομα ενταγμένα στην αγορά εργασίας, ενώ στην δεύτερη περίπτωση συνυπάρχουν ηλικιωμένα άτομα εκτός αγοράς εργασίας και νέοι ενεργοί.

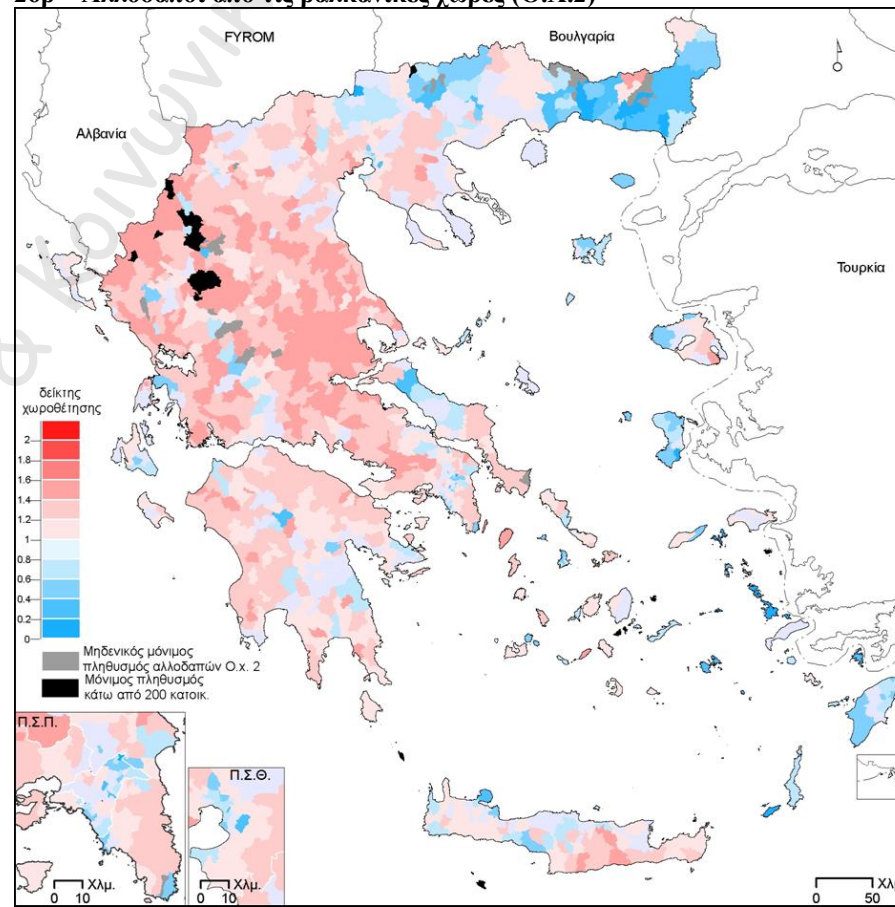

Χάρτες 26α-δ: Δείκτες χωροθέτησης των αλλοδαπών ανά ομάδες χωρών σε επίπεδο ΚΔ στην απογραφή του 2001

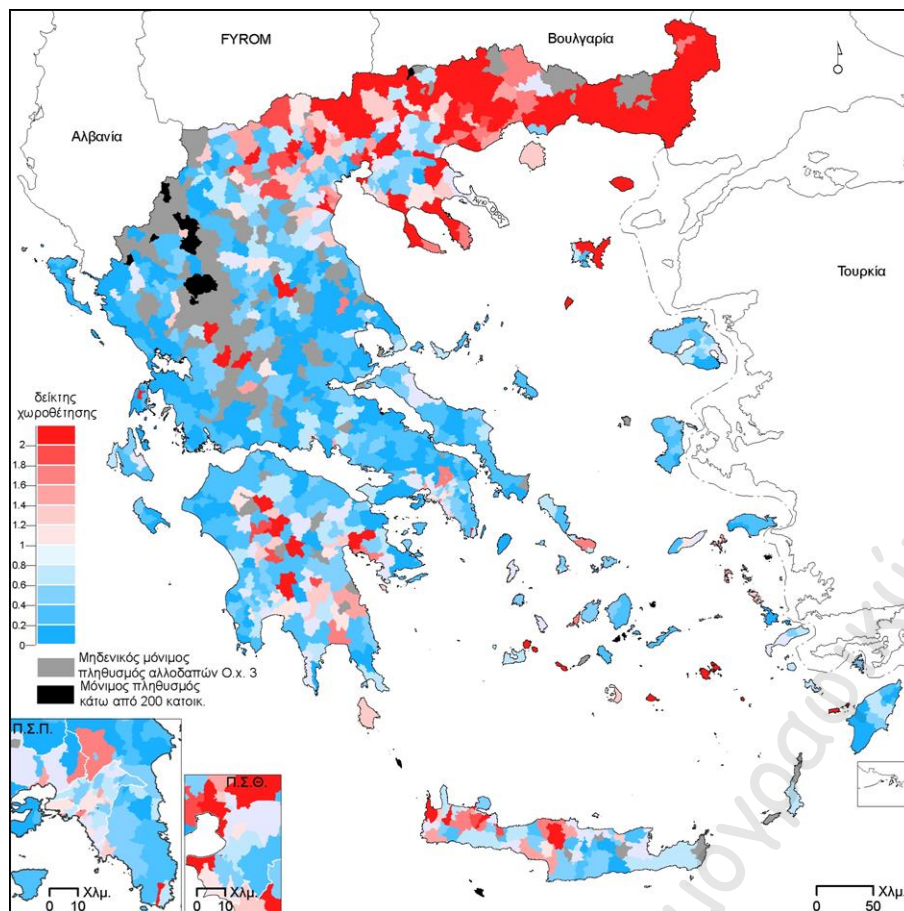
26α – Αλλοδαποί από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες (Ο.Χ.1)

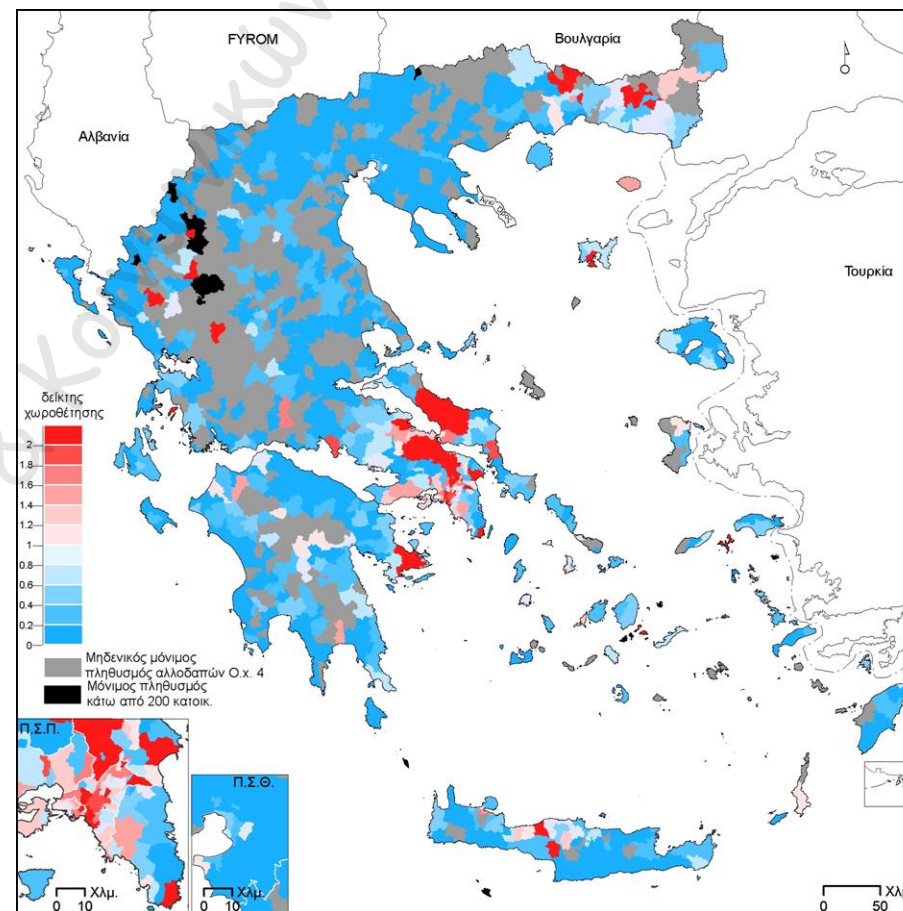
26β – Αλλοδαποί από τις βαλκανικές χώρες (Ο.Χ.2)

26γ – Αλλοδαποί από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες (Ο.Χ. 3)

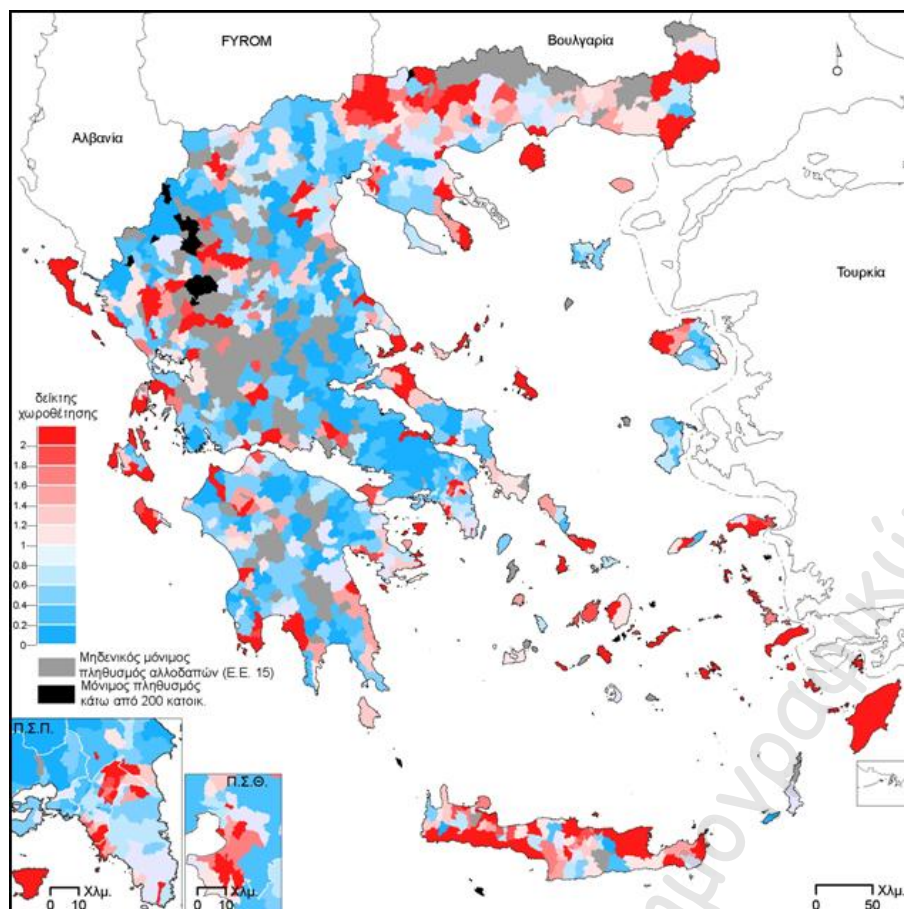

26δ – Αλλοδαποί από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες (Ο.Χ. 4)

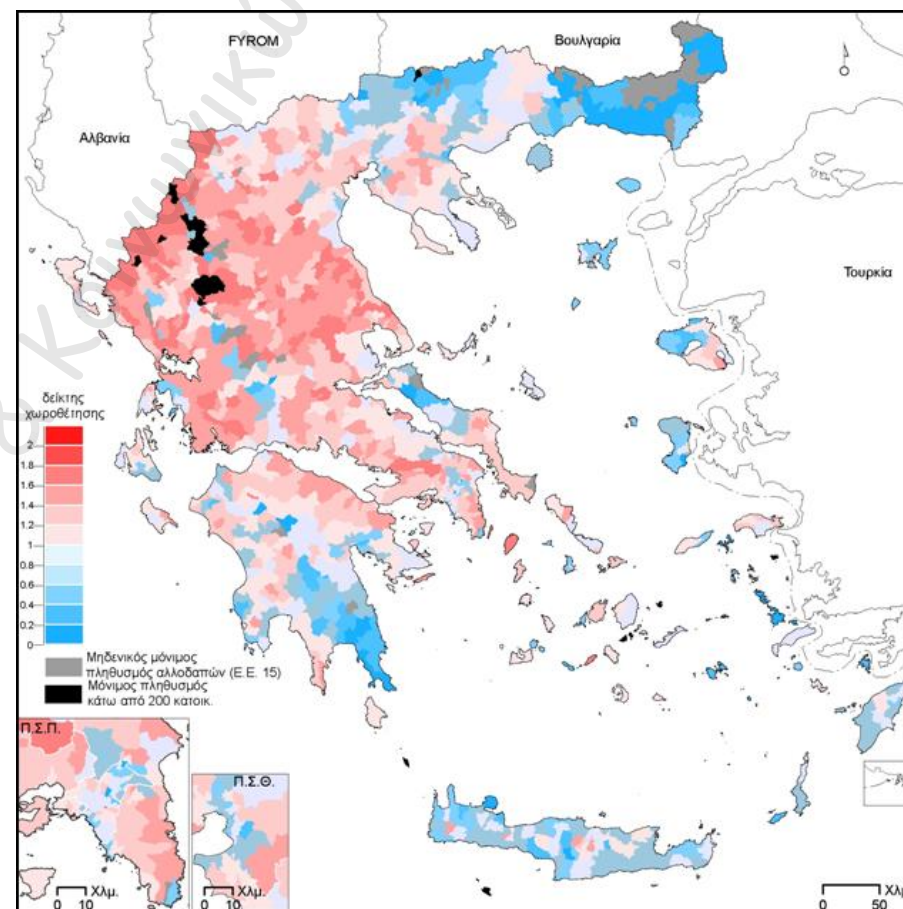

Χάρτης 27: Δείκτης χωροθέτησης των αλλοδαπών από την ΕΕ (15) σε επίπεδο ΚΔ στην απογραφή του 2001

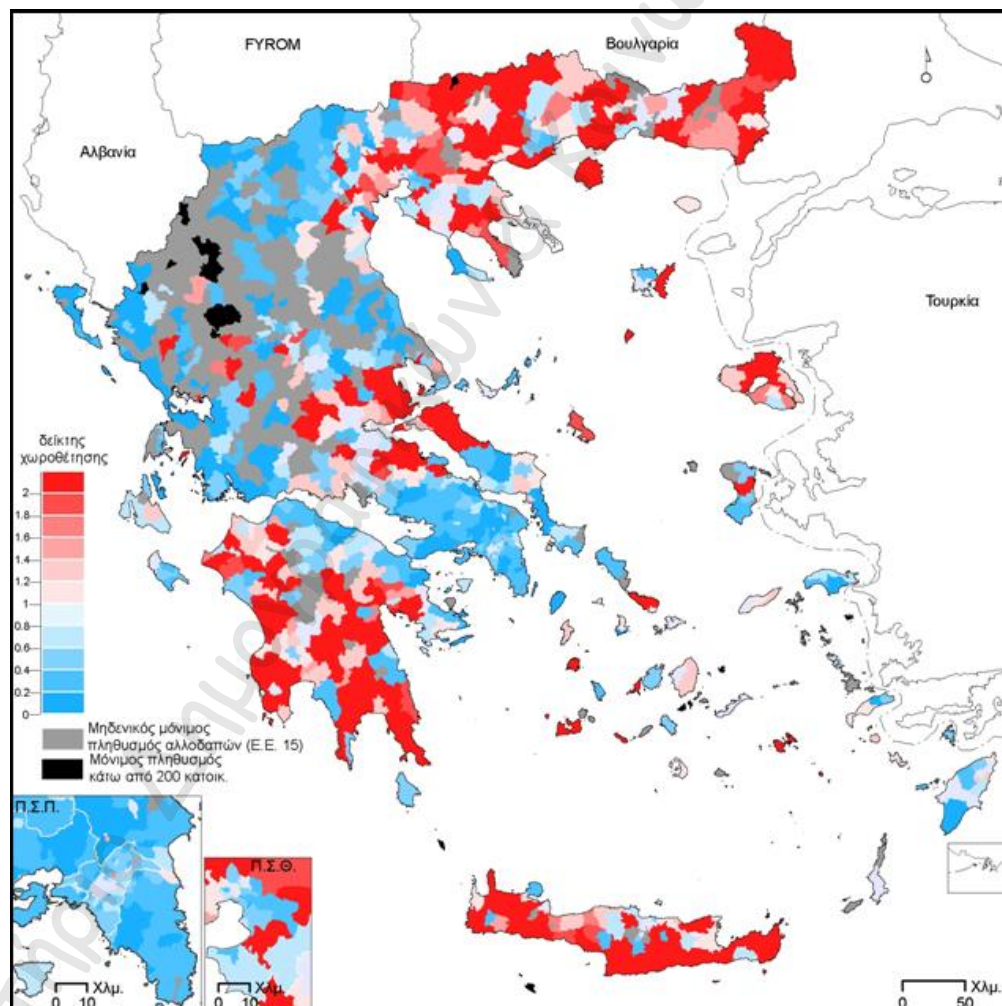
Χάρτης 28: Δείκτης χωροθέτησης των εξ Αλβανίας αλλοδαπών σε επίπεδο ΚΔ στην απογραφή του 2001

που βρίσκονται επί του βασικού αναπτυξιακού άξονα της χώρας που ξεκινά από την Πάτρα και καταλήγει στην χερσόνησο της Κασσάνδρας. Οι Αλβανοί απουσιάζουν ταυτόχρονα σχεδόν πλήρως από την Θράκη και δευτερευόντως από την κεντρική και Ανατολική Μακεδονία, όπως και από τον κεντρικό ορεινό όγκο που διατρέχει την ηπειρωτική Ελλάδα, από την Φλώρινα έως την Λακωνία. Η χωροθέτησή τους αυτή αντικατοπτρίζει έμμεσα τόσο την θέση τους στην αγορά εργασίας (βλ. εξειδικεύσεις), όσο και τις δημογραφικές και οικογενειακές τους δομές που διαφοροποιούνται σαφώς των προερχομένων από τις άλλες βαλκανικές - πρώην ανατολικές χώρες αλλοδαπών.

Τέλος, ο χάρτης χωροθέτησης των οι εκ Βουλγαρίας προερχόμενων αλλοδαπών³⁷ (Χάρτης 29), διαφέρει σημαντικά αυτού των Αλβανών. Διαπιστώνεται αφενός μεν η ισχυρή «έλξη» του μεγαλύτερου τμήματος των όμορων της χώρας προέλευσης Κ.Δ. (Θράκη και ανατολική Μακεδονία), αφετέρου δε η υπερ-συγκέντρωσή τους στην Κρήτη, στο νότιο τμήμα του νομού Μαγνησίας, στην Φθιώτιδα και σε ένα πληθώρα δήμων του νοτίου τμήματος της Πελοποννήσου. Η χωροθέτησή τους αυτή αφήνει να διαφανεί- και αντικατοπτρίζει ταυτόχρονα τους τομείς «εξειδίκευσής» τους (έντονη συμμετοχή σε μη αστικές δραστηριότητες και στον πρωτογενή τομέα).

Χάρτης 29: Δείκτης χωροθέτησης των εκ Βουλγαρίας αλλοδαπών σε επίπεδο ΚΔ στην απογραφή του 2001

³⁷ Υπενθυμίζουμε ότι οι Βούλγαροι εντάσσονται στην ίδια ομάδα χωρών με τους Αλβανούς (Ο.Χ.2)

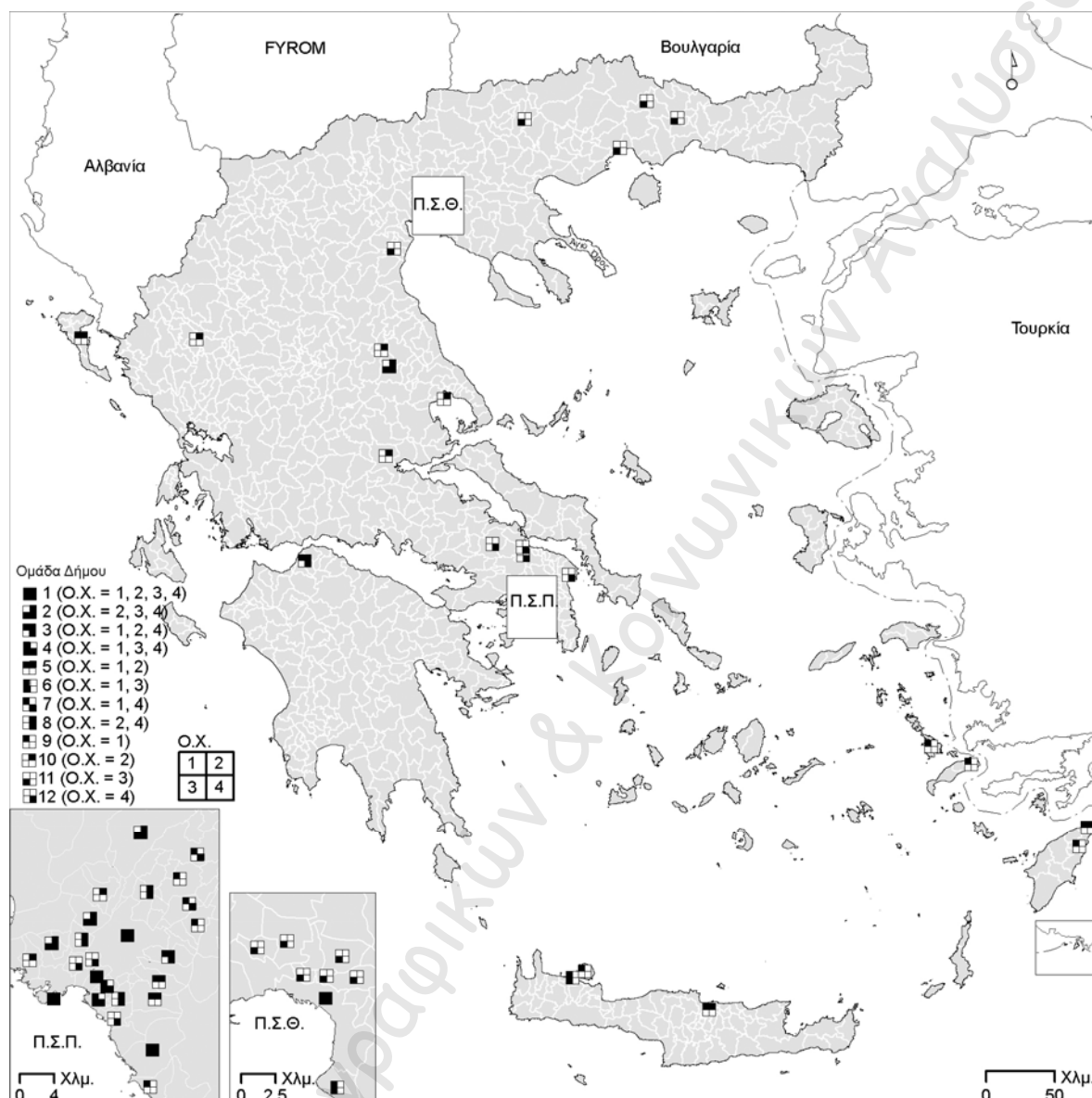
Κλείνοντας την ενότητα αυτή που επικεντρώθηκε στην παρουσίαση της κατανομής των αλλοδαπών στο χώρο θεωρήσαμε ενδιαφέρον ταυτόχρονα να εξετάσουμε και τις ισχυρότερες συγκεντρώσεις των τεσσάρων υπο-ομάδων στους Κ.Δ της χώρας μας επιλέγοντας κάθε φορά τους 25 Κ.Δ. όπου συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο πλήθος των αλλοδαπών της κάθε ομάδας (Βλέπε **Παράρτημα, Πίνακες 2α-2ε**). 57 από τους 1014 ΚΔ της χώρας μας όπου κατεγράφησαν αλλοδαποί το 2001³⁸ βρίσκονται στους πρώτους 25 ΚΔ όσον αφορά το πλήθος των αλλοδαπών μιας ή περισσότερων εκ των εξεταζόμενων υποομάδων (συγκεντρώνοντας το 51% του συνόλου των αλλοδαπών), οι μισοί δε σχεδόν από αυτούς (25/57) είναι οι δήμοι που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο πλήθος των αλλοδαπών, ανεξαρτήτως της χώρας προέλευσης τους. Οι 57 αυτοί δήμοι αυτοί έχουν κοινά χαρακτηριστικά (στην τεράστια πλειοψηφία τους βρίσκονται στα δύο μεγαλύτερα ΠΣ της χώρας ή ακόμη αποτελούν τους κεντρικούς δήμους μεγάλων αστικών κέντρων) και δύναται να διακριθούν σε 12 μεγάλες ομάδες (**Πίνακας 14 και Χάρτης 30**).

Πίνακας 14: Τυπολογία των δήμων που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο πλήθος αλλοδαπών στις εξεταζόμενες ομάδες χωρών προέλευσης

	Χαρακτηριστικά της ομάδας	Δήμοι
Ομάδα 1	Στην πρώτη 25αδα των ΚΔ με κριτήριο το πλήθος των αλλοδαπών μονίμων κατοίκων που απεγράφησαν το 2001 ανεξαρτήτως ομάδων χωρών προέλευσης	Αθηναίων, Θεσσαλονίκης, Γλυφάδας, Πειραιώς, Καλλιθέας (Αττική)
Ομάδα 2	Στην πρώτη 25αδα των ΚΔ με κριτήριο το πλήθος των αλλοδαπών μονίμων κατοίκων που απεγράφησαν το 2001 από τις βαλκανικές, πρώην σοσιαλιστικές και τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες (ΟΧ 2, 3 και 4)	Περιστερίου, Κορυδαλλού, Αχαρνών, Νίκαιας
Ομάδα 3	Στην πρώτη 25αδα των ΚΔ με κριτήριο το πλήθος των αλλοδαπών μονίμων κατοίκων που απεγράφησαν το 2001 από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες, από τις βαλκανικές και από τις λιγότερο ανεπτυγμένες (ΟΧ 1, 2 και 4)	Πατρών, Ζωγράφου
Ομάδα 4	Στην πρώτη 25αδα των ΚΔ με κριτήριο το πλήθος των αλλοδαπών μονίμων κατοίκων που απεγράφησαν το 2001 από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες, τις πρώην σοσιαλιστικές και τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες (ΟΧ 1, 3 και 4)	Παλαιού Φαλήρου, Ν Σμύρνης,
Ομάδα 5	Στην πρώτη 25αδα των ΚΔ με κριτήριο το πλήθος των αλλοδαπών μονίμων κατοίκων που απεγράφησαν το 2001 τόσο από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες όσο και από τις βαλκανικές χώρες. (Ο.Χ 1 και 2)	Βύρωνος, Ηρακλείου, Ρόδου Κερκυραίων, Ηλιούπολης
Ομάδα 6	Στην πρώτη 25αδα των ΚΔ με κριτήριο το πλήθος των αλλοδαπών μονίμων κατοίκων που απεγράφησαν το 2001 από τις πλέον ανεπτυγμένες και τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες (ΟΧ 1 και 3)	Καλαμαριάς, Χανίων
Ομάδα 7	Στην πρώτη 25αδα των ΚΔ με κριτήριο το πλήθος των αλλοδαπών μονίμων κατοίκων που απεγράφησαν το 2001 από τις πλέον ανεπτυγμένες και τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες (ΟΧ 1 και 4)	Κηφισιάς, Χαλανδρίου
Ομάδα 8	Στην πρώτη 25αδα των ΚΔ με κριτήριο το πλήθος των αλλοδαπών μονίμων κατοίκων που απεγράφησαν το 2001 από τις βαλκανικές και από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες (Ο.Χ 2 και 4)	Αιγάλεω, Νέας Ιωνίας, Αγίου Δημητρίου
Ομάδα 9	Στην πρώτη 25αδα των ΚΔ με κριτήριο το πλήθος των αλλοδαπών μονίμων κατοίκων που απεγράφησαν το 2001 από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες (Ο.Χ 1)	Αγίας Παρασκευής, Ακρωτηρίου, Αμαρουσίου, Βούλας, Καλυμνίων, Κώ, Καλλιθέας (Δωδεκάνησα)
Ομάδα 10	Στην πρώτη 25αδα των ΚΔ με κριτήριο το πλήθος των αλλοδαπών μονίμων κατοίκων που απεγράφησαν το 2001 καταγόμενοι από τις βαλκανικές χώρες (Ο.Χ 2)	Λάρισας, Κερατσινίου, Ιλίου (Νέων Λιοσίων), Ιωαννινών, Λαμίων, Βόλου
Ομάδα 11	Στην πρώτη 25αδα των ΚΔ με κριτήριο το πλήθος των αλλοδαπών μονίμων κατοίκων που απεγράφησαν το 2001 καταγόμενοι από τις πρώην σοσιαλιστικές (Ο.Χ 3)	Αμπελοκήπων, Ελευθερίου-Κορδελιού, Ευόσμου, Θερμαϊκού, Καβάλας, Κατερίνης, Νεαπόλεως, Ξάνθης, Πολίχνης, Σερρών, Σταυρουπόλεως, Συκεών
Ομάδα 12	Στην πρώτη 25αδα των ΚΔ με κριτήριο το πλήθος των αλλοδαπών μονίμων κατοίκων που απεγράφησαν το 2001 καταγόμενοι από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες (Ο.Χ 4)	Οινφύτων, Μαραθώνος, Σχηματαρίου, Ταύρου, Θηβαίων, Αγ. Ιωάννη Ρέντη, Αλίμου

³⁸ Οι 57 αυτοί δήμοι (5,6 % του συνόλου των ΚΔ) συγκεντρώνουν 4,587 εκατομ. άτομα στην απογραφή του 2001, ήτοι το 42% σχεδόν του συνολικού πληθυσμού της χώρας

Χάρτης 30: Τυπολογία των δήμων που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο πλήθος αλλοδαπών στις εξεταζόμενες ομάδες χωρών προέλευσης

Κλείνοντας την ενότητα αυτή, οφείλουμε να επισημάνουμε καταρχάς ότι, όπως η κατανομή του μόνιμου πληθυσμού των αλλοδαπών σε επίπεδο ΚΔ ελάχιστα διαφέρει αυτής των Ελλήνων, η μαζική εγκατάστασή τους δεν συνέβαλε καθοριστικά στην άρση της προϋπάρχουσας της εισόδου τους έντονης ανισοκατανομής του πληθυσμού της χώρας μας. Η πρότερη ανάλυση μας επέτρεψε όμως ταυτόχρονα να αναδείξουμε: α) το σημαντικά διαφοροποιημένο ειδικό βάρος των αλλοδαπών στους καποδιστριακούς δήμους (οι αλλοδαποί αποτελούν μόλις το 0,02% στο Δήμο Αρριανών αλλά το 44 % του πληθυσμού στη Κοινότητα Πωγωνιανής) και β) τις έντονες συγκεντρώσεις αλλοδαπών από συγκεκριμένες χώρες προέλευσης σε εξαιρετικά περιορισμένο αριθμό δήμων. Είναι έτσι δυνατόν ταυτόσημα ποσοστά αλλοδαπών σε δυο διαφορετικούς ΚΔ να προέρχονται από τελείως διαφορετικές συνθέσεις των αλλοδαπών ανά ομάδα χωρών προέλευσης.

3.2.2 Η συμβολή τους στις μεταβολές του μόνιμου πληθυσμού των ΚΔ (1991-2001)

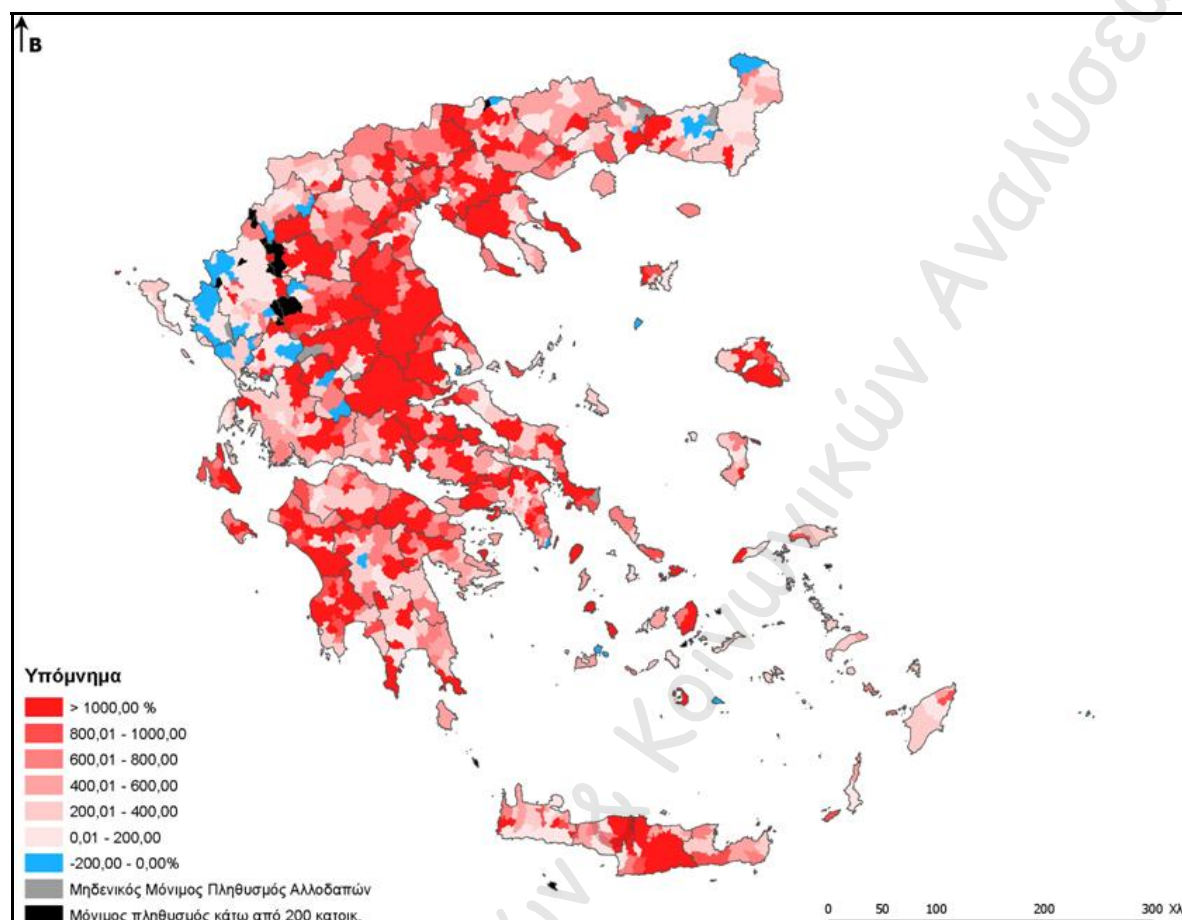
Στον **Χάρτη 31** που παραθέτουμε αποτυπώνεται σε επίπεδο Κ.Δ. αυτή τη φορά η ποσοστιαία μεταβολή του συνολικού μόνιμου πληθυσμού των αλλοδαπών 1991-2001. Προ του σχολιασμού του, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι οι μεταβολές που αποτυπώνονται σε αυτόν είναι συνάρτηση όχι μόνον της έντασης της εγκατάστασης των νέο-εισερχόμενων αλλοδαπών στις εξεταζόμενες χωρικές ενότητες, αλλά και του πλήθους των ήδη εγκατεστημένων σε αυτές στην απογραφή του 1991. Είναι δε εξίσου προφανές ότι, καθώς αφενός μεν το πλήθος των προερχομένων από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες αλλοδαπών παρουσίασε μικρούς ρυθμούς αύξησης αφετέρου δε η γεωγραφική κατανομή τους ελάχιστα μεταβλήθηκε στο μεσο-απογραφικό διάστημα, οι ποσοστιαίες μεταβολές που καταγράφονται ανάμεσα στο 1991 και το 2001 οφείλονται βασικά στην αύξηση του πλήθους των νεοεισερχομένων αλλοδαπών από τις βαλκανικές, και δευτερευόντως από τις λοιπές χώρες. Ο χάρτης των ποσοστιαίων μεταβολών των αλλοδαπών ανάμεσα στο 1991 και το 2001 που δημιουργήσαμε επιτρέπει την ανάδειξη μιας σχετικά συμπαγούς ζώνης που ξεκινά από τους δήμους που βρίσκονται εκατέρωθεν του οδικού άξονα που συνδέει την χώρα μας με την πΓΔΜ, ενσωματώνει τον διευρυμένο δακτύλιο των περιφερειακών του Π.Σ. Θεσσαλονίκης δήμων (ως και το δυτικό τμήμα της Χαλκιδικής), επεκτείνεται στα νότια συμπεριλαμβάνοντας το σύνολο σχεδόν των Δήμων της Θεσσαλίας και της ανατολικής Στερεάς Ελλάδας (ως και τους περιφερειακούς του Π.Σ. Πρωτευούσης δήμους) και καταλήγει στην Πελοπόννησο παρακάμπτοντας τους παράκτιους δήμους του βορείου, όχι όμως και αυτού του δυτικού τμήματός της. Στην τεράστια πλειοψηφία των Κ.Δ. της ζώνης αυτής (ως και της Λευκάδας και της Κεφαλληνιάς, του νομού Ηρακλείου και των περισσότερων κυκλαδίτικων νησιών), ο πληθυσμός των απογραφέντων αλλοδαπών υπερ-οκταπλασιάστηκε ανάμεσα στις δύο τελευταίες απογραφές. Αντιθέτως τα ποσοστά αύξησης ήταν ιδιαίτερα συρρικνωμένα στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (με εξαίρεση κάποιους μεγάλους αστικούς δήμους) ως και στον δακτύλιο των περιφερειακών νομών του δυτικού τμήματος της χώρας, από την Καστοριά ως την Αιτωλοακαρνανία (σε ορισμένους δε Κ.Δ. της Ηπείρου που απετέλεσαν τους πρώτους χώρους υποδοχής των εξ Αλβανίας προερχομένων αλλοδαπών την περίοδο 1990-1991 καταγράφονται ακόμη και αρνητικά ποσοστά μεταβολής).

Αν συγκρίνουμε όμως τα δεδομένα που αναφέρονται αφενός μεν στις ποσοστιαίες μεταβολές του πληθυσμού ανάμεσα στο 1991 και το 2001 των εχόντων την ελληνική υπηκοότητα αφετέρου δε του συνολικού πληθυσμού (Ελλήνων και αλλοδαπών) θα εξάγουμε κάποια ενδιαφέροντα συμπεράσματα (**Πίνακας 15**): α) εάν αποκλείσουμε από τον πληθυσμό των ΚΔ τους αλλοδαπούς και εξετάσουμε μόνον τους έχοντες την ελληνική υπηκοότητα θα διαπιστώσουμε ότι η πλειοψηφία των Κ.Δ. της χώρας μας είχε αρνητικές μεταβολές στην περίοδο 1991-2001. Στην ομάδα αυτή εντάσσονται 579 Κ.Δ. (το 56% των δήμων της Ελλάδας που συγκεντρώνουν το 41% του συνολικού πληθυσμού των απογραφέντων Ελλήνων υπηκόων το 2001). Οι περισσότεροι από τους δήμους αυτούς (314 Κ.Δ.) που συγκεντρώνουν το ¼ σχεδόν του συνολικού απογραφέντος πληθυσμού των Ελλήνων το 2001 χαρακτηρίζονται από «ήπιες» αρνητικές μεταβολές (μείωση του πληθυσμού τους από 0,1 έως 10%).

Η εικόνα αλλάζει συνταρακτικά όμως αν εξετάσουμε τις μεταβολές του συνολικού πληθυσμού (Ελλήνων και αλλοδαπών) ανάμεσα στο 1991 και το 2001 (**Πίνακας 15**). Αφενός μεν το πλήθος των Κ.Δ. που χάνει πληθυσμό συρρικνώνεται (461 «μόνον» ενότητες, ήτοι το 44% του συνόλου των Κ.Δ. που συγκεντρώνουν το 33% του συνολικού πληθυσμού στο 2001), αφετέρου δε η ένταση των αρνητικών προσμετρώμενων μεταβολών περιορίζεται σημαντικά³⁹. Παράλληλα, το πλήθος των ΚΔ με θετικές μεταβολές του πληθυσμού τους ανάμεσα στο 1991 και το 2001 αυξάνεται σημαντικά (από 455 σε 573, 67% του συνολικού πληθυσμού της χώρας).

³⁹ Ειδικότερα, με βάση το κριτήριο αυτό οι δήμοι με αρνητική μεταβολή του πληθυσμού τους από 0,1 έως 10% είναι «μόνον» 278 (28% του συνολικού πληθυσμού χώρας, αυτοί με μείωση από 10-20% είναι 118 (έναντι 179) και τέλος αυτοί με αρνητικές μεταβολές >20% είναι μόνον 65 (έναντι 86).

Χάρτης 31: % μεταβολή του συνολικού μόνιμου πληθυσμού των αλλοδαπών ανά ΚΔ (1991-2001)

Πίνακας 15: Ταξινόμηση των ΚΔ αναλόγως της ποσοστιαίας μεταβολής του πληθυσμού των εχόντων ελληνική υπηκοότητα και του συνολικού πληθυσμού (Ελλήνων και αλλοδαπών) 1991-2001)

Ταξινόμηση των ΚΔ βάσει της ποσοστιαίας μεταβολής του πληθυσμού τους (1991-2001)		Πλήθος ΚΔ κάθε ομάδας (1)	Πλήθος ΚΔ κάθε ομάδας (2)	Σύνολο πληθυσμού των Ελλήνων που συγκεντρώνουν οι ΚΔ κάθε ομάδας το 2001(1)	Σύνολο πληθυσμού (Ελλήνων και αλλοδαπών) που συγκεντρώνουν οι ΚΔ κάθε ομάδας το 2001 (2)	% του πληθυσμού της ομάδας στο συνολικό πληθυσμό της χώρας (1)	% του πληθυσμού της ομάδας στο συνολικό πληθυσμό της χώρας (2)
1	<=-70%	3	4	229	241	0,00	0,00
2	-69,99 έως -50,00%	4	3	418	411	0,00	0,00
3	-49,99 έως - 30,00%	19	11	26.789	14.164	0,26	0,13
4	-29,99 έως - 20,00%	60	47	111.482	89.526	1,10	0,82
5	-19,99 έως - -10,00%	179	118	1.636.603	351.333	16,09	3,21
6	-9,99 έως - 0,00%	314	278	2.388.242	3.085.623	23,48	28,22
7	0,01 έως +10,00%	243	248	3.987.406	3.408.845	39,20	31,18
8	+10,01 έως +20,00%	80	142	805.141	2.239.577	7,92	20,48
9	+ 20,01 έως +30,00%	45	65	674.930	771.360	6,63	7,05
10	+30,01 έως +50,00%	37	49	222.852	486.960	2,19	4,45
11	+50,01 έως +70,00%	21	33	152.697	238.931	1,50	2,19
12	>70,00%	29	36	165.495	247.126	1,63	2,26
Σύνολο		1.034	1.034	10.172.284	10.934.097	100,00	100,00

(1) ΚΔ και πληθυσμός των εχόντων ελληνική υπηκοότητα

(2) ΚΔ και συνολικός πληθυσμός (Ελληνες και αλλοδαποί)

Για να προσδιορίσουμε την συμβολή των αλλοδαπών στις πληθυσμιακές εξελίξεις των Κ.Δ. της χώρας μας υπολογίσαμε τον λόγο της μεταβολής του πληθυσμού των αλλοδαπών {Δ αλλοδαποί 2001-1991} προς την μεταβολή συνολικού πληθυσμού {Δ συνολικού πληθυσμού 2001-1991} ανά Κ.Δ. Στον χάρτη που δημιουργήσαμε (Χάρτης 32) οι Κ.Δ. διακρίνονται σε 4 μεγάλες ομάδες:

ΟΜΑΔΑ Α: Δήμοι που, παρόλη την αύξηση του πληθυσμού των αλλοδαπών (βλέπε και Χάρτη 32) έχασαν πληθυσμό ανάμεσα στο 1991 και το 2001. Οι δήμοι αυτοί αποτελούν το 42% του συνόλου των Κ.Δ. της Ελλάδας ⁴⁰. Στην μεγάλη πλειοψηφία τους είναι ορεινοί ή ημι-ορεινοί, συγκεντρώνονται στην ηπειρωτική Ελλάδα (και δευτερευόντως στα νησιά του βορείου Αιγαίου και στο νότιο τμήμα της Κρήτης), είναι μικρού ή μεσαίου πληθυσμιακού μεγέθους (<10.000 κατοίκους) ⁴¹, ο συνολικός δε μόνιμος πληθυσμός τους αποτελεί το 32% του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας στην απογραφή του 2001.

ΟΜΑΔΑ Β: Δήμοι όπου τόσο ο συνολικός πληθυσμός όσο και ο πληθυσμός των αλλοδαπών μειώθηκε ανάμεσα στο 1991 και το 2001. Ο αριθμός των δήμων αυτών είναι μικρός (19 Κ.Δ., <2% του συνόλου των Κ.Δ. της Ελλάδας) και σε αυτούς συγκεντρώνεται μόλις το 0,5% του συνολικού πληθυσμού της χώρας στην απογραφή του 2001. Οι ενότητες αυτές εντοπίζονται βασικά στην Ήπειρο και το ορεινό κεντρικό τμήμα της Στερεάς Ελλάδας.

ΟΜΑΔΑ Γ: Δήμοι των οποίων ο συνολικός πληθυσμός αυξήθηκε αλλά ο πληθυσμός των αλλοδαπών μειώθηκε ανάμεσα στο 1991 και το 2001 (ελάχιστοι δήμοι, μόλις 11, που συγκεντρώνουν ένα ασήμαντο ποσοστό- 0,3% - του συνολικού πληθυσμού).

ΟΜΑΔΑ Δ: Δήμοι των οποίων τόσο ο συνολικός όσο και πληθυσμός των αλλοδαπών αυξήθηκε ανάμεσα στις δύο τελευταίες απογραφές. Οι δήμοι αυτοί, οι πλέον δυναμικοί δημογραφικά (544 ενότητες, το 55% του συνόλου των Κ.Δ. όπου συγκεντρώνεται το 68% του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας) παρουσιάζουν σημαντική γεωγραφική διασπορά και είναι συνήθως μεγάλοι δήμοι (ή δήμοι μεσαίου μεγέθους) ⁴². Στην ομάδα αυτή εξετάσαμε την συμμετοχή της αύξησης του πληθυσμού των αλλοδαπών στην συνολική αύξηση του πληθυσμού τους (%). Στο 1/5 σχεδόν των δήμων της ομάδας αυτής (122 Κ.Δ.) που συγκεντρώνουν σχεδόν 1.000.000 άτομα στην απογραφή του 2001 (το 9% του συνολικού πληθυσμού της Ελλάδας), το σύνολο της θετικής προσμετρώμενης αύξησης οφείλεται αποκλειστικά και μόνον στην αύξηση του πληθυσμού των αλλοδαπών ⁴³. Στους υπόλοιπους Κ.Δ. (422), στην αύξηση του πληθυσμού των αλλοδαπών αποδίδεται μεν ποσοστό <100% της συνολικής αύξησης του πληθυσμού τους, αν και σε 58 εξ αυτών που συγκεντρώνουν 1.175.000 κατοίκους στην αύξηση του πληθυσμού των αλλοδαπών αποδίδεται το 75-99% της συνολικής αύξησης του πληθυσμού και σε 83 εξ αυτών το 50-75% ⁴⁴.

Τα συμπεράσματα της πρότερης ανάλυσης είναι προφανή: η μαζική είσοδος των αλλοδαπών στην χώρα μας ενίσχυσε σημαντικά το ανθρώπινο δυναμικό της και σε αυτήν οφείλεται σε μεγάλο βαθμό τόσο ο δημογραφικός δυναμισμός των περισσότερων από τους Δήμους της χώρας μας που είχαν θετικές μεταβολές την περίοδο 1991-2001, όσο και η σημαντική επιβράδυνση των ρυθμών μείωσης του πληθυσμού στο ήμισυ των Κ.Δ. στους οποίους κατεγράφησαν αρνητικές μεταβολές την ίδια δεκαετία. Κατ' επέκταση, εάν ο πληθυσμός των αλλοδαπών παρέμενε σταθερός στα επίπεδα του 1991 οι πληθυσμιακές μεταβολές στην εξεταζόμενη περίοδο θα ήταν σαφώς διαφοροποιημένες από αυτές που πραγματικά κατεγράφησαν. Στην περίπτωση αυτή σε 86 Κ.Δ. ο πληθυσμός θα μειωνόταν >20% και σε 265 Κ.Δ. > 10% ανάμεσα στο 1991 και το 2001, ενώ μόλις στο 1/12 του συνόλου τους (σε 87 δήμους) η αύξηση του πληθυσμού θα υπέρβαινε το

⁴⁰ 420 Κ.Δ. επί 994. Υπενθυμίζουμε ότι από την ανάλυση έχουν αποκλεισθεί οι δήμοι με πληθυσμό μικρότερο των 200 κατοίκων το 2001 (28 Κ.Δ.), οι έχοντες μηδενικό μόνιμο πληθυσμό αλλοδαπών το ίδιο έτος (10) καθώς και όσοι έχουν τον ίδιο πληθυσμό αλλοδαπών το 1991 και το 2001 (2 μόνον Κ.Δ.).

⁴¹ Οι 38 στους 420. Στην ομάδα αυτή εντάσσονται όμως και αρκετοί από τους δήμους του Π.Σ. Πρωτευούσης όπως και ο Δήμος Θεσσαλονίκης

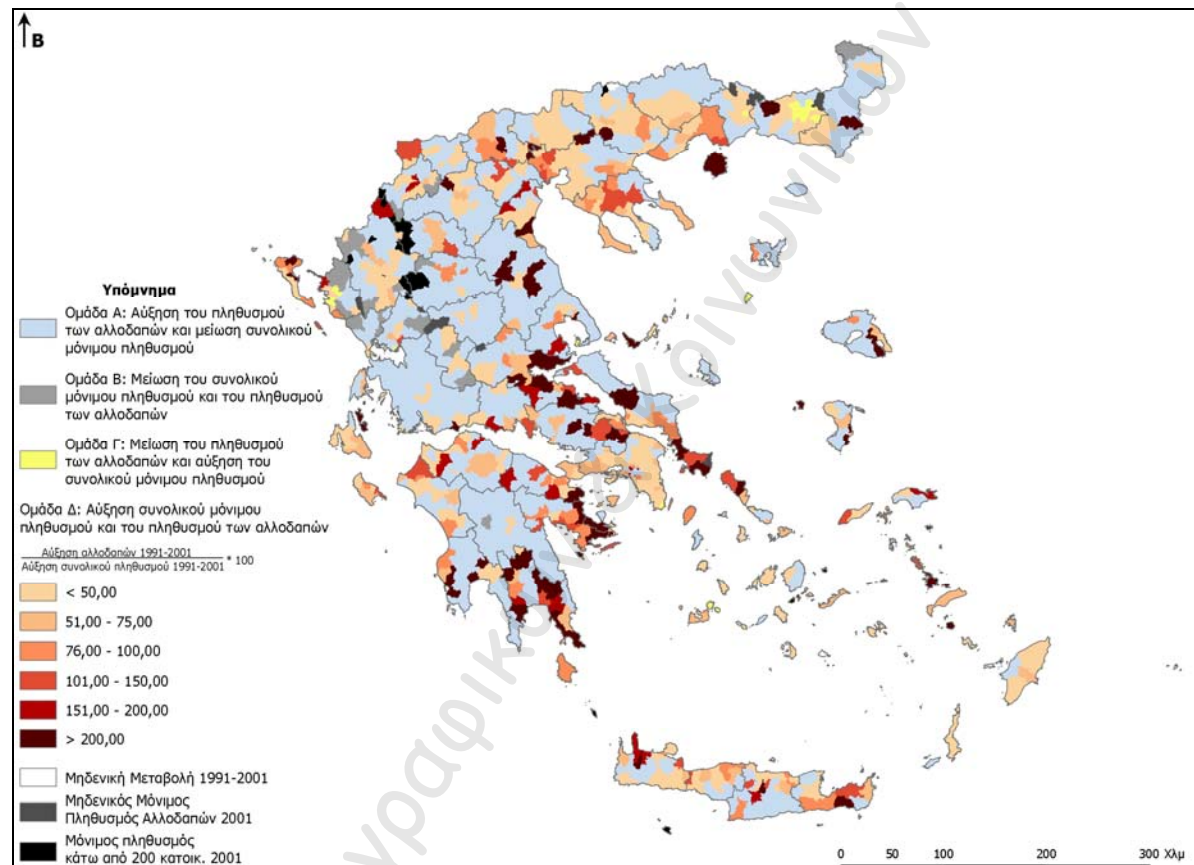
⁴² Το 1/3 τους έχει πληθυσμό άνω των 10.000 και το 60% άνω των 5.000 κατοίκων

⁴³ Λόγος {(Δ αλλοδαποί 2001-1991)/(Δ συνολικού πληθυσμού 2001-1991)} > 1.

⁴⁴ Μόνον σε 281 εκ των 544 Κ.Δ. της ομάδας αυτής, στην αύξηση του πληθυσμού των αλλοδαπών αποδίδεται λιγότερο του 50% της προσμετρώμενης συνολικής αύξησης του πληθυσμού τους ανάμεσα στις δύο απογραφές

30% (το όριο αυτό υπερέβησαν στην πραγματικότητα 1 στους 9 Κ.Δ. της χώρας μας την ίδια περίοδο). Κατ' επέκταση οι αλλοδαποί συνέβαλαν καθοριστικά στην επιβράδυνση της πληθυσμιακής συρρίκνωσης του μεγαλύτερου τμήματος της ελληνικής υπαίθρου και δευτερευόντως στην δημογραφική ενίσχυση των πλέον δυναμικών γεωγραφικών ενοτήτων της χώρας μας. Το στοιχείο αυτό οφείλει να αξιολογηθεί δεόντως, πόσο μάλλον αν λάβουμε ταυτόχρονα υπόψη και τις σημαντικές διαφορές ανά φύλο και ηλικία ανάμεσα στις δύο συνιστώσες (Ελληνες και αλλοδαπούς) του μόνιμου πληθυσμού της Ελλάδας στις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας

Χάρτης 32: Μεταβολή πληθυσμού των αλλοδαπών (Δ αλλοδαποί 2001-1991)/Μεταβολή συνολικού πληθυσμού (Δ συνολικού πληθυσμού 2001-1991) ανά ΚΔ

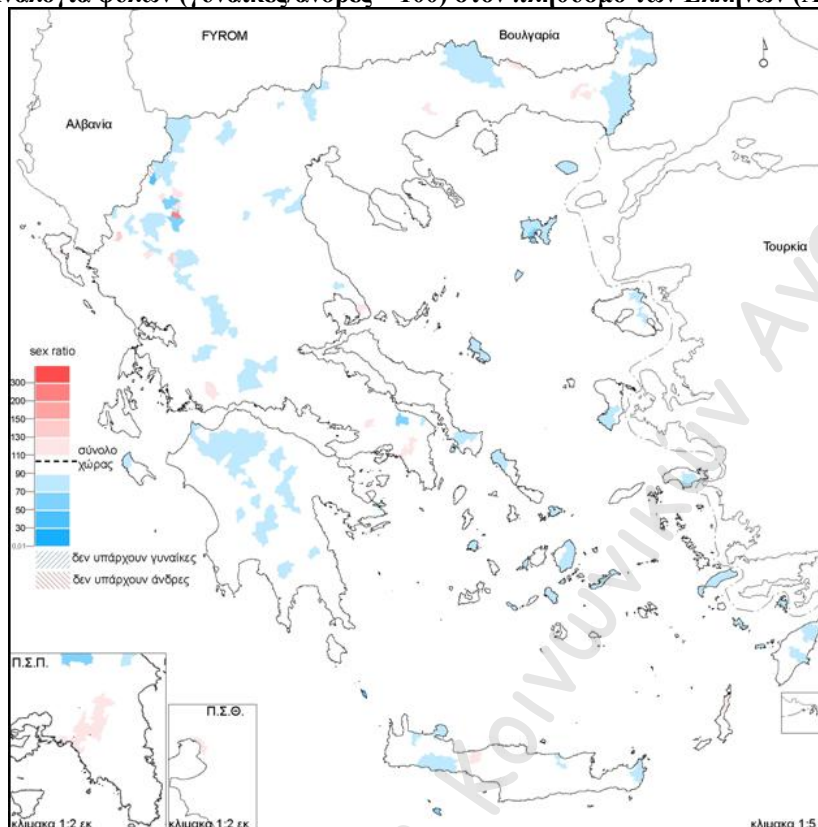

3.2.3 Η συμβολή τους στις μεταβολές της αναλογίας φύλων και στην γήρανση του πληθυσμού των Κ.Δ.

Εχουμε εξετάσει προηγουμένως τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο νομών την αναλογία των φύλων (βλέπε & 2.2 και & 3.1.3) και έχουμε ήδη αναδείξει τις έντονες διαφορές ανάμεσα στους εξεταζόμενους πληθυσμούς. Η σύντομη παρουσίαση σε επίπεδο ΚΔ θα μας επιτρέψει να αποσαφηνίσουμε κάποια σημεία, όπως κάτω από τους υπολογιζόμενους στους νομούς μέσους όρους υποκρύπτονται συχνά σημαντικές διαφοροποιήσεις.

Από μια πρώτη ανάγνωση του **Χάρτη 33α** που αποτυπώνει τις αναλογίες γυναικών επί 100 ανδρών στον πληθυσμό των εχόντων ελληνική υπηκοότητα (τιμή του δείκτη 103,5 εθνικό επίπεδο), διαπιστώνουμε ότι σε ελάχιστους –ολιγοπληθείς συνήθως- ΚΔ η αναλογία φύλων δεν είναι «ισορροπημένη», καθώς στην τεράστια πλειοψηφία τους οι τιμές του δείκτη συμπεριλαμβάνονται

Χάρτης 33α: Αναλογία φύλων (γυναίκες/άνδρες * 100) στον πληθυσμό των Ελλήνων (Απογραφή 2001).

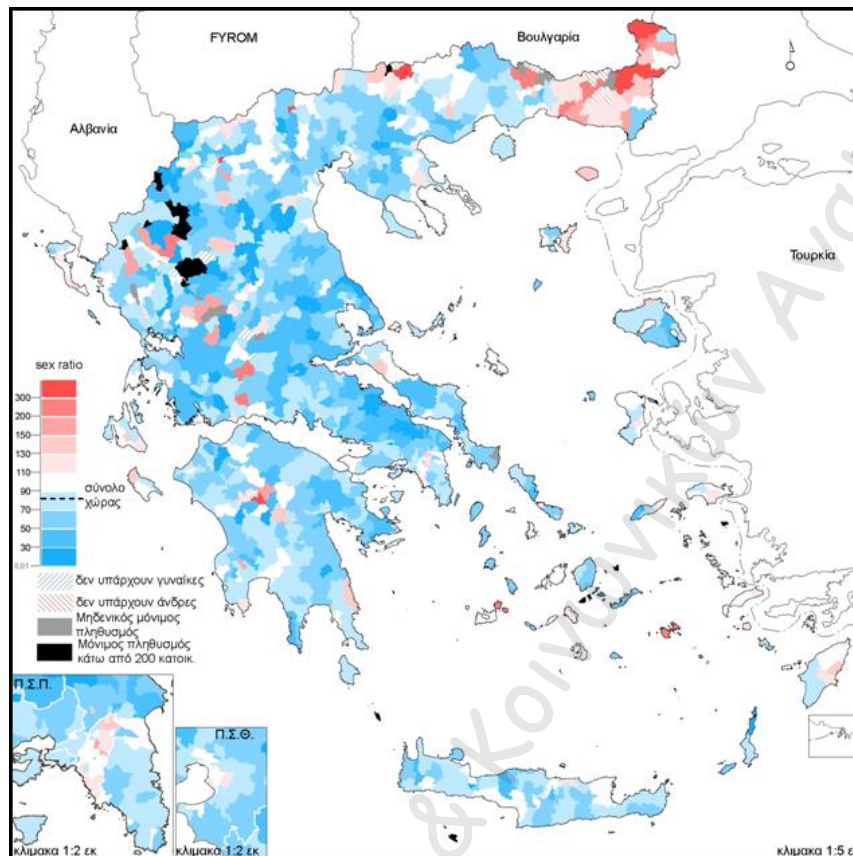

ανάμεσα στις 90 -110 γυναίκες επί 100 ανδρών).⁴⁵ Η χαρτογράφηση των αναλογιών φύλου (με τις ίδιες κλίμακες) σε επίπεδο Κ.Δ. για τους αλλοδαπούς (**Χάρτης 33β**) δίδει μιας σαφώς διαφοροποιημένη εικόνα, αποτυπώνοντας τις ιδιαιτερότητες της ομάδας αυτής. Εκτός σπανίων εξαιρέσεων που εντοπίζονται κυρίως στην Θράκη, στους υπόλοιπους Δήμους που υπάρχουν αλλοδαποί, οι άνδρες υπερτερούν σημαντικά των γυναικών όπως οι τιμές του δείκτη είναι μικρότερες του 90, σε πολλούς δε εξ αυτών, που βρίσκονται στην ορεινή ηπειρωτική Ελλάδα, αντιστοιχούν ακόμη και λιγότεροι από 50 άνδρες επί 100 γυναικών (υπενθυμίζουμε ότι στο σύνολο της χώρας στους απογραφέντες αλλοδαπούς αντιστοιχούν κατά μέσο όρο 83 γυναίκες σε 100 άνδρες). Φυσικά, η αναλογία φύλων στο εσωτερικό των αλλοδαπών παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις, όπως στους προερχόμενους από τις ομάδες χωρών 1 (πλέον ανεπτυγμένες χώρες) αντιστοιχούν σε εθνικό επίπεδο σχεδόν 128 γυναίκες επί 100 ανδρών, ενώ στους αλλοδαπούς που προέρχονται από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες του πλανήτη μας μόνον 45. Επιλέξαμε τις δύο αυτές «ακραίες» ομάδες και χαρτογραφήσαμε την αναλογία φύλων σε επίπεδο Κ.Δ. (**Χάρτες 33γ και 33δ**).

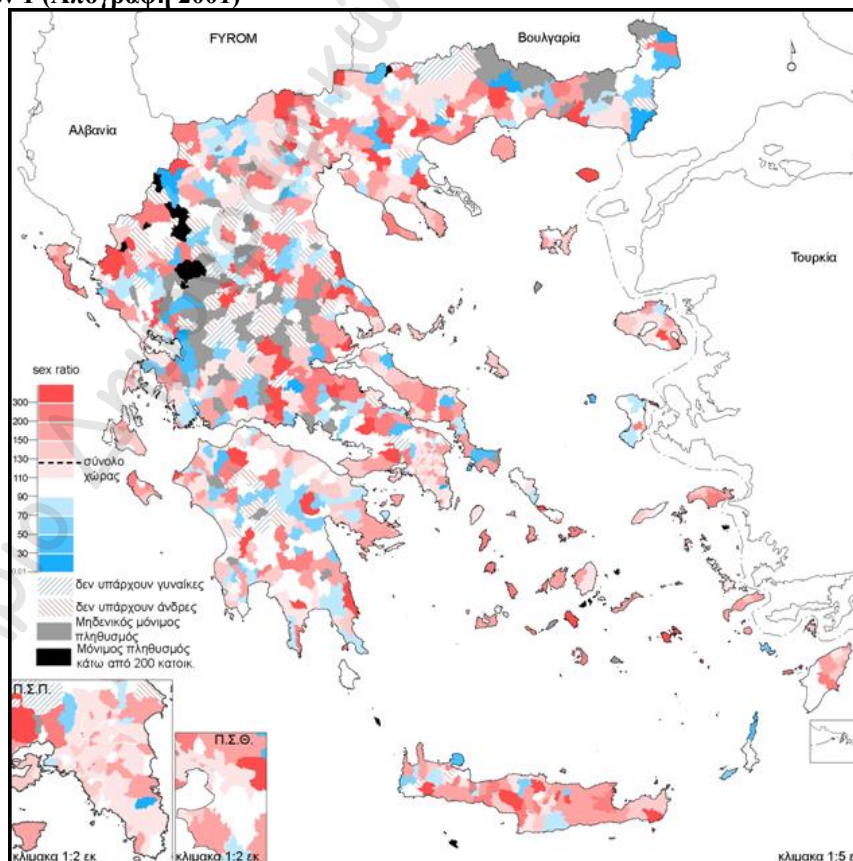
Στην Ο.Χ 1 (**Χάρτης 33γ**) σε έναν σημαντικό αριθμό ΚΔ είτε δεν υπάρχουν καθόλου αλλοδαποί προερχόμενοι από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες (σε 82 ΚΔ) είτε ακόμη της εξεταζόμενης ομάδας χωρών του ενός ή του άλλου φύλου (σε 27 ΚΔ δεν υπάρχουν γυναίκες και σε 60 δεν υπάρχουν άνδρες). Οι δήμοι της πρώτης ομάδας εντοπίζονται κυρίως στην Θράκη και στην κεντρική ηπειρωτική Ελλάδα (Θεσσαλία και Στερεά), ενώ της δεύτερης ομάδας έχουν μεγαλύτερη διασπορά στον χώρο, αν και οι περισσότεροι εξ αυτών βρίσκονται στην ορεινή ηπειρωτική Ελλάδα βορείως του Ισθμού. Από την πρώτη ανάγνωση του χάρτη εντύπωση προκαλεί α) η ύπαρξη μιας ομάδας ΚΔ όπου η αναλογία φύλων είναι σαφώς μικρότερη του μέσου εθνικού όρου και όπου οι γυναίκες υστερούν σημαντικά των ανδρών και β) αντιθέτως, η ύπαρξη μιας μικρότερης ομάδας όπου οι τιμές του δείκτη είναι σαφώς υψηλότερες (>200 γυναίκες επί 100 ανδρών) του μέσου εθνικού.

⁴⁵ Το σύνολο των δήμων αυτών εντοπίζεται αφενός μεν στις ορεινές περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας, αφετέρου δε σε κάποια από τα νησιά του Αιγαίου

Χάρτης 33β: Αναλογία φύλων (γυναίκες/άνδρες * 100) στον συνολικό πληθυσμό των αλλοδαπών (Απογραφή 2001)

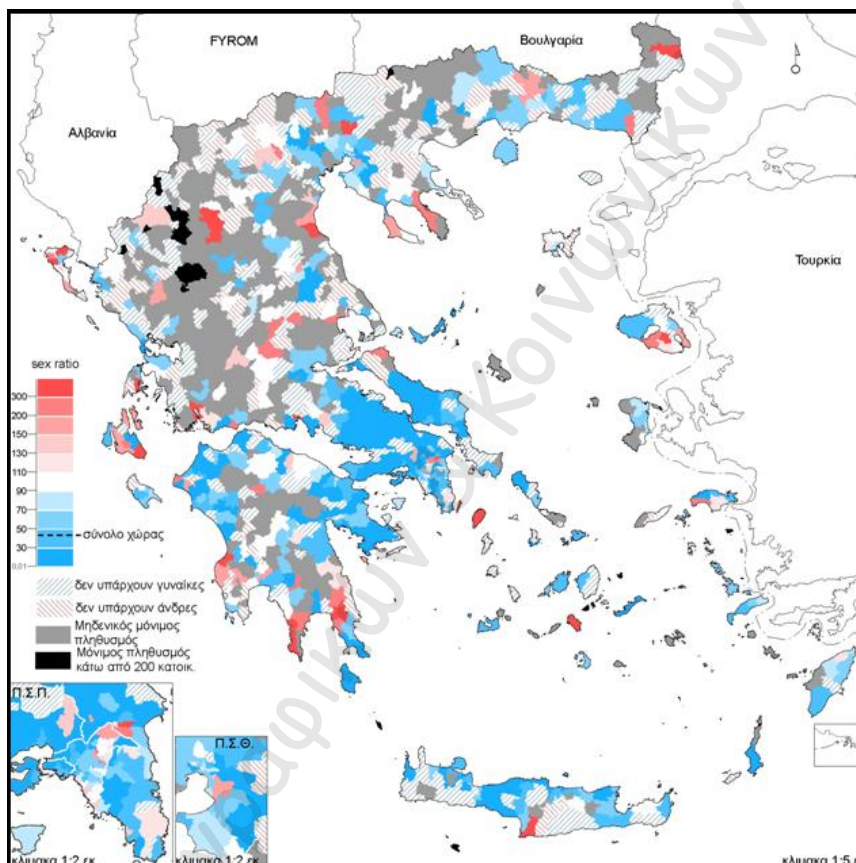
Χάρτης 33γ: Αναλογία φύλων (γυναίκες/άνδρες * 100) στον πληθυσμό των αλλοδαπών ομάδας χωρών 1 (Απογραφή 2001)

Η εικόνα που δημιουργείται από τους προερχόμενους από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες του πλανήτη μας (**Χάρτης 33δ**) είναι σαφώς διαφορετική. Οι αλλοδαποί της ομάδας αυτής, όπως έχουμε προαναφέρει, δεν υπάρχουν στο ¼ περίπου των ΚΔ της χώρας μας (σε 280/1014 ΚΔ). Στους ΚΔ με υπερ-συγκέντρωση των αλλοδαπών της ομάδας αυτής (Αττική, Φθιώτιδα, τμήμα της κεντρικής Εύβοιας, **βλ. και Χάρτη 26δ, σ. 42**) ο αναλογών αριθμός γυναικών επί 100 ανδρών είναι συνήθως ακόμη χαμηλότερος του μέσου εθνικού, όπως αναλογούν λιγότερες από 30 γυναίκες επί 100 ανδρών, ενώ αντιθέτως, στους Δήμους με μικρό αριθμό αλλοδαπών προερχομένων από τις χώρες αυτές και ιδιαίτερα χαμηλό δείκτη χωροθέτησης, συχνά οι γυναίκες υπερτερούν των ανδρών η ακόμη δεν υπάρχουν καθόλου άνδρες.

Χάρτης 33δ: Αναλογία φύλων (γυναίκες/άνδρες * 100) στον πληθυσμό των αλλοδαπών ομάδας χωρών 4 (Απογραφή 2001)

Για να εκτιμήσουμε την επίδραση των αλλοδαπών στην μεταβολή της αναλογίας φύλων σε επίπεδο ΚΔ υπολογίσαμε τις αλλαγές που οι τελευταίοι επέφεραν στους προσμετρημένους δείκτες ⁴⁶ και χαρτογραφήσαμε τα αποτελέσματα. Στο σύνολο σχεδόν των εξεταζόμενων διοικητικών μας ενότητων (με εξαίρεση τους ΚΔ της Θράκης και δευτερευόντως των Δωδεκανήσων) οι αλλοδαποί συνέτειναν στην μείωση του sex ratio (του αριθμού δηλαδή των γυναικών που αναλογούν σε 100 άνδρες). Οι επιπτώσεις όμως στην πλειοψηφία των ΚΔ ήταν περιορισμένες ⁴⁷ (**Χάρτης 34**). Μόνον στο 1/5 των ΚΔ (132 συνολικά) η επίδραση των αλλοδαπών θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως βαρύνουσα ⁴⁸. Οι δήμοι αυτοί εντοπίζονται βασικά εκατέρωθεν του κεντρικού οδικού άξονα (ΠΑΘΕ) Βορρά –Νότου από Πάτρα έως Κατερίνη και δευτερευόντως στα σύνορα με την Αλβανία, ως και στους νομούς Μεσσηνίας –Λακωνίας στο νότιο τμήμα της Πελοποννήσου και

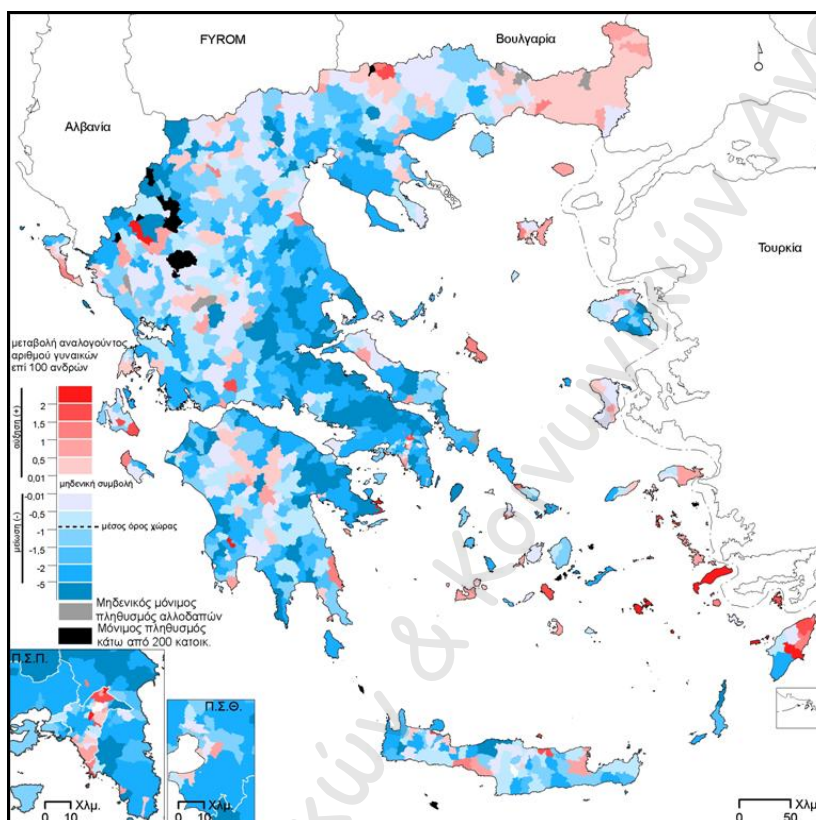
⁴⁶ {Δ (αναλογία φύλων στον συνολικό πληθυσμό του ΚΔ - αναλογία φύλων στον πληθυσμό των εχόντων ελληνική υπηκοότητα του ίδιου ΚΔ)}/ (αναλογία φύλων στον συνολικό πληθυσμό του ΚΔ)} *100.

⁴⁷ Μείωση μικρότερη του 1% της αναλογίας αυτής

⁴⁸ Στους δήμους αυτούς η μείωση του sex ratio είναι μεγαλύτερη του 5%

Θεσσαλονίκης-Χαλκιδικής στην κεντρική Μακεδονία. Στην πλειοψηφία τους είναι δήμοι όπου είτε το ποσοστό των αλλοδαπών στον συνολικό πληθυσμό είναι σαφώς υψηλότερο του μέσου εθνικού (υπερβαίνει δηλαδή το 10%) ή/ και υπάρχει έντονη συγκέντρωση αλλοδαπών της ομάδας χωρών 4 (βλέπε και χάρτες 24, σ. 38 και 26δ, σ. 43).

Χάρτης 34: Συμβολή των αλλοδαπών στη μεταβολή της αναλογίας των φύλων του συνολικού πληθυσμού των ΚΔ (Απογραφή 2001)

Οι πρότερες διαφορές στην αναλογία των φύλων είναι η πρώτη άμεση συνέπεια των διαφοροποιημένων δημογραφικών δομών των εξεταζόμενων ομάδων του απογραφέντος μόνιμου πληθυσμού της χώρας μας κατά το 2001. Όπως όμως έχουμε ήδη επισημάνει (βλ. ανωτέρω, σσ. 10-11), οι δημογραφικές δομές των Ελλήνων και των αλλοδαπών δεν διαφέρουν μόνον ως προς την συνιστώσα φύλο αλλά, ακόμη περισσότερο, ως προς την συνιστώσα ηλικία, όπως ο πληθυσμός των αλλοδαπών (παρά τις επιμέρους διαφορές ανάμεσα στις τέσσερις μεγάλες ομάδες που τον αποτελούν) είναι σημαντικά νεανικότερος από αυτόν των Ελλήνων. Ειδικότερα, η μέση ηλικία των απογραφέντων αλλοδαπών στην χώρα μας είναι σχεδόν 10 χρόνια μικρότερη από αυτή των Ελλήνων (30,9 έναντι 40,6 έτη), και αυτό οφείλεται κυρίως στους προερχόμενους από τις βαλκανικές χώρες αλλοδαπούς που ως κυρίαρχη συνιστώσα (σχεδόν τα 2/3 του συνόλου) είναι εξαιρετικά νέοι (μέση ηλικία 28,7 έτη).

Η σειρά των χαρτών που ακολουθούν (Χάρτες 35α - στ) αποτυπώνει τις χωρικές διαφοροποιήσεις της μέσης ηλικίας ανάμεσα στους Έλληνες και τους αλλοδαπούς, αλλά και ανάμεσα στις ομάδες χωρών προέλευσης των αλλοδαπών.

Ο Χάρτης 35α δίδει μια πρώτη σαφή -αν και έμμεση- εικόνα της γήρανσης του ελληνικού πληθυσμού, ειδικότερα δε των κατοίκων των ορεινών ηπειρωτικών ΚΔ (και σε μικρότερο βαθμό στους ΚΔ των περισσότερων από τα νησιά του Αιγαίου)⁴⁹. Αντιθέτως, η μέση ηλικία στον

⁴⁹ Αν η μέση ηλικία του μόνιμου πληθυσμού στην πλειοψηφία των ορεινών δήμων της χώρας μας υπερβαίνει τα 50 έτη (40 έτη στο σύνολο της χώρας), ενώ, στους αστικούς ΚΔ, και δη σε αυτούς των μεγαλύτερων αστικών κέντρων, κυμαίνεται συνήθως γύρω από τα 35 έτη.

πληθυσμό των αλλοδαπών (**Χάρτης 35β**) σε ελάχιστους (σε 116 στους 996⁵⁰ που συγκεντρώνουν μόλις το 11,7% του συνόλου των αλλοδαπών) υπερβαίνει τα 35 έτη, σε πληθώρα δε εξ αυτών είναι χαμηλότερη ακόμη και των 30 ετών (σε 475 στους 996 ΚΔ που συγκεντρώνουν το 47,70% του συνόλου των αλλοδαπών)⁵¹.

Οι **Χάρτες 35γ-35στ** που αποτυπώνουν την μέση ηλικία των τεσσάρων μεγάλων ομάδων προέλευσης των αλλοδαπών στους καποδιστριακούς δήμους, δίδουν μια σαφή εικόνα των έντονων διαφορών, διαφορών που απορρέουν από τις υφιστάμενες στις εξεταζόμενες διοικητικές ενότητες έντονες διαφοροποιημένες της κατανομής ανά ηλικία των αλλοδαπών αναλόγως της ομάδας χωρών προέλευσής τους. Η μέση ηλικία στους εκ των Βαλκανικών χωρών προερχόμενους αλλοδαπούς (**Χάρτης 35δ**) δεν παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις στον χώρο και στην μεγάλη πλειοψηφία των ΚΔ βρίσκεται ελαφρώς κάτω του μέσου εθνικού τους όρου (29 έτη), υπερβαίνοντας σε ελάχιστους δήμους τα 35 έτη. Αντιθέτως, στους αλλοδαπούς από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες, η διακύμανση γύρω από τον μέσο εθνικό τους όρο (37,5 έτη) είναι σημαντική (**Χάρτης 35γ**). Οι θύλακες με υψηλές μέσες ηλικίες (άνω των 45 ετών) εντοπίζονται κυρίως στην ορεινή Ελλάδα. Στους περισσότερους από τους ΚΔ των ορεινών αυτών περιοχών το πλήθος των αλλοδαπών από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες (όταν υπάρχουν αλλοδαποί προερχόμενοι από την ομάδα αυτή) είναι μικρό, και μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι υψηλές μέσες ηλικίες οφείλονται κυρίως στην ύπαρξη ηλικιωμένων ατόμων (κυρίως γυναικών) που έχουν την υπηκοότητα μιας από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες του πλανήτη μας και εγκαταστάθηκαν με τους παλιννοστούντες συζύγους τους (Ελληνες υπηκόους, μετανάστες των προηγούμενων δεκαετιών) στον τόπο καταγωγής τους, γεγονός που εν μέρει επιβεβαιώνεται είτε από την απουσία ανδρών της Ο.Χ. 1 στους δήμους αυτούς, είτε ακόμη από το ιδιαίτερα υψηλή αναλογία γυναικών επί 100 ανδρών (**βλ. και Χάρτη 33γ, σ. 52**).

Η εξήγηση αυτή φυσικά δεν είναι επαρκής για περιορισμένο αριθμό ΚΔ (βλ. Πήλιο, ορισμένα νησιά του Αιγαίου και δυτικό τμήμα της Πελοποννήσου), περιοχές που άρχισαν να προσελκύουν τις δύο τελευταίες δεκαετίες συνταξιούχους αλλοδαπούς που διαμένουν τους περισσότερους μήνες του έτους στην χώρα μας, και ως εκ τούτου, επηρεάζουν προς τα άνω την προσμετρώμενη μέση ηλικία των συγκεκριμένων ΚΔ.

Τέλος, κλείνοντας την ενότητα αυτή, και με δεδομένες τις τάσεις γήρανσης του ελληνικού πληθυσμού, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η εκτίμηση των επιπτώσεων της μαζικής εισόδου την δεκαετία 1991-2001 νεανικών κυρίως πληθυσμών αλλοδαπών στην χώρα μας α) στην μέση ηλικία του πληθυσμού των εξεταζόμενων χωρικών ενοτήτων (ΚΔ) και β) στα ποσοστά των άνω των 65 ετών.

Όσον αφορά το πρώτο κριτήριο δηλαδή την συμβολή των αλλοδαπών στην μέση ηλικία⁵² (**Χάρτης 36**), διαπιστώνουμε ότι, όπως ήταν αναμενόμενο, η εγκατάσταση των αλλοδαπών οδήγησε σε πτώση του δείκτη στο σύνολο των εξεταζόμενων ενοτήτων, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων. Φυσικά, οι επιπτώσεις αυτές είναι διαφοροποιημένες στον χώρο. Στην πλειοψηφία των ΚΔ των νομών Αργολίδας-Αττικής, Βοιωτίας- Φθιώτιδας, Μαγνησίας – Λαρίσης, στους ομόρους της Αλβανίας δήμους, ως και σε αυτούς του νοτίου τμήματος της Πελοποννήσου (και δευτερευόντως σε ορισμένα νησιά του Αιγαίου) η εγκατάσταση των αλλοδαπών επηρέασε σημαντικά την μέση ηλικία του πληθυσμού, καθώς, εν απουσία τους, θα ήταν από 1,5 έως και 5,5 έτη υψηλότερη. Η επίδρασή τους αντιθέτως ήταν περιορισμένη στην πλειοψηφία των ΚΔ της χώρας μας, και δη στους υπερ-γηρασμένους δήμους της ορεινής ηπειρωτικής Ελλάδας (**βλ. Χάρτη 35α**).

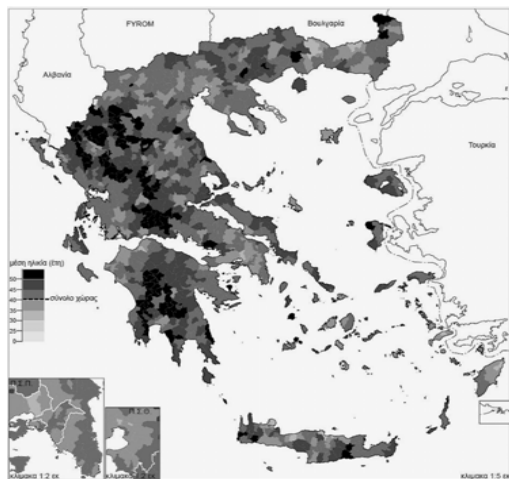
⁵⁰ Υπενθυμίζουμε ότι έχουν αποκλεισθεί από την ανάλυσή μας οι δήμοι με πληθυσμό κάτω των 200 κατοίκων (27), ως εκείνοι όπου δεν απεγράφησαν το 2001 αλλοδαποί (10).

⁵¹ Στον ίδιο χάρτη μπορούμε ταυτόχρονα να εντοπίσουμε και τις συγκεντρώσεις των ΚΔ όπου καταγράφονται σχετικά υψηλές μέσες ηλικίες στον πληθυσμό των αλλοδαπών. Οι δήμοι αυτοί εντοπίζονται κυρίως στα βόρεια σύνορα της χώρας μας και δευτερευόντως κατά μήκος των ορεινών όγκων της ηπειρωτικής Ελλάδας.

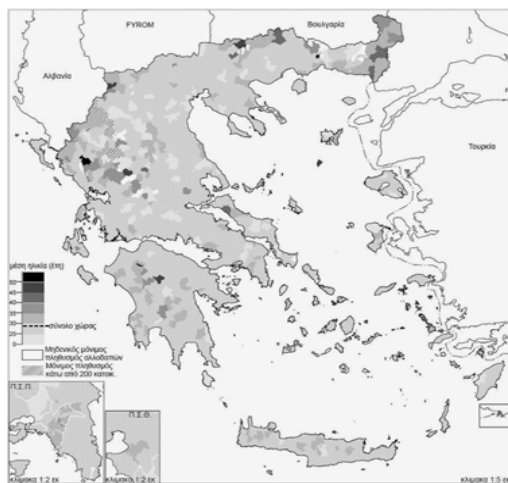
⁵² Μέση ηλικία στο συνολικό πληθυσμό - μέση ηλικία εχόντων ελληνική υπηκοότητα στην απογραφή του 2001.

Χάρτες 35 (α - στ): Μέση ηλικία στον πληθυσμό των Ελλήνων, Αλλοδαπών, Ομάδων Χωρών (Απογραφή 2001)

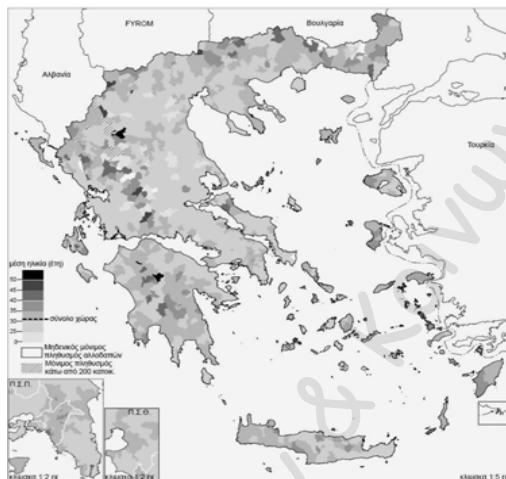
35α-Έλληνες

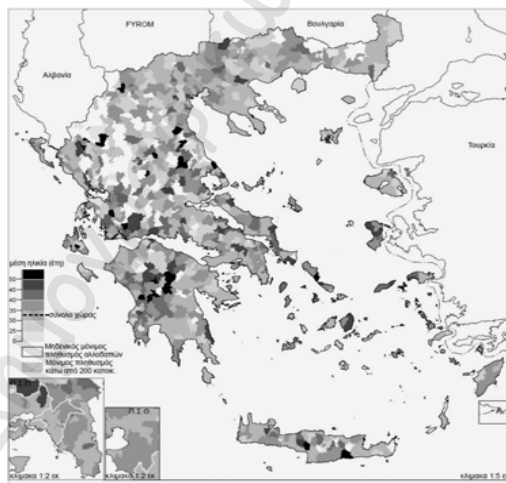
35δ-Ομάδα Χωρών 2

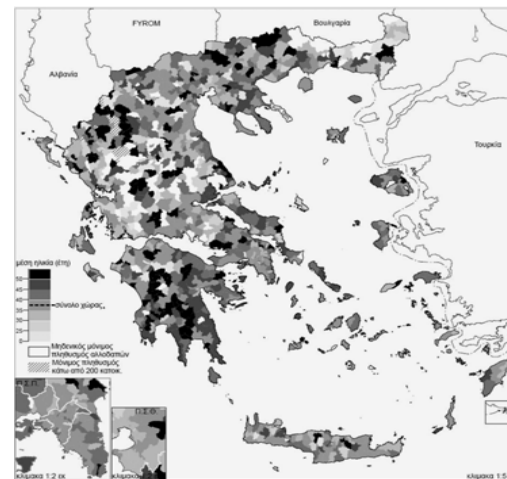
35β-Αλλοδαποί

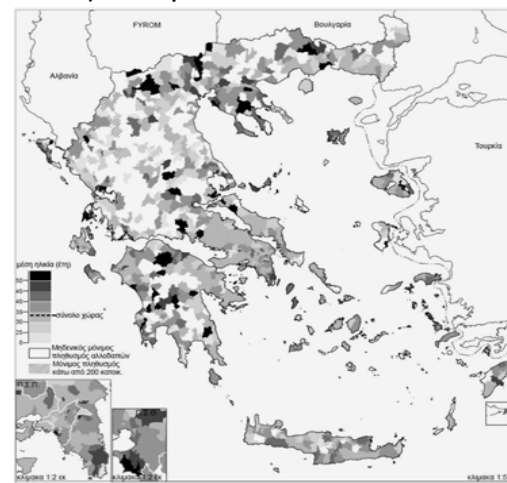
35ε-Ομάδα Χωρών 3

35γ-Ομάδα Χωρών 1

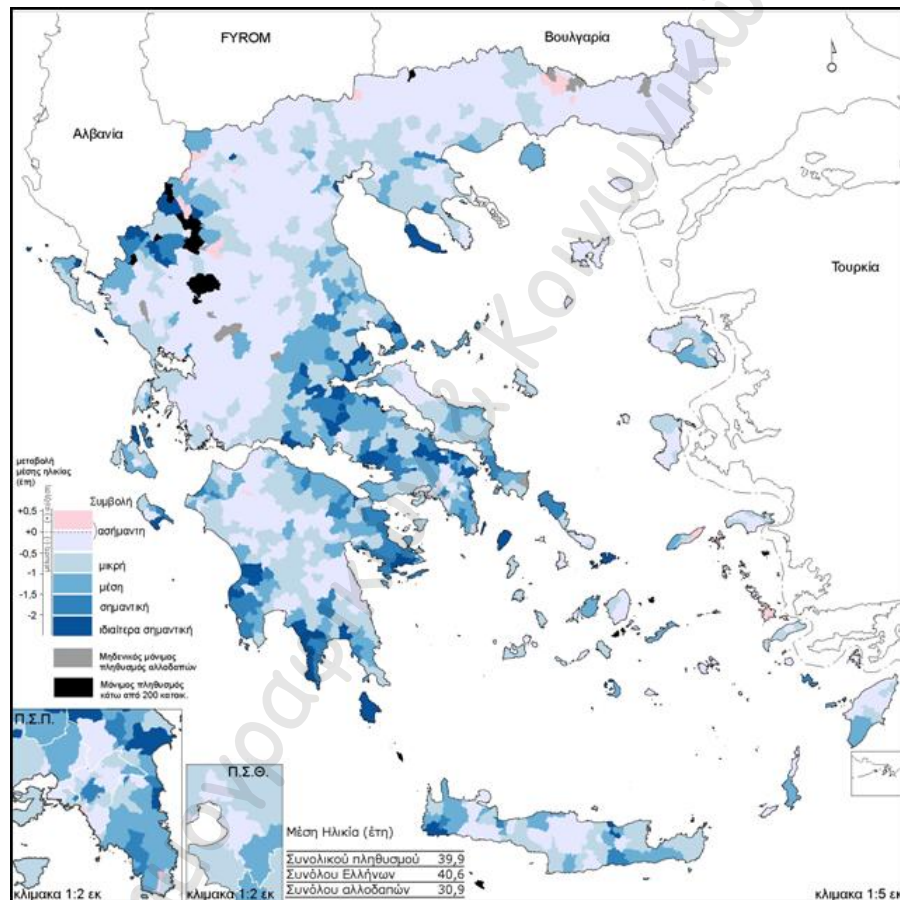
35στ-Ομάδα Χωρών 4

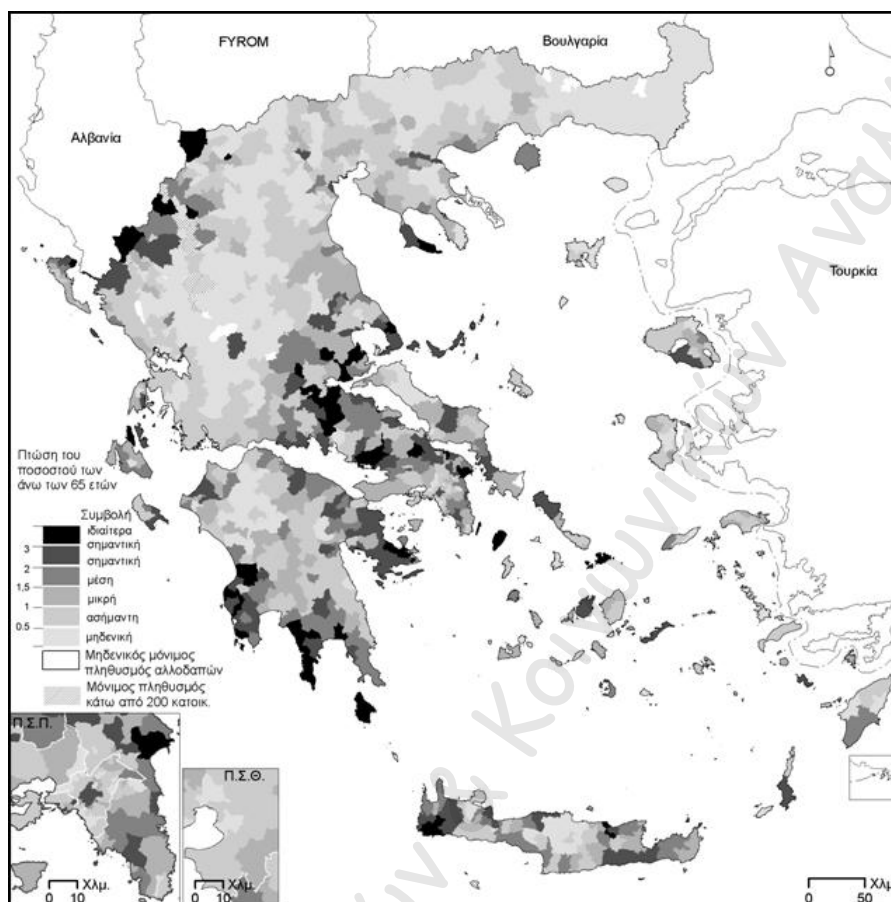
Όσον αφορά το δεύτερο κριτήριο δηλαδή την συμβολή των αλλοδαπών στο % των άνω των 65 ετών⁵³ οι αλλοδαποί προφανώς οδηγούν παντού στην πτώση του ποσοστού αυτού. Στο 1/2 περίπου των εξεταζόμενων ενοτήτων (576/996), στην τεράστια πλειοψηφία των οποίων το ειδικό βάρος των αλλοδαπών είναι περιορισμένο (<5% του συνολικού πληθυσμού), η συμβολή τους είναι μηδενική έως ασήμαντη (πτώση του % των >65 ετών στον συνολικό πληθυσμό μικρότερη του 1%). Αντιθέτως, στο ¼ σχεδόν των δήμων (ΚΔ όπου το ποσοστό των αλλοδαπών στον συνολικό πληθυσμό είναι συνήθως διπλάσιο του μέσου εθνικού όρου) η συμβολή τους είναι σημαντική, όπως οδηγούν σε πτώση του ειδικού βάρους των ηλικιωμένων από 2-8% (**Χάρτης 37**). Οι δήμοι αυτοί συγκεντρώνονται στους νομούς Φθιώτιδας, Βοιωτίας, Φωκίδας και Μαγνησίας, στα σύνορα με την Αλβανία και τέλος στο βορειο-ανατολικό και νότιο τμήμα της Πελοποννήσου.

Χάρτης 36: Συμβολή των αλλοδαπών στη μεταβολή της μέσης ηλικίας του συνολικού πληθυσμού των ΚΔ (Απογραφή 2001)

⁵³ % άνω των 65 ετών στο συνολικό πληθυσμό - % άνω των 65 ετών των εχόντων ελληνική υπηκοότητα στην απογραφή του 2001

Χάρτης 37: Συμβολή των αλλοδαπών στην μεταβολή του % των άνω των 65 ετών στον συνολικό πληθυσμό των ΚΔ (2001)

3.2.4 Οι αλλοδαποί στον ελλαδικό χώρο, πρώτα συμπεράσματα

Η μαζική είσοδος αλλοδαπών στην χώρα μας με σαφώς διαφοροποιημένα δημογραφικά προφίλ και άνιση κατανομή τους στον χώρο επηρέασε προφανώς τόσο τα απόλυτα μεγέθη όσο την κατανομή του πληθυσμού μας ανά φύλο και ηλικία. Οι επιπτώσεις όμως της αύξησης του πλήθους τους (τετραπλασιασμός τους ανάμεσα στις δύο τελευταίες απογραφές) στην γονιμότητα, στις μεταβολές του πληθυσμού των νομών και των καποδιστριακών δήμων και στις δημογραφικές δομές στην περίοδο 1991-2001 ήταν εξαιρετικά διαφοροποιημένες. Οι αλλοδαποί καταρχάς συνέβαλαν συχνά καθοριστικά, στη μερική «ανόρθωση» της γεννητικότητας και της γονιμότητας των ελληνικών νομών (35% των γεννήσεων της διετίας 2004-2005 στον νομό Ζακύνθου προέρχονται από αλλοδαπές μητέρες-μέγιστο- /2,7% στον νομό Σερρών-ελάχιστο-). Συνέβαλαν ταυτόχρονα καθοριστικά στην επιβράδυνση της πληθυσμιακής συρρίκνωσης του μεγαλύτερου τμήματος της ελληνικής υπαίθρου και δευτερευόντως στην δημογραφική ενίσχυση των πλέον δυναμικών γεωγραφικών ενοτήτων της χώρας μας, όπως, αφενός μεν οι θετικές πραγματικές προσμετρούμενες αυξήσεις του πληθυσμού ανάμεσα το 1991 και το 2001 είναι σημαντικά υψηλότερες από αυτές που θα καταγράφονταν αν ο πληθυσμός των αλλοδαπών παρέμενε σταθερός στα επίπεδα του 1991 (ή ακόμη σε ορισμένες περιπτώσεις θα άλλαζαν πρόσημο), αφετέρου δε οι αρνητικές πραγματικές προσμετρούμενες αυξήσεις του πληθυσμού θα ήταν ακόμη εντονότερες. Τέλος, με δεδομένη την «νεανικότητά τους», η συμβολή τους υπήρξε σε περιορισμένο αριθμό χωρικών ενοτήτων σημαντική και στην επιβράδυνση της γήρανσης του πληθυσμού, όπως η εγκατάστασή τους συνέτεινε τόσο στην πτώση της μέσης ηλικίας όσο και στην μείωση του ποσοστού των ηλικιωμένων (αν και δεν άλλαξε ριζικά τα δεδομένα στην πλειοψηφία των ΚΔ της χώρας μας, και, δή στους υπερ-γηρασμένους ορεινούς δήμους της ηπειρωτικής Ελλάδας).

Εν κατακλείδι, τα συμπεράσματα της πρότερης ανάλυσης μας επιτρέπουν να ισχυρισθούμε ότι η μαζική εισροή αλλοδαπών στην χώρα μας επέφερε σημαντικές αλλαγές στον δημογραφικό της χάρτη. Μας ωθούν όμως ταυτόχρονα να τονίσουμε την αναγκαιότητα της διερεύνησης των διαστάσεων του νέου για την χώρα μας αυτού μεταναστευτικού ρεύματος σε «μικρές» κλίμακες και την ανεπάρκεια των κυρίαρχων προσεγγίσεων σε επίπεδο χώρας ή περιφέρειας, όπως, κάτω από μέσους εθνικούς ή περιφερειακούς όρους, (συγ)καλύπτονται συχνότατα σημαντικά διαφοροποιημένες καταστάσεις που ορίζουν τόσο τις διαστάσεις όσο και την φύση του φαινομένου (και κατ'επέκταση δεν είναι δυνατόν να μην λαμβάνονται υπόψη από τους έχοντες την ευθύνη - τόσο σε εθνικό, όσο και τοπικό επίπεδο-, της λήψης μέτρων πολιτικής).

4. Η ανθρωπογεωγραφία των αλλοδαπών στην Ελλάδα, μια πρώτη προσέγγιση

Η μαζική μετανάστευση, στην μετά το 1990 περίοδο στη χώρα μας, αποτελεί ένα από τα κύρια διακυβεύματα της ελληνικής κοινωνίας, αναδεικνυόμενη ως καθοριστικός παράγοντας των συντελούμενων και επερχόμενων οικονομικών και κοινωνικών αναδιαρθρώσεων. Η διερεύνηση των ποσοτικών της χαρακτηριστικών (παρ'όλες τις ατέλειες του στατιστικού μας συστήματος) σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο συγκαλύπτει κάτω από τους μέσους όρους σημαντικά διαφοροποιημένες καταστάσεις, η δε χρησιμοποίηση επιλεκτικά γεωγραφικών κλιμάκων αναφοράς αναδεικνύει (ή αντιθέτως) αποκρύπτει πραγματικά ή εικονικά «προβλήματα».

Οι αλλοδαποί δεν αποτελούν προφανώς ένα ενιαίο σύνολο και δεν είναι δυνατόν να προσεγγίζονται ως τέτοιο. Οι διαφορές τους πχ όσον αφορά το δημογραφικό και οικονομικό τους προφίλ που εξετάσαμε στην ανακοίνωση αυτή είναι εντονότερες και σε μεγάλο βαθμό προσδιορίζονται από την χώρα προέλευσής τους (το κοντινό παρελθόν της, το πρόσφατο επίπεδο οικονομικής και κοινωνικής της ανάπτυξης, τη θέση της στον διεθνή καταμερισμό της εργασίας). Οι διαφορές αυτές αποτυπώνονται σαφώς και στον χώρο, στον βαθμό που οι διαφοροποιημένες αναλόγως της ομάδας χωρών προέλευσης συγκεντρώσεις τους και το διαφοροποιημένο ειδικό τους βάρος στον πληθυσμό, οδηγούν στην δημιουργία ενός σύνθετου πάζλ (και την ανάδειξη ταυτόχρονα σαφών χωρικών «μοτίβων»). Ταυτόχρονα, το αυτό ειδικό βάρος των αλλοδαπών (πχ το ίδιο % στον συνολικό πληθυσμό, η ακόμη στον ενεργό πληθυσμό) σε δυο διαφορετικές διοικητικές ενότητες είναι δυνατόν να υποκρύπτει τελείως διαφορετικά προφίλ μεταναστών (δημογραφικά, εκπαιδευτικά, κοινωνικά, οικονομικά), που οφείλουν να ληφθούν υπόψη από τις αναπτυσσόμενες στην χώρα μας μεταναστευτικές πολιτικές.

Έτσι, η ανθρωπογεωγραφία των αλλοδαπών παρουσιάζει όλο και μεγαλύτερο ενδιαφέρον και επιβάλλει, εκτός των άλλων, την αποτύπωση σε όλα τα επίπεδα του πλήθους, του ειδικού βάρους, της σύνθεσης και των χαρακτηριστικών των αλλοδαπών (δημογραφικών, οικονομικών, κοινωνικών, πολιτισμικών), στο βαθμό που ισόποσα «μεγέθη» έχουν (η αποκτούν) διαφορετικό ειδικό βάρος και συχνότατα διαφοροποιούνται «ποιοτικά». Ταυτόχρονα όμως, έντονο ενδιαφέρον θα παρουσιάζει από εδώ και πέρα, η αδύνατη -προς το παρόν λόγω της έλλειψης χρονολογικών σειρών και του προσφάτου χαρακτήρα της μετανάστευσης στην χώρα μας- διαχρονική εξέταση των μεταβολών στον χώρο στο βαθμό που τα συμπεράσματά της θα δώσουν σαφείς ενδείξεις για τις τάσεις και τις προοπτικές των εμπλεκόμενων, ένθεν και ένθεν, μερών.

Στην μελέτη αυτή, αξιοποιώντας τμήμα μόνον των διαθέσιμων στοιχείων της τελευταίας απογραφής, εξετάσαμε, στο πλαίσιο της πρότερης οπτικής, σε επίπεδο Κ.Δ., τα βασικά δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των αλλοδαπών διαχωρίζοντάς τους σε 4 μεγάλες ομάδες αναλόγως της χώρας προέλευσής τους. Άνιση κατανομή, ισχυρές συγκεντρώσεις (ή ακόμη μεγάλη διασπορά) και διαφοροποιημένα δημογραφικά χαρακτηριστικά ανάλογα με την ομάδα αναφοράς, συντείνουν στην δημιουργία ενός σύνθετου παζλ, που επιβεβαιώνει, ιδιαίτερα δε σε χαμηλά διοικητικά επίπεδα, τον σημαντικό ρόλο των αλλοδαπών στη διαμόρφωση του δημογραφικού και οικονομικού προφίλ της πλειοψηφίας των δήμων της χώρας μας το 2001.

Βιβλιογραφία

Antigone (www.antigone.gr/bibliography)

ΕΣΥΕ (2003), *Απογραφή πληθυσμού 2001*

Kaklamani, S., Androulaki, E. (2006) Immigration en provenance des Balkans et modification de la structure par sexe et par âge de la population de la Grèce et de ses départements, in Parant A. (ed.), *Migrations, Crises and Recent Conflicts in the Balkans*, Presses Universitaires de Thessalie-Demobalk, Volos:

Κακλαμάνη, Σ., Ανδρουλάκη, Ε. (2006) Η επίδραση των αλλοδαπών και οι χωρικές της προεκτάσεις στην πληθυσμιακή δομή της Ελλάδας, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 119: 97-146.

Κοτζαμάνης, Β. (1987) *Le mouvement migratoire dans la Grèce de l'après-guerre: Antécédents migratoires, mécanismes "libérateurs" et conditions permissives au départ durant les années cinquante - soixante dix*. Thèse es Lettres et Sciences Humaines, Université Paris X, Paris.

Kotzamanis, B., Avlanides, S. (2005) The spatial distribution of immigrants and their contribution to recent population change in Greece: 1991-2001). Ανακοίνωση στην *1st European Conference on Population Geographies, 'Population Policies, Institutions and Changing Distributions'* διοργανωθείσα από το Population Geography Research Group (PGRG) of the RGS-IBG), School of Geography, University of Wales. Swansea, UK.

Κοτζαμάνης, Β., (2006) Οι αλλοδαποί στην Ελλάδα, μια πρώτη χωρική ανάλυση των δημογραφικών τους χαρακτηριστικών και της συμβολής τους στις πληθυσμιακές μεταβολές της τελευταίας δεκαετίας (1991-2001). Ανακοίνωση στο Συνέδριο «*Μετανάστευση στην Ελλάδα: εμπειρίες, πολιτικές, προοπτικές*» που διοργανώθηκε από το Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής. Αθήνα.

Kotzamanis, B. & Pilidis, A. (2006) L'immigration en provenance des Balkans et la répartition spatiale de la population en Grèce, pp. 227-244, in: Parant, A. (επιμ.), *Migrations, Crises and Recent Conflicts in the Balkans*. Presses Universitaires de Thessalie – Demobalk, Volos.

Kotzamanis, B., Kostaki, A. (2007), A The impact of immigration on the population structure of Greece. Ανακοίνωση στην *Fourth International Conference on Population Geographies*, Hong-Kong.

Κοτζαμάνης, Β (επιμ., 2008) Η δημογραφική πρόκληση, γεγονότα και διακυβεύματα, 2008 (υπό έκδοση).

Petronoti, M. Triandafyllidou, A. (2003) Recent immigration flows to Greece, *Working papers* 2003/2, ΕΚΚΕ, Αθήνα..

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εργαστήριο Δημογραφικών & Κοινωνικών Αναλύσεων

Πίνακας 1: Η κατανομή των απογραφέντων αλλοδαπών σε ομάδες χωρών

Ομάδα Χωρών 1	Άγιος Μαρίνος, Ανδόρα, Αυστραλία, Αυστρία, Βατικανό, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Γιβραλτάρ, Γροινλανδία, Δανία, Ελβετία, Ηνωμένες Πολιτείες, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιαπωνία, Ιρλανδία, Ισλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Καναδάς, Κύπρος, Λιχτενστάιν, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Μονακό, Νέα Ζηλανδία, Νορβηγία, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σαιντ Πιέρ & Μικελόν, Σουηδία, Φινλανδία
Ομάδα Χωρών 2	Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία, Κροατία, Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (FYROM), Ρουμανία
Ομάδα Χωρών 3	Αζερμπαϊτζάν, Αρμενία, Γεωργία, Εσθονία, Καζακστάν, Κιργιστάν, Λετονία, Λευκορωσία, Λιθουανία, Μολδαβία, Ουγγαρία, Ουζμπεκιστάν, Ουκρανία, Πολωνία, Ρωσική Ομοσπ., Σλοβακία, Σλοβενία, Τατζικιστάν, Τουρκμενιστάν, Τσεχία
Ομάδα Χωρών 4	Αγία Ελένη, Άγιος Βικέντιος-Γρεναδίνες, Άγιος Κιτς & Νέβις, Αγκόλα, Αγκουίλλα, Αίγυπτος, Αιθιοπία, Αϊτή, Ακτή Ελεφαντοστού, Αλγερία, Αντίγκουα & Μπαρμπούντα, Αντίλλες Ολλανδικές, Αργεντινή, Αρούμπα, Αφγανιστάν, Βανουάτου, Βενεζουέλα, Βερμούδες, Βιέτ Ναμ, Βολιβία, Βραζιλία, Γκάμπια, Γκαμπόν, Γκάνα, Γκουάμ, Γκουινέα, Γκουινέα-Μπισάου, Γουαδελούπη, Γουατεμάλα, Γουιάνα, Γουιάνα Γαλλική, Γρενάδα, Δομινικανική Δημοκρ., Δομίνικος, Δυτική Σαχάρα, Ελ Σαλβαδόρ, Εμιράτα (Ηνωμ. Αραβ.), Ερυθραία, Ζάμπια, Ζιμπάμπουε, Ζουαζιλάνδη, Ινδία, Ινδονησία, Ιορδανία, Ιράκ, Ιράν, Ισημερινή Γουινέα, Ισημερινός, Ισραήλ, Καμερούν, Καμπότζη, Καναλιού (Καλέ) Νήσοι, Κατάρ, Κατεχόμενα Παλαιστινιακά Εδάφη, Κάμαν (Νήσοι), Κεντροαφρικανική Δημοκ., Κένυα, Κίνα, Κογκό, Κολομβία, Κορέα, Κορέα Λ. Δ., Κόστα Ρίκα, Κούβα, Κουβέιτ, Κουκ Νήσοι, Λαϊκή Δημοκρατία του Κογκό, Λάος Λ. Δ., Λεσότο, Λίβανος, Λιβερία, Λιβύη, Μαδαγασκάρη, Μαλαισία, Μαλδίβες, Μάλι, Μαν (Νήσος), Μαριάνες Νήσοι (Βόρειες), Μαρόκο, Μάρσαλ (Νήσοι), Μαρτινίκα, Μαυρίκιος, Μαυριτανία, Μεξικό, Μογγολία, Μοζαμβίκη, Μοντσεράτ, Μπανγκλαντές, Μπαρμπάντος, Μπαχάμες, Μπαχρέιν, Μπελίζε, Μπενίν, Μποτσουάνα, Μπουρκίνα Φάσο, Μπουρούντι, Μπουτάν, Μυανμάρ, Ναμίμπια, Νεπάλ, Νίγηρας, Νιγηρία, Νικαράγουα, Νόρφολκ (Νήσος), Νότιος Αφρική, Ομάν, Ονδούρα, Ουάλλις & Φιουτουνα Νήσοι, Ουγκάντα, Ουρουγουάη, Πακιστάν, Παλάου, Παναμάς, Παπούα, Παραγουάη, Παρθένοι (Νήσοι) Βρετανία, Παρθένοι Νήσοι (Η.Π.Α.), Περού, Πίτκερν, Πολυνησία Γαλλική, Πόρτο Ρίκο, Πράσινο Ακρωτήριο, Ρεούνιον, Ρουάντα, Σαμόα, Σαμόα Αμερικανική, Σάο Τόμε, Σαουδική Αραβία, Σενεγάλη, Σεϋχέλλες, Σιγκαπούρη, Σιέρρα Λεόνε, Σολομώντος (Νήσοι), Σομαλία, Σουδάν, Σουρινάμ, Σρι Λάνκα, Συρία, Ταϊβάν, Ταϊλάνδη, Τανζανία, Τζαμάικα, Τζιμπουτί, Τόγκο, Τοκελάου, Τουβαλού, Τουρκία, Τρινιτάντ-Τομπάγκο, Τσαντ, Τυνησία, Υεμένη, Φερόες (Νήσοι), Φιλιππίνες, Φίτζι, Χιλή, Χονγκ Κονγκ (Ειδική γεωγραφική περιοχή της Κίνας)

Πίνακας 2α: Οι 25 ΚΑ με το μεγαλύτερο πλήθος των προερχομένων από τις πλέον ανεπτυγμένες χώρες αλλοδαπών στην απογραφή του 2001 (Ο.Χ. 1)

αα	Νομός	Όνομα (Κ.Δ.)	Συνολικός μόνιμος πληθυσμός	Αλλοδαποί Ομάδας Χωρών 1	% Αλλοδαπών Ομάδας Χωρών 1 (25 ΚΑ)
1	Αττικής	Αθηναίων	789.166	13.327	31,02
2	Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκης	385.406	4.155	9,67
3	Αττικής	Ζωγράφου	81.435	1.906	4,44
4	Αχαΐας	Πατρών	171.616	1.784	4,15
5	Δωδεκανήσου	Ρόδου	55.086	1.784	4,15
6	Αττικής	Γλυφάδας	83.665	1.727	4,02
7	Αττικής	Κηφισιά	45.015	1.635	3,81
8	Αττικής	Πειραιώς	181.933	1.268	2,95
9	Αττικής	Χαλανδρίου	75.327	1.241	2,89
10	Αττικής	Παλαιού Φαλήρου	67.160	1.218	2,84
11	Δωδεκανήσου	Καλυμνίων	16.576	1.194	2,78
12	Ηρακλείου	Ηρακλείου	142.112	1.180	2,75
13	Αττικής	Αμαρουσίου	71.551	1.131	2,63
14	Αττικής	Αγίας Παρασκευής	60.065	1.052	2,45
15	Αττικής	Βούλας	25.647	1.028	2,39
16	Αττικής	Καλλιθέας	115.150	880	2,05
17	Αττικής	Νέας Σμύρνης	76.508	815	1,90
18	Χανίων	Ακρωτηρίου	9.773	814	1,89
19	Κέρκυρας	Κερκυραίων	41.532	769	1,79
20	Αττικής	Ηλιούπολης	81.024	757	1,76
21	Θεσσαλονίκης	Καλαμαριάς	90.096	751	1,75
22	Δωδεκανήσου	Κως	17.894	655	1,52
23	Χανίων	Χανίων	55.838	640	1,49
24	Δωδεκανήσου	Καλλιθέας	9.749	631	1,47
25	Αττικής	Βύρωνος	64.661	620	1,44
		Σύνολο Αλλοδαπών Ομάδας Χωρών 1 στους 25 δήμους		42.962	100,00
		Σύνολο Αλλοδαπών Ομάδας Χωρών 1		99.901	43,00
		Σύνολο Αλλοδαπών Χώρα		761.813	5,64

Πίνακας 2β: Οι 25 ΚΔ με το μεγαλύτερο πλήθος των προερχομένων από τις βαλκανικές χώρες αλλοδαπών στην απογραφή του 2001 (Ο.Χ. 2)

aa	Νομός	Όνομα (Κ.Δ.)	Συνολικός μόνιμος πληθυσμός	Αλλοδαποί Ομάδας Χωρών 2	% Αλλοδαπών Ομάδας Χωρών 2 (25 ΚΔ)
1	Αττικής	Αθηναίων	789.166	82.207	43,25
2	Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκης	385.406	14.154	7,45
3	Αττικής	Πειραιώς	181.933	10.293	5,42
4	Αχαΐας	Πατρών	171.616	6.637	3,49
5	Αττικής	Περιστερίου	146.743	6.298	3,31
6	Λαρίσης	Λάρισας	132.779	5.052	2,66
7	Αττικής	Καλλιθέας	115.150	4.954	2,61
8	Αττικής	Νέας Ιωνίας	69.508	4.723	2,48
9	Αττικής	Ιλίου (Νέων Λιοσίων)	85.572	4.495	2,37
10	Αττικής	Νίκαιας	95.798	4.310	2,27
11	Ηρακλείου	Ηρακλείου	142.112	3.671	1,93
12	Αττικής	Ζωγράφου	81.435	3.573	1,88
13	Ιωαννίνων	Ιωαννιτών	75.550	3.563	1,87
14	Αττικής	Γλυφάδας	83.665	3.498	1,84
15	Αττικής	Βύρωνος	64.661	3.454	1,82
16	Αττικής	Κορυδαλλού	70.710	3.192	1,68
17	Αττικής	Κερατσινίου	78.474	3.155	1,66
18	Αττικής	Αχαρνών	77.679	3.058	1,61
19	Αττικής	Αιγάλεω	77.917	3.000	1,58
20	Κέρκυρας	Κερκυραίων	41.532	2.993	1,57
21	Δωδεκανήσου	Ρόδου	55.086	2.848	1,50
22	Μαγνησίας	Βόλου	85.001	2.758	1,45
23	Αττικής	Αγίου Δημητρίου	68.719	2.744	1,44
24	Φθιώτιδος	Λαμίων	62.452	2.722	1,43
25	Αττικής	Ηλιούπολης	81.024	2.710	1,43
		Σύνολο Αλλοδαπών Ομάδας Χωρών 2 στους 25 δήμους		190.062	100,00
		Σύνολο Αλλοδαπών Ομάδας Χωρών 2		500.226	38,00
		Σύνολο Αλλοδαπών Ελλάδα		761.813	24,95

Πίνακας 2γ: Οι 25 ΚΔ με το μεγαλύτερο πλήθος των προερχομένων από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες αλλοδαπών στην απογραφή του 2001 (Ο.Χ. 3)

aa	Νομός	Όνομα (Κ.Δ.)	Συνολικός μόνιμος πληθυσμός	Αλλοδαποί Ομάδας Χωρών 3	% Αλλοδαπών Ομάδας Χωρών 3 (25 ΚΔ)
1	Αττικής	Αθηναίων	789.166	16.648	36,56
2	Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκης	385.406	8.388	18,42
3	Αττικής	Καλλιθέας	115.150	1.730	3,80
4	Αττικής	Πειραιώς	181.933	1.331	2,92
5	Θεσσαλονίκης	Αμπελοκήπων	43.016	1.272	2,79
6	Χανίων	Χανίων	55.838	1.249	2,74
7	Αττικής	Αχαρνών	77.679	1.144	2,51
8	Θεσσαλονίκης	Σταυρουπόλεως	43.576	1.130	2,48
9	Θεσσαλονίκης	Νεαπόλεως	31.830	1.124	2,47
10	Θεσσαλονίκης	Συκέων	42.787	1.089	2,39
11	Θεσσαλονίκης	Πολίχνης	37.569	917	2,01
12	Θεσσαλονίκης	Θερμαϊκού	19.802	834	1,83
13	Θεσσαλονίκης	Ευόσμου	54.825	809	1,78
14	Σερρών	Σερρών	57.867	713	1,57
15	Αττικής	Νέας Σμύρνης	76.508	702	1,54
16	Ξάνθης	Ξάνθης	53.598	698	1,53
17	Αττικής	Νίκαιας	95.798	691	1,52
18	Θεσσαλονίκης	Ελευθερίου-Κορδελιού	22.349	666	1,46
19	Αττικής	Γλυφάδας	83.665	649	1,43
20	Πιερίας	Κατερίνης	57.098	643	1,41
21	Θεσσαλονίκης	Καλαμαριάς	90.096	636	1,40
22	Αττικής	Κορυδαλλού	70.710	633	1,39
23	Αττικής	Παλαιού Φαλήρου	67.160	626	1,37
24	Καβάλας	Καβάλας	63.572	611	1,34
25	Αττικής	Περιστερίου	146.743	602	1,32
		Σύνολο Αλλοδαπών Ομάδας Χωρών 3 στους 25 δήμους		45.535	100,00
		Σύνολο Αλλοδαπών Ομάδας Χωρών 3		85.715	53,12
		Σύνολο Αλλοδαπών Χώρα		761.813	5,98

Πίνακας 2δ: Οι 25 ΚΔ με το μεγαλύτερο πλήθος των προερχομένων από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες αλλοδαπών στην απογραφή του 2001 (Ο.Χ. 4)

aa	Νομός	Όνομα (Κ.Δ.)	Συνολικός μόνιμος πληθυσμός	Αλλοδαποί Ομάδας Χωρών 4	% Αλλοδαπών Ομάδας Χωρών 4 (25 ΚΔ)
1	Αττικής	Αθηναίων	789166	25175	48,72
2	Αττικής	Περιστερίου	146743	3060	5,92
3	Αττικής	Πειραιώς	181933	2596	5,02
4	Αττικής	Παλαιού Φαλήρου	67160	2100	4,06
5	Αττικής	Καλλιθέας	115150	1878	3,63
6	Αττικής	Αιγάλεω	77917	1860	3,60
7	Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκης	385406	1331	2,58
8	Αττικής	Αχαρνών	77679	1223	2,37
9	Αττικής	Νέας Σμύρνης	76508	1171	2,27
10	Αττικής	Αγίου Ιωάννου Ρέντη	15422	876	1,70
11	Αχαΐας	Πατρών	171616	827	1,60
12	Αττικής	Νίκαιας	95798	826	1,60
13	Αττικής	Ζωγράφου	81435	813	1,57
14	Αττικής	Γλυφάδας	83665	800	1,55
15	Αττικής	Αλίμου	39800	794	1,54
16	Αττικής	Αγίου Δημητρίου	68719	764	1,48
17	Αττικής	Νέας Ιωνίας	69508	739	1,43
18	Βοιωτίας	Σχηματαρίου	7092	731	1,41
19	Αττικής	Μαραθώνος	70710	660	1,28
20	Αττικής	Κορυδαλλού	7911	660	1,28
21	Αττικής	Κηφισιά	45015	631	1,22
22	Βοιωτίας	Θηβαίων	24443	571	1,11
23	Αττικής	Χαλανδρίου	75327	564	1,09
24	Βοιωτίας	Οινοφύτων	7869	527	1,02
25	Αττικής	Ταύρου	15555	494	0,96
		Σύνολο Αλλοδαπών Ομάδας Χωρών 4 στους 25 δήμους		51.671	100,00
		Σύνολο Αλλοδαπών Ομάδας Χωρών 4		75.541	68,40
		Σύνολο Αλλοδαπών Χώρα		761.813	6,78

Πίνακας 2ε: Οι 57 ΚΛ που βρίσκονται στην πρώτη 25αδα των δήμων της χώρας μας με κριτήριο το μεγαλύτερο πλήθος των αλλοδαπών μιας ή περισσότερων ομάδων χωρών προέλευσής τους στην απογραφή του 2001

αα	Νομός	ΚΛ	Συνολικός μόνιμος πληθυσμός	Αλλοδαποί	% των αλλοδαπών στο σύνολο των αλλοδαπών των 57 ΚΛ	% των αλλοδαπών στον συνολικό πληθυσμό του ΚΛ
1	Αττικής	Αθηναίων	789.166	137.505	35,43	17,42
2	Θεσ/νίκης	Θεσσαλονίκης	385.406	28.040	7,22	7,28
3	Αττικής	Πειραιώς	181.933	15.491	3,99	8,51
4	Αττικής	Περιστερίου	146.743	10.354	2,67	7,06
5	Αχαΐας	Πατρών	171.616	9.620	2,48	5,61
6	Αττικής	Καλλιθέας	115.150	9.443	2,43	8,20
7	Αττικής	Ζωγράφου	81.435	6.682	1,72	8,21
8	Αττικής	Γλυφάδας	83.665	6.675	1,72	7,98
9	Αττικής	Νίκαιας	95.798	6.053	1,56	6,32
10	Αττικής	Νέας Ιωνίας	69.508	5.985	1,54	8,61
11	Αττικής	Παλ. Φαλήρου	67.160	5.912	1,52	8,80
12	Λαρίσης	Λάρισας	132.779	5.820	1,50	4,38
13	Ηρακλείου	Ηρακλείου	142.112	5.775	1,49	4,06
14	Αττικής	Αχαρνών	77.679	5.700	1,47	7,34
15	Αττικής	Αιγάλεω	77.917	5.530	1,42	7,10
16	Αττικής	Ιλίου (Νέων Λιοσίων)	85.572	5.505	1,42	6,43
17	Δωδεκανήσου	Ρόδου	55.086	5.239	1,35	9,51
18	Αττικής	Νέας Σμύρνης	76.508	5.130	1,32	6,71
19	Χανίων	Χανίων	55.838	4.768	1,23	8,54
20	Αττικής	Βύρωνος	64.661	4.760	1,23	7,36
21	Αττικής	Κορυδαλλού	70.710	4.722	1,22	6,68
22	Αττικής	Χαλανδρίου	75.327	4.657	1,20	6,18
23	Αττικής	Αγίου Δημητρίου	68.719	4.523	1,17	6,58
24	Αττικής	Κερατσινίου	78.474	4.298	1,11	5,48
25	Ιωαννίνων	Ιωαννιτών	75.550	4.224	1,09	5,59
26	Αττικής	Ηλιούπολης	81.024	4.072	1,05	5,03
27	Αττικής	Αμαρουσίου	71.551	4.053	1,04	5,66
28	Κέρκυρας	Κερκυραίων	41.532	3.915	1,01	9,43
29	Αττικής	Κηφισιά	45.015	3.886	1,00	8,63
30	Μαγνησίας	Βόλου	85.001	3.514	0,91	4,13
31	Καβάλας	Καβάλας	63.572	3.224	0,83	5,07
32	Αττικής	Αγ. Παρασκευής	60.065	3.217	0,83	5,36
33	Φθιώτιδος	Λαμιέων	62.452	3.021	0,78	4,84

αα	Νομός	ΚΔ	Συνολικός μόνιμος πληθυσμός	Αλλοδαποί	% των αλλοδαπών στο σύνολο των αλλοδαπών των 57 ΚΔ	% των αλλοδαπών στον συνολικό πληθυσμό του ΚΔ
34	Πιερίας	Κατερίνης	57.098	2.794	0,72	4,89
35	Αττικής	Βούλας	25.647	2.653	0,68	10,34
36	Θεσσαλονίκης	Συκέων	42.787	2.650	0,68	6,19
37	Θεσσαλονίκης	Αμπελοκήπων	43.016	2.487	0,64	5,78
38	Αττικής	Αλίμου	39.800	2.454	0,63	6,17
39	Θεσσαλονίκης	Καλαμαριάς	90.096	2.453	0,63	2,72
40	Βοιωτίας	Θηβαίων	24.443	2.382	0,61	9,75
41	Θεσσαλονίκης	Σταυρουπόλεως	43.576	2.308	0,59	5,30
42	Θεσσαλονίκης	Νεαπόλεως	31.830	2.298	0,59	7,22
43	Θεσσαλονίκης	Θερμαϊκού	19.802	2.262	0,58	11,42
44	Αττικής	Αγ. Ιωάν. Ρέντη	15.422	2.248	0,58	14,58
45	Θεσσαλονίκης	Ευόσμου	54.825	2.202	0,57	4,02
46	Δωδεκανήσου	Κως	17.894	2.115	0,54	11,82
47	Θεσσαλονίκης	Πολίχνης	37.569	1.695	0,44	4,51
48	Αττικής	Ταύρου	15.555	1.619	0,42	10,41
49	Βοιωτίας	Οινοφύτων	7.869	1.519	0,39	19,30
50	Αττικής	Μαραθώνος	7.911	1.517	0,39	19,18
51	Θεσσαλονίκης	Ελευθερίου- Κορδελιού	22.349	1.514	0,39	6,77
52	Βοιωτίας	Σχηματαρίου	7.092	1.411	0,36	19,90
53	Δωδεκανήσου	Καλλιθέας	9.749	1.366	0,35	14,01
54	Δωδεκανήσου	Καλυμνίων	16.576	1.298	0,33	7,83
55	Σερρών	Σερρών	57.867	1.230	0,32	2,13
56	Ξάνθης	Ξάνθης	53.598	1.213	0,31	2,26
57	Χανίων	Ακρωτηρίου	9.773	1.097	0,28	11,22
		Σύνολο 57 ΚΔ	4.586.868	388.098	100,00	8,46
		Σύνολο Ελλάδας		761.813		

Πίνακας 3: Ποσοστιαία μεταβολή (1991-2001) α) του συνολικού μόνιμου πληθυσμού ανά νομό και β) του συνολικού μόνιμου πληθυσμού ανά νομό στην περίπτωση που ο πληθυσμός των αλλοδαπών παρέμενε σταθερός στα επίπεδα του 1991.

Νομοί	Συνολικός μόνιμος πληθυσμός 1991	Συνολικός μόνιμος πληθυσμός 2001	Αλλοδαποί 1991	Αλλοδαποί 2001	Συνολικός μόνιμος πληθυσμός 2001 στην περίπτωση που ο πληθυσμός των αλλοδαπών παρέμεινε σταθερός στα επίπεδα του 1991	Ποσοστιαία μεταβολή του συνολικού μόνιμου πληθυσμού 1991-2001	Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού χωρίς αύξηση αλλοδαπών 1991-2001	Δ (Απόλυτες τιμές)
	1	2	3	4	5	6	7	8= 6-7
Αιτωλοακαρνανίας	223982	219092	1357	6980	213469	-2,18	-4,69	2,51
Βοιωτίας	125419	123913	1910	12428	113395	-1,20	-9,59	8,39
Ευβοίας	202131	207305	2108	10947	198466	2,56	-1,81	4,37
Ευρυτανίας	20390	19518	56	484	19090	-4,28	-6,38	2,10
Φθιώτιδας	163395	169542	933	12954	157521	3,76	-3,59	7,36
Φωκίδας	36766	37866	457	2580	35743	2,99	-2,78	5,77
Αργολίδας	94755	102392	1538	9118	94812	8,06	0,06	8,00
Αρκαδίας	95941	91326	573	3826	88073	-4,81	-8,20	3,39
Αχαΐας	296775	318928	3197	17545	304580	7,46	2,63	4,83
Ηλείας	174287	183521	1175	10616	174080	5,30	-0,12	5,42
Κορινθίας	132139	144527	1696	13550	132673	9,37	0,40	8,97
Λακωνίας	90522	92811	2012	8112	86711	2,53	-4,21	6,74
Μεσσηνίας	160601	166566	1847	13267	155146	3,71	-3,40	7,11
Ζακύνθου	32582	38883	426	5140	34169	19,34	4,87	14,47
Κερκύρας	103461	111081	2928	9307	104702	7,37	1,20	6,17
Κεφαλληνίας	32352	37756	386	3545	34597	16,70	6,94	9,76
Λευκάδος	20943	21888	380	1468	20800	4,51	-0,68	5,20
Αρτης	75594	73620	630	1984	72266	-2,61	-4,40	1,79
Θεσπρωτίας	41755	43601	2255	2543	43313	4,42	3,73	0,69
Ιωαννίνων	152759	161027	3611	7693	156945	5,41	2,74	2,67
Πρεβέζης	57068	58144	2222	3470	56896	1,89	-0,30	2,19
Καρδίτσας	123202	120265	146	2491	117920	-2,38	-4,29	1,90
Λαρίσης	271786	282156	1200	13956	269400	3,82	-0,88	4,69
Μαγνησίας	196252	205005	2006	12259	194752	4,46	-0,76	5,22
Τρικάλων	138028	132689	411	3244	129856	-3,87	-5,92	2,05
Γρεβενών	32793	32567	78	918	31727	-0,69	-3,25	2,56
Δράμας	95142	102184	537	2658	100063	7,40	5,17	2,23
Ημαθίας	138046	142471	798	4624	138645	3,21	0,43	2,77

Νομοί	Συνολικός μόνιμος πληθυσμός 1991	Συνολικός μόνιμος πληθυσμός 2001	Αλλοδαποί 1991	Αλλοδαποί 2001	Συνολικός μόνιμος πληθυσμός 2001 στην περίπτωση που ο πληθυσμός των αλλοδαπών παρέμεινε σταθερός στα επίπεδα του 1991	Ποσοστιαία μεταβολή του συνολικού μόνιμου πληθυσμού 1991-2001	Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού χωρίς αύξηση αλλοδαπών 1991-2001	Δ (Απόλυτες τιμές)
	1	2	3	4	5	6	7	8= 6-7
Θεσσαλονίκης	971067	1084001	12864	66941	1029924	11,63	6,06	5,57
Καβάλας	134300	141499	1362	7428	135433	5,36	0,84	4,52
Καστοριάς	53284	53702	1043	2201	52544	0,78	-1,39	2,17
Κιλκίς	75747	86424	435	3383	83476	14,10	10,20	3,89
Κοζάνης	150051	153939	538	3590	150887	2,59	0,56	2,03
Πέλλας	136726	143957	821	6390	138388	5,29	1,22	4,07
Πιερίας	113502	126412	1133	6257	121288	11,37	6,86	4,51
Σερρών	185824	194483	551	3889	191145	4,66	2,86	1,80
Φλωρίνης	52367	54109	482	2153	52438	3,33	0,14	3,19
Χαλκιδικής	85426	96849	972	8296	89525	13,37	4,80	8,57
Έβρου	144464	149283	606	1708	148181	3,34	2,57	0,76
Ξάνθης	92218	102959	351	1763	101547	11,65	10,12	1,53
Ροδόπης	104073	111237	504	1582	110159	6,88	5,85	1,04
Δωδεκανήσου	161870	188506	4821	17251	176076	16,46	8,78	7,68
Κυκλάδων	93322	109956	1560	10854	100662	17,82	7,87	9,96
Λέσβου	106150	108288	645	5130	103803	2,01	-2,21	4,23
Σάμου	42510	43841	520	2210	42151	3,13	-0,84	3,98
Χίου	52703	53106	382	2370	51118	0,76	-3,01	3,77
Ηρακλείου	265336	291225	2462	14915	278772	9,76	5,06	4,69
Λασιθίου	70253	75736	1060	6783	70013	7,80	-0,34	8,15
Ρεθύμνης	68905	78957	1205	6314	73848	14,59	7,17	7,41
Χανίων	131939	148450	3649	12401	139698	12,51	5,88	6,63
Αττικής	3594817	3894573	92412	369973	3617012	8,34	0,62	7,72

Πίνακας 4: Γεννήσεις από αλλοδαπές μητέρες, % του συνόλου των γεννήσεων στην διετία 2004-2005

Νομοί	Γεννήσεις αλλοδαπών, % του συνόλου των γεννήσεων
N. Ζακύνθου	35,17
N. Κεφαλληνίας	33,76
N. Λακωνίας	25,73
N. Χαλκιδικής	25,42
N. Κυκλάδων	24,57
N. Λευκάδας	23,00
N. Λασιθίου	22,88
N. Φωκίδας	22,86
N. Βοιωτίας	22,27
N. Κορινθίας	22,18
N. Μεσσηνίας	22,03
N. Αργολίδας	21,91
N. Φθιώτιδας	21,79
N. Δωδεκανήσου	20,32
N. Ρεθύμνης	20,24
N. Κέρκυρας	20,03
N. Χανίων	19,56
N. Πρέβεζας	18,01
N. Εύβοιας	17,05
N. Μαγνησίας	16,80
N. Πιερίας	16,73
N. Αττικής	16,62
N. Κιλκίς	15,49
N. Ηρακλείου	15,42
N. Ηλείας	15,16
N. Σάμου	14,52
N. Αρκαδίας	14,48
N. Θεσπρωτίας	14,14
N. Λέσβου	13,55
N. Γρεβενών	13,19
N. Λάρισας	12,56
N. Θεσ/νίκης	11,92
N. Ευρυτανίας	11,20
N. Αχαΐας	10,80
N. Ημαθίας	10,69
N. Φλώρινας	10,37
N. Ιωαννίνων	10,14
N. Καβάλας	10,07
N. Πέλλας	9,67
N. Καρδίτσας	9,62
N. Τρικάλων	9,51
N. Άρτας	9,14
N. Χίου	8,90
N. Αιτωλοακαρνανίας	8,56
N. Κοζάνης	8,21
N. Καστοριάς	7,81
N. Δράμας	7,10
N. Έβρου	6,00
N. Ροδόπης	4,43
N. Ξάνθης	3,41
N. Σερρών	2,69
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΑΣ	16,14

Πίνακας 5: Η γεννητικότητα και η γονιμότητα των Ελληνίδων και των αλλοδαπών (2004-2005) στους νομούς

	Συνολικός πληθυσμός γυναικών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών 10-49 ετών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών, % του συνόλου των γυναικών της κάθε ομάδας	Γεννήσεις 2004-2005 (μέσος όρος)	% των γεννήσεων της κάθε ομάδας στο σύνολο των γεννήσεων	Γεννήσεις επί 100 γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας σε κάθε ομάδα	Συνθετικός Δείκτης Γονιμότητας
Σύνολο Χώρας	5520671	100	3007715	100	54,48	106373	100	3,54	1,30
Ελληνίδες	5174226	93,72	2746663	91,32	53,08	89204	83,86	3,25	1,21
Αλλοδαπές (σύνολο)	346445	6,28	261052	8,68	75,35	17169	16,14	6,58	2,21
εκ των οποίων αλβανίδες	180887	52,21	134802	51,64	74,52	10467,5	60,97	7,77	2,54
εκ των οποίων μη αλβανίδες	165558	47,79	126250	48,36	76,26	6701,5	39,03	5,31	1,78
Ν. Αιτωλοακαρνανίας	108672	100	54449	100	50,10	1985,5	100	3,65	1,42
Ελληνίδες	106020	97,56	52532	96,48	49,55	1815,5	91,44	3,46	1,36
Αλλοδαπές (σύνολο)	2652	2,44	1917	3,52	72,29	170	8,56	8,87	2,76
εκ των οποίων αλβανίδες	1911	72,06	1376	71,78	72,00	135,5	79,71	9,85	3,09
εκ των οποίων μη αλβανίδες	741	27,94	541	28,22	73,01	34,5	20,29	6,38	1,99
Ν. Βοιωτίας	59273	100	31155	100	52,56	1107	100	3,55	1,31
Ελληνίδες	55493	93,62	28234	90,62	50,88	860,5	77,73	3,05	1,14
Αλλοδαπές (σύνολο)	3780	6,38	2921	9,38	77,28	246,5	22,27	8,44	2,73
εκ των οποίων αλβανίδες	2644	69,95	1979	67,75	74,85	169,5	68,76	8,56	2,71
εκ των οποίων μη αλβανίδες	1136	30,05	942	32,25	82,92	77	31,24	8,17	2,75
Ν. Εύβοιας	102333	100	53916	100	52,69	1962	100	3,64	1,36
Ελληνίδες	98032	95,80	50707	94,05	51,72	1627,5	82,95	3,21	1,21
Αλλοδαπές (σύνολο)	4301	4,20	3209	5,95	74,61	334,5	17,05	10,42	3,41
εκ των οποίων αλβανίδες	2755	64,05	2032	63,32	73,76	222	66,37	10,93	3,46
εκ των οποίων μη αλβανίδες	1546	35,95	1177	36,68	76,13	112,5	33,63	9,56	3,35
Ν. Ευρυτανίας	9682	100	4256	100	43,96	120,5	100	2,83	1,12
Ελληνίδες	9512	98,24	4129	97,02	43,41	107	88,80	2,59	1,03
Αλλοδαπές (σύνολο)	170	1,76	127	2,98	74,71	13,5	11,20	10,63	4,52
εκ των οποίων αλβανίδες	93	54,71	71	55,91	76,34	9,5	70,37	13,38	5,36
εκ των οποίων μη αλβανίδες	77	45,29	56	44,09	72,73	4	29,63	7,14	3,70
Ν. Φθιώτιδας	83415	100	42016	100	50,37	1386	100	3,30	1,23
Ελληνίδες	78984	94,69	38527	91,70	48,78	1084	78,21	2,81	1,07
Αλλοδαπές (σύνολο)	4431	5,31	3489	8,30	78,74	302	21,79	8,66	2,78
εκ των οποίων αλβανίδες	2909	65,65	2205	63,20	75,80	195,5	64,74	8,87	2,74
εκ των οποίων μη αλβανίδες	1522	34,35	1284	36,80	84,36	106,5	35,26	8,29	2,91

	Συνολικός πληθυσμός γυναικών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών 10-49 ετών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών, % του συνόλου των γυναικών της κάθε ομάδας	Γεννήσεις 2004-2005 (μέσος όρος)	% των γεννήσεων της κάθε ομάδας στο σύνολο των γεννήσεων	Γεννήσεις επί 100 γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας σε κάθε ομάδα	Συνθετικός Δείκτης Γονιμότητας
Ν. Φωκίδας	18772	100	8552	100	45,56	245	100	2,86	1,10
Ελληνίδες	17701	94,29	7798	91,18	44,05	189	77,14	2,42	0,93
Αλλοδαπές (σύνολο)	1071	5,71	754	8,82	70,40	56	22,86	7,43	2,46
εκ των οποίων αλβανίδες	712	66,48	504	66,84	70,79	48	85,71	9,52	2,95
εκ των οποίων μη αλβανίδες	359	33,52	250	33,16	69,64	8	14,29	3,20	1,20
Ν. Αργολίδας	50308	100	26682	100	53,04	935,5	100	3,51	1,32
Ελληνίδες	46631	92,69	23864	89,44	51,18	730,5	78,09	3,06	1,17
Αλλοδαπές (σύνολο)	3677	7,31	2818	10,56	76,64	205	21,91	7,27	2,38
εκ των οποίων αλβανίδες	1660	45,15	1237	43,90	74,52	114,5	55,85	9,26	2,87
εκ των οποίων μη αλβανίδες	2017	54,85	1581	56,10	78,38	90,5	44,15	5,72	1,93
Ν. Αρκαδίας	43826	100	20630	100	47,07	694	100	3,36	1,28
Ελληνίδες	42178	96,24	19442	94,24	46,10	593,5	85,52	3,05	1,16
Αλλοδαπές (σύνολο)	1648	3,76	1188	5,76	72,09	100,5	14,48	8,46	3,06
εκ των οποίων αλβανίδες	878	53,28	658	55,39	74,94	57	56,72	8,66	2,89
εκ των οποίων μη αλβανίδες	770	46,72	530	44,61	68,83	43,5	43,28	8,21	3,32
Ν. Αχαΐας	158210	100	90404	100	57,14	3302	100	3,65	1,38
Ελληνίδες	150918	95,39	84926	93,94	56,27	2945,5	89,20	3,47	1,32
Αλλοδαπές (σύνολο)	7292	4,61	5478	6,06	75,12	356,5	10,80	6,51	2,15
εκ των οποίων αλβανίδες	4747	65,10	3499	63,87	73,71	268	75,18	7,66	2,54
εκ των οποίων μη αλβανίδες	2545	34,90	1979	36,13	77,76	88,5	24,82	4,47	1,52
Ν. Ηλείας	89436	100	46673	100	52,19	1207,5	100	2,59	0,98
Ελληνίδες	85173	95,23	43278	92,73	50,81	1024,5	84,84	2,37	0,91
Αλλοδαπές (σύνολο)	4263	4,77	3395	7,27	79,64	183	15,16	5,39	1,73
εκ των οποίων αλβανίδες	2348	55,08	1804	53,14	76,83	125,5	68,58	6,96	2,19
εκ των οποίων μη αλβανίδες	1915	44,92	1591	46,86	83,08	57,5	31,42	3,61	1,16
Ν. Κορινθίας	71771	100	38048	100	53,01	1328	100	3,49	1,32
Ελληνίδες	65930	91,86	33639	88,41	51,02	1033,5	77,82	3,07	1,17
Αλλοδαπές (σύνολο)	5841	8,14	4409	11,59	75,48	294,5	22,18	6,68	2,28
εκ των οποίων αλβανίδες	4224	72,32	3183	72,19	75,36	215,5	73,17	6,77	2,33
εκ των οποίων μη αλβανίδες	1617	27,68	1226	27,81	75,82	79	26,83	6,44	2,12

	Συνολικός πληθυσμός γυναικών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών 10-49 ετών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών, % του συνόλου των γυναικών της κάθε ομάδας	Γεννήσεις 2004-2005 (μέσος όρος)	% των γεννήσεων της κάθε ομάδας στο σύνολο των γεννήσεων	Γεννήσεις επί 100 γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας σε κάθε ομάδα	Συνθετικός Δείκτης Γονιμότητας
Ν. Λακωνίας	45310	100	21729	100	47,96	738,5	100	3,40	1,30
Ελληνίδες	41964	92,62	19056	87,70	45,41	548,5	74,27	2,88	1,13
Αλλοδαπές (σύνολο)	3346	7,38	2673	12,30	79,89	190	25,73	7,11	2,29
εκ των οποίων αλβανίδες	870	26,00	666	24,92	76,55	83,5	43,95	12,54	3,81
εκ των οποίων μη αλβανίδες	2476	74,00	2007	75,08	81,06	106,5	56,05	5,31	1,75
Ν. Μεσσηνίας	82556	100	41224	100	49,93	1352,5	100	3,28	1,25
Ελληνίδες	76604	92,79	36644	88,89	47,84	1054,5	77,97	2,88	1,13
Αλλοδαπές (σύνολο)	5952	7,21	4580	11,11	76,95	298	22,03	6,51	2,08
εκ των οποίων αλβανίδες	2540	42,67	1924	42,01	75,75	160,5	53,86	8,34	2,59
εκ των οποίων μη αλβανίδες	3412	57,33	2656	57,99	77,84	137,5	46,14	5,18	1,76
Ν. Ζακύνθου	19005	100	10444	100	54,95	463,5	100	4,44	1,65
Ελληνίδες	16653	87,62	8684	83,15	52,15	300,5	64,83	3,46	1,32
Αλλοδαπές (σύνολο)	2352	12,38	1760	16,85	74,83	163	35,17	9,26	3,03
εκ των οποίων αλβανίδες	1591	67,64	1198	68,07	75,30	118	72,39	9,85	3,15
εκ των οποίων μη αλβανίδες	761	32,36	562	31,93	73,85	45	27,61	8,01	2,46
Ν. Κέρκυρας	56817	100	29534	100	51,98	981	100	3,32	1,24
Ελληνίδες	52154	91,79	26037	88,16	49,92	784,5	79,97	3,01	1,13
Αλλοδαπές (σύνολο)	4663	8,21	3497	11,84	74,99	196,5	20,03	5,62	2,10
εκ των οποίων αλβανίδες	2873	61,61	2145	61,34	74,66	125	63,61	5,83	2,08
εκ των οποίων μη αλβανίδες	1790	38,39	1352	38,66	75,53	71,5	36,39	5,29	1,86
Ν. Κεφαλληνίας	18708	100	9181	100	49,08	354	100	3,86	1,46
Ελληνίδες	17010	90,92	7963	86,73	46,81	234,5	66,24	2,94	1,10
Αλλοδαπές (σύνολο)	1698	9,08	1218	13,27	71,73	119,5	33,76	9,81	3,56
εκ των οποίων αλβανίδες	841	49,53	628	51,56	74,67	98,5	82,43	15,68	5,00
εκ των οποίων μη αλβανίδες	857	50,47	590	48,44	68,84	21	17,57	3,56	1,30
Ν. Λευκάδας	10859	100	4958	100	45,66	193,5	100	3,90	1,52
Ελληνίδες	10171	93,66	4459	89,94	43,84	149	77,00	3,34	1,30
Αλλοδαπές (σύνολο)	688	6,34	499	10,06	72,53	44,5	23,00	8,92	3,08
εκ των οποίων αλβανίδες	428	62,21	308	61,72	71,96	29,5	66,29	9,58	3,21
εκ των οποίων μη αλβανίδες	260	37,79	191	38,28	73,46	15	33,71	7,85	2,44

	Συνολικός πληθυσμός γυναικών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών 10-49 ετών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών, % του συνόλου των γυναικών της κάθε ομάδας	Γεννήσεις 2004-2005 (μέσος όρος)	% των γεννήσεων της κάθε ομάδας στο σύνολο των γεννήσεων	Γεννήσεις επί 100 γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας σε κάθε ομάδα	Συνθετικός Δείκτης Γονιμότητας
Ν. Αρτας	36922	100	16874	100	45,70	503,5	100	2,98	1,21
Ελληνίδες	36181	97,99	16315	96,69	45,09	457,5	90,86	2,80	1,15
Αλλοδαπές (σύνολο)	741	2,01	559	3,31	75,44	46	9,14	8,23	2,80
εκ των οποίων αλβανίδες	631	85,16	474	84,79	75,12	38	82,61	8,02	2,71
εκ των οποίων μη αλβανίδες	110	14,84	85	15,21	77,27	8	17,39	9,41	3,19
Ν. Θεσπρωτίας	21658	100	10769	100	49,72	339,5	100	3,15	1,24
Ελληνίδες	20503	94,67	9902	91,95	48,30	291,5	85,86	2,94	1,17
Αλλοδαπές (σύνολο)	1155	5,33	867	8,05	75,06	48	14,14	5,54	2,01
εκ των οποίων αλβανίδες	971	84,07	717	82,70	73,84	37,5	78,13	5,23	1,94
εκ των οποίων μη αλβανίδες	184	15,93	150	17,30	81,52	10,5	21,88	7,00	2,33
Ν. Ιωαννίνων	81821	100	43448	100	53,10	1434,5	100	3,30	1,29
Ελληνίδες	78184	95,55	40825	93,96	52,22	1289	89,86	3,16	1,24
Αλλοδαπές (σύνολο)	3637	4,45	2623	6,04	72,12	145,5	10,14	5,55	2,01
εκ των οποίων αλβανίδες	2896	79,63	2024	77,16	69,89	121,5	83,51	6,00	2,36
εκ των οποίων μη αλβανίδες	741	20,37	599	22,84	80,84	24	16,49	4,01	1,67
Ν. Πρέβεζας	29113	100	14378	100	49,39	502,5	100	3,49	1,39
Ελληνίδες	27564	94,68	13217	91,93	47,95	412	81,99	3,12	1,26
Αλλοδαπές (σύνολο)	1549	5,32	1161	8,07	74,95	90,5	18,01	7,80	2,66
εκ των οποίων αλβανίδες	1273	82,18	943	81,22	74,08	77	85,08	8,17	2,66
εκ των οποίων μη αλβανίδες	276	17,82	218	18,78	78,99	13,5	14,92	6,19	2,32
Ν. Καρδίτσας	60798	100	28503	100	46,88	910	100	3,19	1,24
Ελληνίδες	59789	98,34	27735	97,31	46,39	822,5	90,38	2,97	1,16
Αλλοδαπές (σύνολο)	1009	1,66	768	2,69	76,11	87,5	9,62	11,39	3,44
εκ των οποίων αλβανίδες	774	76,71	583	75,91	75,32	36	41,14	6,17	1,91
εκ των οποίων μη αλβανίδες	235	23,29	185	24,09	78,72	51,5	58,86	27,84	9,49
Ν. Λάρισας	142403	100	76604	100	53,79	3006,5	100	3,92	1,49
Ελληνίδες	136944	96,17	72540	94,69	52,97	2629	87,44	3,62	1,39
Αλλοδαπές (σύνολο)	5459	3,83	4064	5,31	74,45	377,5	12,56	9,29	2,97
εκ των οποίων αλβανίδες	4399	80,58	3189	78,47	72,49	296	78,41	9,28	2,95
εκ των οποίων μη αλβανίδες	1060	19,42	875	21,53	82,55	81,5	21,59	9,31	3,00

	Συνολικός πληθυσμός γυναικών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών 10-49 ετών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών, % του συνόλου των γυναικών της κάθε ομάδας	Γεννήσεις 2004-2005 (μέσος όρος)	% των γεννήσεων της κάθε ομάδας στο σύνολο των γεννήσεων	Γεννήσεις επί 100 γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας σε κάθε ομάδα	Συνθετικός Δείκτης Γονιμότητας
Ν. Μαγνησίας	103496	100	54782	100	52,93	1940	100	3,54	1,36
Ελληνίδες	98276	94,96	50818	92,76	51,71	1614	83,20	3,18	1,23
Αλλοδαπές (σύνολο)	5220	5,04	3964	7,24	75,94	326	16,80	8,22	2,73
εκ των οποίων αλβανίδες	3349	64,16	2535	63,95	75,69	233,5	71,63	9,21	2,98
εκ των οποίων μη αλβανίδες	1871	35,84	1429	36,05	76,38	92,5	28,37	6,47	2,17
Ν. Τρικάλων	66833	100	32101	100	48,03	1078	100	3,36	1,32
Ελληνίδες	65513	98,02	31065	96,77	47,42	975,5	90,49	3,14	1,24
Αλλοδαπές (σύνολο)	1320	1,98	1036	3,23	78,48	102,5	9,51	9,89	3,25
εκ των οποίων αλβανίδες	975	73,86	750	72,39	76,92	75,5	73,66	10,07	3,42
εκ των οποίων μη αλβανίδες	345	26,14	286	27,61	82,90	27	26,34	9,44	3,36
Ν. Γρεβενών	16222	100	7244	100	44,66	227,5	100	3,14	1,18
Ελληνίδες	15868	97,82	6986	96,44	44,03	197,5	86,81	2,83	1,07
Αλλοδαπές (σύνολο)	354	2,18	258	3,56	72,88	30	13,19	11,63	3,15
εκ των οποίων αλβανίδες	287	81,07	206	79,84	71,78	23	76,67	11,17	2,89
εκ των οποίων μη αλβανίδες	67	18,93	52	20,16	77,61	7	23,33	13,46	4,26
Ν. Δράμας	52001	100	25754	100	49,53	866	100	3,36	1,27
Ελληνίδες	50743	97,58	24815	96,35	48,90	804,5	92,90	3,24	1,23
Αλλοδαπές (σύνολο)	1258	2,42	939	3,65	74,64	61,5	7,10	6,55	2,21
εκ των οποίων αλβανίδες	520	41,34	384	40,89	73,85	35,5	57,72	9,24	3,04
εκ των οποίων μη αλβανίδες	738	58,66	555	59,11	75,20	26	42,28	4,68	1,65
Ν. Ημαθίας	71863	100	37688	100	52,44	1478	100	3,92	1,50
Ελληνίδες	69821	97,16	36102	95,79	51,71	1320	89,31	3,66	1,42
Αλλοδαπές (σύνολο)	2042	2,84	1586	4,21	77,67	158	10,69	9,96	3,17
εκ των οποίων αλβανίδες	1243	60,87	942	59,39	75,78	117,5	74,37	12,47	3,63
εκ των οποίων μη αλβανίδες	3285	160,87	644	40,61	19,60	40,5	25,63	6,29	2,19
Ν. Θεσ/νίκης	558676	100	324005	100	58,00	11712	100	3,61	1,30
Ελληνίδες	526521	94,24	299509	92,44	56,88	10316	88,08	3,44	1,25
Αλλοδαπές (σύνολο)	32155	5,76	24496	7,56	76,18	1396	11,92	5,70	1,93
εκ των οποίων αλβανίδες	12095	37,61	9640	39,35	79,70	853	61,10	8,85	2,88
εκ των οποίων μη αλβανίδες	20060	62,39	14856	60,65	74,06	543	38,90	3,66	1,27

	Συνολικός πληθυσμός γυναικών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών 10-49 ετών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών, % του συνόλου των γυναικών της κάθε ομάδας	Γεννήσεις 2004-2005 (μέσος όρος)	% των γεννήσεων της κάθε ομάδας στο σύνολο των γεννήσεων	Γεννήσεις επί 100 γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας σε κάθε ομάδα	Συνθετικός Δείκτης Γονιμότητας
N. Καβάλας	71933	100	36115	100	50,21	1281	100	3,55	1,32
Ελληνίδες	68501	95,23	33592	93,01	49,04	1152	89,93	3,43	1,29
Αλλοδαπές (σύνολο)	3432	4,77	2523	6,99	73,51	129	10,07	5,11	1,67
εκ των οποίων αλβανίδες	1350	39,34	1007	39,91	74,59	72,5	56,20	7,20	2,19
εκ των οποίων μη αλβανίδες	2082	60,66	1516	60,09	72,81	56,5	43,80	3,73	1,27
N. Καστοριάς	26189	100	14381	100	54,91	441,5	100	3,07	1,18
Ελληνίδες	25257	96,44	13696	95,24	54,23	407	92,19	2,97	1,15
Αλλοδαπές (σύνολο)	932	3,56	685	4,76	73,50	34,5	7,81	5,04	1,65
εκ των οποίων αλβανίδες	534	57,30	410	59,85	76,78	26,5	76,81	6,46	2,12
εκ των οποίων μη αλβανίδες	398	42,70	275	40,15	69,10	8	23,19	2,91	0,84
N. Κύκκις	42122	100	20397	100	48,42	710	100	3,48	1,28
Ελληνίδες	40647	96,50	19334	94,79	47,57	600	84,51	3,10	1,15
Αλλοδαπές (σύνολο)	1475	3,50	1063	5,21	72,07	110	15,49	10,35	3,18
εκ των οποίων αλβανίδες	506	34,31	383	36,03	75,69	75,5	68,64	19,71	5,91
εκ των οποίων μη αλβανίδες	969	65,69	680	63,97	70,18	34,5	31,36	5,07	1,61
N. Κοζάνης	76942	100	41505	100	53,94	1431	100	3,45	1,31
Ελληνίδες	75400	98,00	40304	97,11	53,45	1313,5	91,79	3,26	1,25
Αλλοδαπές (σύνολο)	1542	2,00	1201	2,89	77,89	117,5	8,21	9,78	3,18
εκ των οποίων αλβανίδες	1052	68,22	807	67,19	76,71	92	78,30	11,40	3,63
εκ των οποίων μη αλβανίδες	490	31,78	394	32,81	80,41	25,5	21,70	6,47	2,00
N. Πέλλας	71701	100	36927	100	51,50	1350	100	3,66	1,40
Ελληνίδες	69281	96,62	35039	94,89	50,58	1219,5	90,33	3,48	1,35
Αλλοδαπές (σύνολο)	2420	3,38	1888	5,11	78,02	130,5	9,67	6,91	2,09
εκ των οποίων αλβανίδες	1333	55,08	1024	54,24	76,82	89	68,20	8,69	2,46
εκ των οποίων μη αλβανίδες	1087	44,92	864	45,76	79,48	41,5	31,80	4,80	1,54
N. Πιερίας	63279	100	33603	100	53,10	1231	100	3,66	1,35
Ελληνίδες	60274	95,25	31307	93,17	51,94	1025	83,27	3,27	1,22
Αλλοδαπές (σύνολο)	3005	4,75	2296	6,83	76,41	206	16,73	8,97	2,93
εκ των οποίων αλβανίδες	1358	45,19	994	43,29	73,20	117,5	57,04	11,82	3,72
εκ των οποίων μη αλβανίδες	1647	54,81	1302	56,71	79,05	88,5	42,96	6,80	2,16

	Συνολικός πληθυσμός γυναικών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών 10-49 ετών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών, % του συνόλου των γυναικών της κάθε ομάδας	Γεννήσεις 2004-2005 (μέσος όρος)	% των γεννήσεων της κάθε ομάδας στο σύνολο των γεννήσεων	Γεννήσεις επί 100 γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας σε κάθε ομάδα	Συνθετικός Δείκτης Γονιμότητας
Ν. Σερρών	98122	100	46492	100	47,38	1303,5	100	2,80	1,07
Ελληνίδες	96384	98,23	45202	97,23	46,90	1268,5	97,31	2,81	1,08
Αλλοδαπές (σύνολο)	1738	1,77	1290	2,77	74,22	35	2,69	2,71	0,91
εκ των οποίων αλβανίδες	402	23,13	305	23,64	75,87	17	48,57	5,57	1,49
εκ των οποίων μη αλβανίδες	1336	76,87	985	76,36	73,73	18	51,43	1,83	0,66
Ν. Φλώρινας	26575	100	13819	100	52,00	463	100	3,35	1,30
Ελληνίδες	25667	96,58	13141	95,09	51,20	415	89,63	3,16	1,24
Αλλοδαπές (σύνολο)	908	3,42	678	4,91	74,67	48	10,37	7,08	2,42
εκ των οποίων αλβανίδες	637	70,15	483	71,24	75,82	40	83,33	8,28	3,08
εκ των οποίων μη αλβανίδες	271	29,85	195	28,76	71,96	8	16,67	4,10	1,33
Ν. Χαλκιδικής	47837	100	24981	100	52,22	1001	100	4,01	1,47
Ελληνίδες	44344	92,70	22336	89,41	50,37	746,5	74,58	3,34	1,25
Αλλοδαπές (σύνολο)	3493	7,30	2645	10,59	75,72	254,5	25,42	9,62	3,04
εκ των οποίων αλβανίδες	1721	49,27	1265	47,83	73,50	185,5	72,89	14,66	4,24
εκ των οποίων μη αλβανίδες	1772	50,73	1380	52,17	77,88	69	27,11	5,00	1,64
Ν. Έβρου	71120	100	34956	100	49,15	1375	100	3,93	1,53
Ελληνίδες	70192	98,70	34212	97,87	48,74	1292,5	94,00	3,78	1,48
Αλλοδαπές (σύνολο)	928	1,30	744	2,13	80,17	82,5	6,00	11,09	3,33
εκ των οποίων αλβανίδες	40	4,31	31	4,17	77,50	10,5	12,73	33,87	8,72
εκ των οποίων μη αλβανίδες	888	95,69	713	95,83	80,29	72	87,27	10,10	3,06
Ν. Ξάνθης	51390	100	29312	100	57,04	1335,5	100	4,56	1,74
Ελληνίδες	50521	98,31	28674	97,82	56,76	1290	96,59	4,50	1,73
Αλλοδαπές (σύνολο)	869	1,69	638	2,18	73,42	45,5	3,41	7,13	2,37
εκ των οποίων αλβανίδες	77	8,86	64	10,03	83,12	19,5	42,86	30,47	9,46
εκ των οποίων μη αλβανίδες	792	91,14	574	89,97	72,47	26	57,14	4,53	1,52
Ν. Ροδόπης	56744	100	30953	100	54,55	1048,5	100	3,39	1,29
Ελληνίδες	55886	98,49	30273	97,80	54,17	1002	95,57	3,31	1,27
Αλλοδαπές (σύνολο)	858	1,51	680	2,20	79,25	46,5	4,43	6,84	2,20
εκ των οποίων αλβανίδες	107	12,47	81	11,91	75,70	6,5	13,98	8,02	2,08
εκ των οποίων μη αλβανίδες	751	87,53	599	88,09	79,76	40	86,02	6,68	2,26

	Συνολικός πληθυσμός γυναικών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών 10-49 ετών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών, % του συνόλου των γυναικών της κάθε ομάδας	Γεννήσεις 2004-2005 (μέσος όρος)	% των γεννήσεων της κάθε ομάδας στο σύνολο των γεννήσεων	Γεννήσεις επί 100 γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας σε κάθε ομάδα	Συνθετικός Δείκτης Γονιμότητας
Ν. Δωδεκανήσου	90452	100	52631	100	58,19	2199,5	100	4,18	1,49
Ελληνίδες	81548	90,16	45922	87,25	56,31	1752,5	79,68	3,82	1,38
Αλλοδαπές (σύνολο)	8904	9,84	6709	12,75	75,35	447	20,32	6,66	2,31
εκ των οποίων αλβανίδες	2859	32,11	2166	32,28	75,76	252,5	56,49	11,66	3,48
εκ των οποίων μη αλβανίδες	6045	67,89	4543	67,72	75,15	194,5	43,51	4,28	1,40
Ν. Κυκλάδων	53411	100	28700	100	53,73	1125,5	100	3,92	1,39
Ελληνίδες	48462	90,73	24872	86,66	51,32	849	75,43	3,41	1,22
Αλλοδαπές (σύνολο)	4949	9,27	3828	13,34	77,35	276,5	24,57	7,22	2,36
εκ των οποίων αλβανίδες	2895	58,50	2224	58,10	76,82	210,5	76,13	9,46	2,76
εκ των οποίων μη αλβανίδες	2054	41,50	1604	41,90	78,09	66	23,87	4,11	0,85
Ν. Λέσβου	52306	100	24704	100	47,23	926	100	3,75	1,38
Ελληνίδες	50161	95,90	23112	93,56	46,08	800,5	86,45	3,46	1,29
Αλλοδαπές (σύνολο)	2145	4,10	1592	6,44	74,22	125,5	13,55	7,88	2,48
εκ των οποίων αλβανίδες	806	37,58	610	38,32	75,68	79,5	63,35	13,03	3,60
εκ των οποίων μη αλβανίδες	1339	62,42	982	61,68	73,34	46	36,65	4,68	1,53
Ν. Σάμου	20955	100	10070	100	48,06	337,5	100	3,35	1,26
Ελληνίδες	19902	94,97	9321	92,56	46,83	288,5	85,48	3,10	1,17
Αλλοδαπές (σύνολο)	1053	5,03	749	7,44	71,13	49	14,52	6,54	2,43
εκ των οποίων αλβανίδες	522	49,57	387	51,67	74,14	32,5	66,33	8,40	3,06
εκ των οποίων μη αλβανίδες	531	50,43	362	48,33	68,17	16,5	33,67	4,56	1,14
Ν. Χίου	25973	100	12986	100	50,00	438	100	3,37	1,27
Ελληνίδες	24841	95,64	12211	94,03	49,16	399	91,10	3,27	1,23
Αλλοδαπές (σύνολο)	1132	4,36	775	5,97	68,46	39	8,90	5,03	1,78
εκ των οποίων αλβανίδες	376	33,22	279	36,00	74,20	28	71,79	10,04	3,26
εκ των οποίων μη αλβανίδες	756	66,78	496	64,00	65,61	11	28,21	2,22	0,75
Ν. Ηρακλείου	144850	100	81193	100	56,05	3610	100	4,45	1,60
Ελληνίδες	137964	95,25	75700	93,23	54,87	3053,5	84,58	4,03	1,47
Αλλοδαπές (σύνολο)	6886	4,75	5493	6,77	79,77	556,5	15,42	10,13	3,43
εκ των οποίων αλβανίδες	2693	39,11	2051	37,34	76,16	273,5	49,15	13,33	4,08
εκ των οποίων μη αλβανίδες	4193	60,89	3442	62,66	82,09	283	50,85	8,22	2,80

	Συνολικός πληθυσμός γυναικών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών	% της κάθε ομάδας στον συνολικό πληθυσμό των γυναικών 10-49 ετών	Πληθυσμός γυναικών 10-49 ετών, % του συνόλου των γυναικών της κάθε ομάδας	Γεννήσεις 2004-2005 (μέσος όρος)	% των γεννήσεων της κάθε ομάδας στο σύνολο των γεννήσεων	Γεννήσεις επί 100 γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας σε κάθε ομάδα	Συνθετικός Δείκτης Γονιμότητας
Ν. Λασιθίου	37495	100	18814	100	50,18	747,5	100	3,97	1,47
Ελληνίδες	34271	91,40	16223	86,23	47,34	576,5	77,12	3,55	1,35
Αλλοδαπές (σύνολο)	3224	8,60	2591	13,77	80,37	171	22,88	6,60	2,26
εκ των οποίων αλβανίδες	1055	32,72	808	31,18	76,59	86,5	50,58	10,71	3,07
εκ των οποίων μη αλβανίδες	2169	67,28	1783	68,82	82,20	84,5	49,42	4,74	1,76
Ν. Ρεθύμνης	39400	100	21950	100	55,71	983	100	4,48	1,59
Ελληνίδες	36674	93,08	19792	90,17	53,97	784	79,76	3,96	1,44
Αλλοδαπές (σύνολο)	2726	6,92	2158	9,83	79,16	199	20,24	9,22	2,89
εκ των οποίων αλβανίδες	1085	39,80	809	37,49	74,56	97	48,74	11,99	3,54
εκ των οποίων μη αλβανίδες	1641	60,20	1349	62,51	82,21	102	51,26	7,56	2,45
Ν. Χανίων	72432	100	39843	100	55,01	1549	100	3,89	1,42
Ελληνίδες	66946	92,43	35537	89,19	53,08	1246	80,44	3,51	1,30
Αλλοδαπές (σύνολο)	5486	7,57	4306	10,81	78,49	303	19,56	7,04	2,31
εκ των οποίων αλβανίδες	1556	28,36	1161	26,96	74,61	135	44,55	11,63	3,32
εκ των οποίων μη αλβανίδες	3930	71,64	3145	73,04	80,03	168	55,45	5,34	1,79
Ν. Αττικής	2008684	100	1147382	100	57,12	39026,5	100	3,40	1,23
Ελληνίδες	1834068	91,31	1017115	88,65	55,46	31483	80,67	3,10	1,13
Αλλοδαπές (σύνολο)	174616	8,69	130267	11,35	74,60	7543,5	19,33	5,79	1,99
εκ των οποίων αλβανίδες	93666	53,64	69649	53,47	74,36	4363,5	57,84	6,26	2,13
εκ των οποίων μη αλβανίδες	80950	46,36	60618	46,53	74,88	3180	42,16	5,25	1,74